

Такса плаћена у готовом.

ШУМАРСКИ ЛИСТ

(REVUE FORESTIÈRE)

САДРЖАЈ (SOMMAIRE):

Ing. A. Perušić: Komunalne šume u Jugoslaviji (Nos forêts communales) — Prof. Dr. V. Koudelka: Kakvu nam korist daju borovice (L'utilité des genévres) — Ing. A. Premužić: Stručna saradnja šumara u radu za unapređenje turizma (Collaboration du forestier dans la propagation du tourisme) — Saopćenja (Bulletins) — Književnost (Littérature) — Iz Udruženja (Affaires de l'Union) — Lične vijesti (Mutations) — Ispravak pogrešaka (Errata) — Oglasi.

БР. 2. ФЕБРУАР 1937.
УРЕДНИК ПРОФ. А. ЛЕВАКОВИЋ

ШУМАРСКИ ЛИСТ

ИЗДАЈЕ ЈУГОСЛОВЕНСКО ШУМАРСКО УДРУЖЕЊЕ

Уређује редакциони одбор

Главни и одговорни уредник: Професор Др. Антун Леваковић
Уредништво и Управа, Загреб, Вукотиновићева 2. — Телефон 64-73

ШУМАРСКИ ЛИСТ

излази сваког првог у мјесецу на 2—4 штампана арка

Чланови РЕДОВНИ Ј. Ш. У. добивају га бесплатно након подмирења чланског годишњег доприноса од 100 Дин.

Чланови ПОМАГАЧИ а) категорије (студенти) плаћају годишње 50 Дин.
б) 100 Дин.

Чланови УТЕМЕЉАЧИ И ДОБРОТВОРИ добивају га након једнократног доприноса од 2000 односно 6000 Дин.

Претплата за нечланове износи годишње 100 Дин.

ЧЛАНАРИНА И ПРЕТПЛАТА ШАЉУ СЕ на чек Ј. Ш. У. 34.293 или на адресу Југословенског Шумарског Удружења: Загреб, Вукотиновићева улица 2.

УРЕДНИШТВО И УПРАВА налазе се у Шумарском дому Загреб, Вукотиновићева улица 2. Телефон 64-73.

ЗА ОГЛАСЕ ПЛАЋА СЕ:

ЗА СТАЛНЕ огласе (инсерате) као и за дражбене огласе:

Цјела страница 300 Дин 1/4 странице 80 Дин
1/2 странице 150 Дин 1/2 странице 50 Дин

Код трократног оглашавања даје се 15%, код шестерократног 30%, код дванаестерократног 50%, попуст. — Порез на огласе као и табеле израчуна се посебно.

УПРАВА

88 88

ГОСПОДИ САРАДНИЦИМА

Да би се уређивање „Шумарског Листа“ могло провести што лакше и брже, управљамо ову молбу господи сарадницима.

ЧЛАНЦИ нека обрађују што савременије теме, у првом реду практична питања. Теоријски радови добро су нам дошли. Сваког оригиналног чланку нека се по могућности приложи кратак резиме у француском језику. За сваки превод треба прибавити дозволу аутора. — Добро су нам дошле ситне вјести о свим важнијим питањима и догађајима у вези са шумарством. — РУКОПИСИ нека су писани што читљивије. Писати треба само на непарним страницама. С десне стране сваке странице треба оставити празан простор од три прста ширине. Реченице треба да су кратке и јасне. Избор дијалекта и писма препуштен је писцу. Рукописи се штампају оним дијалектом и писмом, којим су написани, у колико аутор изрично не тражи промјену. — СЛИКЕ, у првом реду добри позитиви на глатком папиру, нека не буду улијепљене у текст, већ засебно. Ако се шаљу негативи, треба их запакovati у чврсте кутије. ЦРТЕЖИ нека буду изведени искључиво тушем на бијелом писаћем папиру. Мјерило на картама треба означити само оловком. — ХОНОРАРИ за оригиналне чланке 30 Дин, за превод 15 Дин, за прештампане чланке 10 Дин по штампаној страници. — СЕПАРАТНИ ОТИСЦИ морају се засебно наручити. Трошак сноси писац. — ОГЛАСЕ, личне и друштвене вјести треба слати Управи, а не Уредништву.

УРЕДНИШТВО

REVUE FORESTIÈRE

POUR LES AFFAIRES FORESTIÈRES, DE L'INDUSTRIE ET DU
COMMERCE DES BOIS.

Rédigée par le Comité de Rédaction

Rédacteur en chef: Prof. dr. Ant. Levaković

Edition de l'Union Forestière Yougoslave 2, Rue Vukotinović Zagreb,
Yougoslavie. — Parait chaque mois. Conditions de l'abonnement pour
l'étranger Din 120 par an. — Résumés en langue française.

Ing. A. PERUŠIĆ (BEOGRAD):

KOMUNALNE ŠUME U JUGOSLAVIJI (NOS FORÊTS COMMUNALES)

Ne mnogo po dolasku Srba i Hrvata na Balkansko poluostrvo razvila su se kod njih dva tipa socijalno-ekonomskog uređenja: zadružno-politički i plemensko-politički. U sjevero-zapadnim krajevima države prevladavao je zadružno-politički, u jugoistočnim plemensko-politički tip, a mjestimično su ta dva tipa izmješana.¹ Na području obaju tipova društvenoga uređenja vlasnik šuma bio je narod.

Srednjovjekni feudni sistem izmijenio je takovo društveno uređenje odnosno posjedovno stanje, jer je narod ostao bez svojih šuma, a odnosi gospodara prema feudnoj gospodi odnosno prema lenskom gospodaru razvijali se i mijenjali na razne načine prema političkom stanju. Ipak su, i pored toga, do danas sačuvani tragovi zadružno-političkog tipa u Hrvatskom Zagorju u t. zv. skupčinama, a vidljiv ostatak nalazimo u šumskoj općini Turopolje blizu Zagreba, dok plemenske i bratstveničke šume u Crnoj Gori predstavljaju ostatak plemensko-političkog tipa.

Po prestanku feudnih odnosa (ranije u Srbiji, a u Hrvatskoj sredinom XIX. vijeka) nastale su narodne šumske ekonomske organizacije u raznim vlasničkim formacijama, ali sa sličnim unutrašnjim ustrojem, koje rezultira iz raznih imovinsko-pravnih odnosa prema velikom šumskom posjedu u pojedinim krajevima države.

Stvaranjem narodne države 1918 g. i daljnjim njezinim uređivanjem ti se šumsko-posjedovni odnosi produbljuju i proširuju u pravcu izgrađivanja narodnog seljačkog šumskog gospodarstva, jer se u jednom dijelu države završava likvidacija agrarne reforme, u drugom ograničavanje državnih šuma odnosno razrješavanje šumskih servituta segregacijom državnih šuma.

Jugoslavija ima danas svega:

državnog šumskog posjeda	2,861.010 ha ili 11,6%
komunalnog šumskog posjeda	2,111.920 ha ili 8,7%
privatnog šum. posjeda	2,265.626 » ili 9,4%
crkvenog (vjerskog) šumskog posjeda	112.947 » ili 0,5%
ostalog šumskog posjeda	219.672 » ili 0,9%

¹ Prof. Dr. Dinko Tomašić: O socijalnoj strukturi Hrv. Zagorja. Predavanje 11. V. 1936. na Kolarčevom narodnom universitetu u Beogradu. Rasprava istoga autora: Plemenska kultura i njeni današnji ostaci, odštampana u Mjesečniku Pravnčkoga društva u Zagrebu, br. 1 i 2 iz god. 1936.

Površina šuma u pojedinim

u 193

BA- NOVINA	Cjelokupna po- vršina	Državnih š u m a	K O M U N A L N I H							
			Banovinskih	Gradskih općina	Upravnih općina	Mjesnih općina (sela)	Plemenskih	Zemljišnih zajed. i suvlasnika	Imovnih općina	SVEGA
Dravska	1,575.552	2.819	800	195	1.437	1.597	—	17.386	3.803	25.1
Savska	3,914.438	262.209	203	9.702	6.508	1.972	—	264.737	401.656	684.7
Vrbaska	2,096.650	709.427	—	307	9	1	—	1.484	15.948	17.7
Primorska	1,961.423	220.989	—	—	156.939	—	—	—	—	156.9
Drinska	2,778.427	799.006	1.200	102	28.177	19.493	—	—	—	48.9
Zetska	2,909.820	337.290	2	—	57.300	270.128	73.874	7.805	—	409.1
Dunavska	3,064.829	48.200	—	904	11.406	25.751	—	2.474	38.283	78.8
Moravska	2,382.163	231.550	160	—	57.057	110.805	—	—	—	168.0
Vardarska	3,393.685	249.520	—	—	35.180	476.798	—	—	—	511.9
SVEGA	24,076.987	2,861.010	2.365	11.210	354.013	906.545	73.874	293.886	459.690	2,101.5

banovinama po vlasništvu

godini u Ha.

Crkvenih i vjerskih ustanova	Fondovskih	Šumskih zadruga	Dioničarskih društava	Bankovnih zadruga	Fideikomisa	Štedionica	Izdvojenih u agrarne svrhe	Pojedinih privatnika	Razne druge ustanove	Nedržavnih i nekomunalnih Svega	Sve-ukupno
16.689	18.199	74	6.196	1.958	—	1.262	18.587	588.039	175	651.179	679.216
27.668	204	218	80.005	—	883	9	42.344	244.601	—	395.932	1,342.919
12.477	—	—	2.688	116	—	8	—	246.314	—	261.603	988.779
7.855	238	—	—	—	—	688	—	208.001	—	216.782	594.710
5.147	1	—	600	—	—	7	—	238.852	—	244.607	1,092.585
11.132	5	100	1.907	220	—	—	35.358	303.610	—	352.332	1,098.731
9.494	—	4.352	214	70	—	—	—	78.417	—	92.547	219.565
12.752	—	—	—	—	—	—	—	186.532	—	199.284	598.856
9.733	—	—	—	—	—	—	2.986	171.260	—	183.979	945.477
112.947	18.647	4.744	91.610	2.364	883	1.974	99.275	2,265.626	175	2,598.245	7,560.838

U relaciji prema ostalim vrstama šumskoga vlasništva ima komunalnih šuma 27%. Detaljnije vidi u priloženoj tabeli. Ako izostavimo malu površinu šuma gradova, komunalno šumarstvo stvarno čine seljačke šume.

I. VRST KOMUNALNIH ŠUMA.

Po § 56 zakona o šumama od 21 decembra 1929 god. stoje pod naročitim javnim nadzorom između ostalih i komunalne šume, a to su šume: 1. samoupravnih tijela, 2. plemena, 3. imovnih općina, 4. zemljišnih zajednica i 5. sličnih korporacija.

Pod komunalnom šumom u užem smislu smatram takav ekonomski objekat, javno-pravnog ili privatno-pravnog karaktera, čijim se redovitim prihodom, *salva rerum substantia*, godišnje ili periodički, posredno ili neposredno podmiruju zajedničke potrebe korisnika šuma ili neposredno samog vlasnika šume kao pravnoga lica. U širem smislu, a po općem građanskom zakoniku (§ 1175 i slijedeći) komunalne su šume zajedničko dobro, zajednica šumskih dobara, nastala pogodbom između više lica, koja su uložila ili samo svoj trud ili i svoje stvari (svaki svoju šumu) da postignu zajedničku korist. Ovakove su šume po našem zakonu o šumama zadružne i nisu predmetom ovoga prikaza.

1. Samoupravne šume.

Ovamo spadaju šume banovinske; gradskih i seoskih općina. Banovinskih šuma ima malo, a tvorevina su najnovijeg vremena.

Prema istorijskom razvitku gradova i općina razvijena je jača ili slabija općinska samouprava. Gradovi su došli do svojih šuma donacijom ili kupnjom. Tako je u savskoj banovini grad Zagreb došao do svojih šuma u površini od 724 kat. jutara parnicom od vlastelina medvedgradskog Gregorijanca krajem XVI vijeka. Poslije 1903 godine prikupio je još 1680 jutara. Služe u jednom dijelu općim potrebama općine (§ 288 općega građanskoga zakonika) kao prirodni park, kojim se služe svi stanovnici grada Zagreba (§ 19 Zakona o gradskim općinama), dok se ostali dio redovno iskorišćuje.

Grad Varaždin ima 2.205 kat. jutara šuma, do kojih je došao donacijom Kralja Andrije II god. 1219. Gradu Požegi darovala je poveljom Kraljica Marija Terezija god. 1765 sadanje šume u površini od 4.396 kat. jutara. Grad Križevci došao je do svojih šuma u današnjoj površini od 1067 kat. jutara najviše kupom. Za šumu Kotar grada Petrinje u površini od 2.443 kat. jutara nema podataka, kako je grad do njih došao. Grad Koprivnica došao je do svojih šuma u površini od 1434 kat. jutara donacijom vojvode Stjepana u XIV vijeku.

Svim spomenutim gradskim šumama koriste se gradske općine neposredno, a prihodi se, materijalni ili novčani, troše na komunalne gradske potrebe. Pojedini građani nemaju neposrednog ličnog prava na gradske šume. Prema tomu se njima neposredno i ne koriste osim nekih građana grada Petrinje.

Starije općine, koje su bile u sretnijem položaju, imale su svoje šume i pašnjake i kao dio imetka samouprave, i to početkom tako, da je samo jedan dio općinara po naslijeđenom pravu imao u granicama stanovite općine zajednička zemljišta, pašnjake i šume, koje su po ne-

stajanju individualnog vlasništva najduže ostale u komunalnom vlasništvu. Kasnijim formiranjem političkih općina ili su dosadani korisnici ostali i dalje vlasnici i korisnici ili je vlasništvo zajedničke imovine prešlo u ruke općine, a oni ili ostali i dalje korisnici ili su korisnici postali i svi ostali članovi općine, koji nisu bili uživaoci ili je konačno općina za svoj općinski račun koristila šume, kako je to primjerice bilo u Njemačkoj.² Imovno-pravni odnosi razvijali su se dakle na razne načine.

Kod naših gradskih i seoskih općina šumski je posjed vlasništvo komune, općine ili sela. Svi općinari imaju jednaka prava na šume. Ta se prava u novije vrijeme vrše jedino po naplaćivanju izvjesne šumske takse. Kako se vidi iz prednje tabele, samoupravnih šuma ima najviše na teritoriju vardarske banovine (Južna Srbija), a najmanje u vrbaskoj banovini (Bosna), gdje su državne šume opterećene servitutima u korist sela i općina, konačno u dravskoj banovini (Sloveniji). Na teritoriju moravske, vardarske i zetske banovine (Srbija) nalazi se šumarstvo u izgrađivanju.³

Kao u ostaloj Evropi i u Srbiji je polovinom 14 vijeka, kako se to vidi iz Zakonika srpskog cara Dušana, bilo šuma carskih, crkvenih i vlastelinskih. U novom su vijeku za vrijeme otomanske vladavine smatrane za državno i opće narodno dobro sve odrasle šume. Po Uredbi od 23. III. 1840. općine su imale samo toliko prava u tim šumama, koliko im ga je uprava državnih šuma dala, a to je bio servitut ispaše i žiropaše.

Po šumskoj uredbi od 4. aprila 1861. kao i po zakonu o šumama od 30. marta 1891. godine općinske su šume one, koje su (počinjući od 26. oktobra 1833, kad su feudni odnosi u Srbiji prestali) općine same od malena odgojile ili na koje su drugim kojim zakonskim putem stekle pravo vlasništva.

Po zakonu o šumama od 23. marta 1904. god. sa općinskim šumama rukuju općinske vlasti za račun općine, a sa selskima za račun sela. U godini 1884. nađeno je u Srbiji općinskih i seoskih šuma i utrina 658.000 Ha ili 15% od cjelokupne površine tadašnje kraljevine Srbije.

Općinske i selske šume povećavaju se ograničavanjem državnih šuma, što se vrši već kojih 40 godina.

Stručnu šumsku upravu općinskih i selskih šuma vrše sreski šumarski referenti odnosno u vardarskoj banovini 8 šumarskih stručnjaka, koje plaća banovina iz svojeg samoupravnoga budžeta.

Po zakonu o općinama od 14 marta 1933 god., koji važi za čitavu zemlju, osnovna imovina općine t. j. nepokretna dobra i osnovni kapital, kamo spadaju i šume, moraju se čuvati neokrnjeni i ne mogu se otuđiti. Od osnovne općinske imovine mogu se upotrijebiti za pokriće općinskih rashoda samo prihodi.

Ako se općinskom šumom zasebno upravlja, uz općinski budžet priložiće se i zasebni budžet šumskog gospodarstva. Ako dio općine, selo, ima svoju seosku šumu, povjerava se uprava šume mjesnom zboru i mjesnom starješini.

² Dr. H. W. Weber: Forstwirtschafts-Politik, Neudamm 1926;

Dr. M. Endres: Forstpolitik, II Aufl., str. 347 i dalje;

Dr. Graner: Forstgesetzgebung und Forstverwaltung, Tübingen, 1892.

³ Jovan M. Jekić: Prilozi za istoriju šumarstva u Srbiji, Beograd 1928, str. 62—91.

2. Plemenske šume.

Ove se nalaze u zetskoj banovini, dakle na teritoriju bivše Crne Gore. Rospis o šumama (šumski zakon) za Kraljevinu Crnu Goru od 15 aprila 1904 god. br. 2404 podijelio je sve šume na državne, plemenske, općinske, seoske, crkvene i na privatne. Komunalne šume (plemenske općinske i seoske) stavljene su i po tom zakonu pod državni nadzor i u granicama nadzora država im ograničava pravo raspolaganja. Taj se nadzor odnosi naročito na eksploataciju, kako ona ne bi bila na štetu javnih interesa.

Državi je povjerena zaštita svih općih interesa. Između tih općih interesa dolazi ovdje u prvom redu interes plemena, općina ili sela kao javno-pravnih zajednica, koje su u raspolaganju sa svojom imovinom vezane za naročite zakonske propise i podložne nadzornoj državnoj vlasti (vidi čl. 711 općeg imovinskog zakonika za Crnu Goru). Država je dakle ne samo u pravu, već je ona i dužna da čuva interese plemena, općine ili sela kao javno-pravnih zajednica. Radi se dakle o općem narodnom dobru, a ne o dobru pojedinaca, privatnika.

Ovo ograničavanje u iskorišćavanju imovine u javnom interesu potpuno je recipirano sadanjim zakonom o šumama (§ 56 i slijedeći).

Opći imovinski zakonik za Kraljevinu Crnu Goru od 25 marta 1888 god. (stvarno građanski zakonik) normira odnose plemena i bratstva na slijedeći način:

»Svako se pleme smatra pravnim imaonikom za sve, što se tiče opšte plemenske zajednice (komun).« »U toj je zajednici najglavnije: gora (šuma), paša, voda...«

Plemenskim imanjem upravlja plemenski zbor, ili onaj koga zbor dogovorno za to odredi.«

»Uprava i uživanje plemenskih dobara biva po zakonu, po običaju i po naredbama i pravilima koje običnim načinom zbor postavlja.«

»Nijedan plemenik ne može ni prodati ni inače ustupiti odjelito svoja prava na plemensku nepodjeljenu imovinu«.

»Kad plemenici, općim dogovorom, razdijele neki dio ili neku vrstu plemenskoga imetka, ujedno s tim dijelovima prelaze na pojedina sela ili bratstva ili kuće, sva prava i dužnosti koja su s tim dijelovima spojena«.

»O imaoništvu bratstva, širih i užih, o upravi i uživanju zajedničke bratstveničke imovine, treba se vladati po podobju pravila koja su o tome za plemena postavljena«.

»Bratstvo se odnosi na manji broj domova ili dio plemena. Sa bratstveničkom imovinom upravlja se na isti način kao sa plemenskom«.

Ako su bratstvenici suvlasnici, ne potpadaju šume pod naročiti javni nadzor, već samo ako se bratstvo pojavljuje kao pravno lice. Kao suvlasničke šume ne padaju pod naročiti javni nadzor po zakonu o šumama, već pod ustanove općeg imovinskog zakonika kao privatne šume. Taj zakonik smatra dakle pleme i bratstvo kao naročitu ekonomsku organizaciju bez ikakve političko-upravne funkcije i postavlja je kao naročit pravni subjekt.

3. Šume krajiških imovnih općina.

Po svojoj genezi, veličini i organizaciji one se naročito odvajaju od ostalih vrsta komunalnih šumskih ustanova kod nas i u ostaloj Evropi.⁴

Do godine 1881 postojala su u Hrvatskoj dva razna upravna područja, građansko (civilno) i graničarsko, krajiško vojno područje uz među sa susjednim otomanskim carstvom.

Dok je u vojnom području vlasnik sve zemlje dakle i svih šuma do godine 1850 bio car kao lenski gospodar, u građanskom su dijelu lenski gospodari bili veliki privatni šumski posjednici.

Prema tomu razvijali su se drugačije i šumski posjedovni odnosi. Na teritoriji bivšega vojnoga područja nastale su razrješenjem servitutnog odnosa krajiške imovne općine.

Graničari, stanovnici t. zv. vojne Krajine ili granice imali su za svoju naročitu vojničku službu i naročite razne pogodnosti. Između ostalog davala im je vojna uprava iz carskih šuma potrebno građevno i ogrjevno drvo i pašu kao i lenskim podanicima, a kasnije, kad su ukinućem vojno-feudnog odnosa po novom krajiškom temeljnom zakonu od 7. maja 1850 postali vlasnicima zemljišta, koja do tada nisu bila njihova, već su ih uživali kao lenski podanici, priznato im je pravo servituta besplatnog drvarenja i besplatne paše u državnim šumama.

Po izvršenom demilitarizovanju vojne Krajine donešen je zakon od 8. juna 1871 »o ustanovama za otkup prava na drvlje, pašu i uživanje šumskih proizvoda, što krajiški stanovnici imaju u državnim šumama, nalazećim se u vojnoj Krajini«. Ta su prava otkupljena tako, da je polovina šuma po vrijednosti predana u vlasništvo krajiškim općinama, a druga je polovina ostala u vlasništvu države.

Zbog preuzimanja izlučenih šuma i uprave sa prihodima tih šuma određeno je zakonom od 15. juna 1873 o imovnim općinama u hrv. slav. vojnoj Krajini, da sve krajiške mjesne općine, koje su do tada spadale jednom pukovnijskom kotaru, imaju činiti jednu posebnu samostalnu imovnu općinu.

Segregirana je površina od 662.229 kat. jutara u vrijednosti od 122,748.904 zlatna forinta za 10 krajiških imovnih općina: otočku, ogulinsku, slunjsku, I bansku, II bansku, durdevačku, križevačku, gradišku, brodsku i petrovaradinsku. Lička imovna općina nije organizovana, jer servitutni ovlaštenici nisu pristali na diobu.

Imovnu općinu predstavlja zastupstvo. Članovi ne biraju to zastupstvo neposredno, već svaka politička općina između već izabranih zastupnika delegira po jednoga svoga zastupnika u zastupstvo imovne općine. Mandat zastupnika traje 4 godine. Najviše ih ima petrovaradinska imovna općina, jer se njezino zastupstvo sastoji iz delegata 58 političkih općina.

Zastupstvo bira pretsjednika i gospodarski odbor, koji zastupa imovnu općinu u svim njezinim pravnim poslovima. Ono drži u pravilu dvije skupštine u godini: proračunsku, da se ustanovi proračun, i revizionu, da se pregledaju godišnji zaključni računi.

⁴ Poblježi vidi Vaniček Fr.: *Specialgeschichte der Militärgrenze*, Wien 1865., Schwicker: *Die Geschichte der Militärgrenze*, Wien, Šumarski List Zagreb, više godišta, Brošure: Nanicini, Maslek-Metlaš, Perušić, Monografije: D. Ilić, H. Begna, B. Hajek, A. Perušić-Markiće, Ž. Simunović.

Suvišci prihoda imovine imaju se upotrijebiti na izgradnju i uzdržavanje cesta, na potoke i zaplave, na uzgoj šuma po brdima krša, na škole, na opće korisne zavode i na druge slične cijeloj imovnoj općini korisne svrhe. To je širi zadatak tih ustanova.

Zastupstvo je postavilo stručni šumsko-gospodarstveni ured i osoblje za šumski nadzor. Ono određuje platu osoblju i to činovnicima barem toliku, koliko imaju državni, a za ostalo osoblje nije određena granica. Zastupstvo i bira činovnike, a imenuje ih vlada.

Imovne su općine u početku bile posve autonomne, kasnije su došle pod državni nadzor, a od godine 1922 nalaze se u državnoj upravi.

Da bi se praznine u zakonu od 15 juna 1873 popunile, donesen je zakon od 11 jula 1881 godine kao novela osnovnom zakonu od 15 juna 1873 godine, kojim je ranija puna sloboda u korišćenju članova šumama stegnuta u granice potrajnosti prihoda i zbog toga pojačana ingerencija državne vlasti na raspoložbu prihodima imovine i osobljem.

Ta novela sa tri naputka (o uređenju načina korišćenja šumama, o uređenju šuma i o upravi i gospodarstvu) čini pravnu i gospodarsku cjelinu s temeljnim zakonom od 15 juna 1873.

Imetak se sastoji iz šuma, šumskih zemljišta, ostale vrsti imovine i imovinskih prava. Zbog trajnosti svrhe kapital se trošiti ne smije, već samo kamati, a to su redoviti prihodi šuma i ostale vrste imovine. Koristiti se mogu prihodima samo članovi.

Članovi ovlaštenici, pravoužitnici ili korisnici prihodima imovine jesu: mjesne, crkvene i školske općine, zatim krajiške zadruge i obitelji ovlaštene na korišćenje šumama kao pravni nasljednici bivših servitutnih ovlaštenika u državnim šumama, a koji žive na teritoriji jednog bivšeg krajiškog pukovnijskog kotara i posjeduju vlastito zemljište kao i njihovi zakonski nasljednici, zatim novo-nastale političke, školske i crkvene općine.

Za postignuće članstva kod imovne općine potrebna je dakle dvostruka kvalifikacija, personalna i realna.

S obzirom na njihov 60-godišnji život i razvitak možemo ih smatrati privatno-pravnim korporacijama svoje vrsti sa trajnom svrhom, komunalnim i zadružnim značajem i sa dosta primjesa javnoga prava. Svoje vrsti zato, jer su sadašnji članovi samo uživaoci (korisnici) redovnih prihoda u pravilu nepotrošive imovine, jer je ta imovina namijenjena i legalnim nasljednicima sadanjih članova, ali ti uživaoci mogu, pod stanovitim zakonskim pretpostavkama, i razdijeliti tu svoju imovinu u općine i sela, zatim u pojedinačno vlasništvo, a potom slobodno s njom raspolagati bez obzira na svoje potomstvo.

Zadružni značaj vidimo u tom, što su one skup političkih i mjesnih šumsko-gospodarskih općina na određenom većem teritoriju, što svaka politička općina šalje svoga delegata u zastupstvo imovne općine, a naročito u tomu, što se one mogu dijeliti samo na općine i sela, dakle na svoje sastavne dijelove.

U tomu, što podavaju ogrijevni materijal za grijanje, a građevni za uzdržavanje i novogradnju objekata političkih, školskih i crkvenih općina, bez obzira, da li su svi članovi upravne općine ujedno i članovi imovne općine, nalazimo u njima i elemenata javnoga prava.

Možemo ih podijeliti u tri tipične grupe: jednu na kršu i apsolutnom šumskom zemljištu, drugu u području rijeke Save i Drave, zatim srednju

grupu u blagom brdskom kraju. Jedne su dakle u području fagetuma sa bukvom i jelom i u siromašnom, ali napučenom kraju, druge u području kastanetuma sa dominirajućim hrastom u bogatom, ali manje napučenom kraju, treće u sredini.

Prema tome razvijao se i njihov šumsko-gospodarski život. Neke su od njih odmah po izvršenoj segregaciji šuma službeno proglašene pasivnima i ostale pasivne, jer nije izvršena ces. i kr. naredba od 15. VII. 1881. o ustanovljenju i upravljanju vanrednih dohodaka hrv. slav. Krajinne, po kojoj je naredbi između ostaloga trebalo osnovati stalne zaklade za ličko-otočko i ogulinsko-slunjsko okružje kao i za siromašniji dio banskoga okružja. Te su potporne zaklade imale promicati javne interese pomenutih teritorija i s tim znatno odteretiti imovne općine ličku, otočku, ogulinsku, slunjsku i I bansku.⁵ Ostale su imovne općine svoj raspoloživi novac kao nepotrošnu šumsku glavnicu ulagale na priplod ili kupovale nove šumske površine.

Tako su imovne općine II banska, križevačka, gradiška, brodska i petrovaradinska kupile od svoga postanka do danas 93.534 kat. jutra u vrijednosti od približno 240.000.000 dinara na taj način, što su šumsku glavnicu, koja se sastojala u prezrelim sastojinama, prethvatom pretvarale u novac i kupovale nove šumske površine, da iz njih kompletiraju etatne sječne praznine i nedostatke u matičnim šumama.

Njihovi godišnji proračuni iznose posljednjih godina za vrijeme krize oko 60.000.000 Din., od čega otpada na režiju 50%, na javne dažbine 30%, a na gospodarske troškove 20%.

Stručnu upravu vrši 10 direkcija šuma sa 48 šumskih uprava i 650 čuvarskih revira odnosno sa 105 stručnih šum. činovnika, 15 računar-skih i 20 manipulativnih, 925 čuvara šuma i ostalog nižeg osoblja, svega 1065 službenika, sa stanjem krajem 1935 god.

I pored svojih redovnih zadataka i pored poteškoća, u kojima su se nekoje od njih davno nalazile, ipak su sve one izdašno pomagale gospodarski i kulturni razvitak svoga kraja i u tu svrhu izdale svotu od cca pola milijarde dinara.

Osim toga širega ekonomsko-kulturnoga utjecaja na svoj kraj, one su u općoj našoj nacionalnoj privredi uzimale i uzimaju vidnoga učešća, jer pored ostalih šuma u državi predstavljaju i imovne općine znatan ekonomski faktor. Njihov isključivo nacionalni imetak vrijedi barem tri milijarde dinara, a godišnji bruto-prihod do 30 milijuna dinara.

4. Šume zemljišnih zajednica.

Na bivšem građanskom području bivše Hrvatske i Slavonije nastale su zemljišne zajednice segregacijom vlastelinskih šuma i pašnjaka. Pored tako nastalih z. z. ima i takvih (i ako u malom broju), koje su postojale već u doba prije razriješanja feudnih odnosa i živile po pravnim uredbama prije nego što je opći austrijski građanski zakonik stupio na snagu. Krajiške su zemljišne zajednice nastale iz pašnjaka, tu i tamo pošumljenih, a koji su bili vlasništvo bivših krajiških mjesnih općina (Ortsgemeinden). Prema tome imamo tri tipa zemljišnih zajednica:

1) z. z. nastale segregacijom iz vlastelinskih šuma i pašnjaka;

⁵ M. Turković: Krajiške imovne općine, Sušak 1936, str. 9.

2) z. z. nastale iz zajednica, koje su postojale već prije 1848 godine (nezavisno od feudnih odnosa);

3) krajiške zemljišne zajednice.

Prema podacima iz godine 1890 zauzimaju sve one površinu od 982.480 jutara zemljišta, od čega 265.762 kat. jutara šume, dok ostatak (716.718 kat. jutara) otpada na obradivo zemljište. Prema tomu šumsko se gospodarstvo odnosi samo na $\frac{1}{4}$ ukupne površine.

Površina im je danas manja, jer su 403 do kraja 1935 god. podijeljene u individualno vlasništvo, a 311 nalazi se u dozvoljenoj diobi. Individualno je podijeljeno 251.675 kat. jutara. Dakle još uvijek znatan broj malih šumskih i većinom pašnjačkih objekata. Zato je njihovu organizaciju mnogo teže provoditi nego kod mnogo većih srodnih institucija (krajiških imovnih općina). Po razrješenju feudnih odnosa postojali su razni propisi o raznim oblicima zemljišnih zajednica, ali ti nisu mogli postići glavni zadatak: u prvom redu sačuvati te zajednice od propadanja, a zatim im odrediti stručnu upravu i način gospodarenja.

Ovlaštenici su neracionalno postupali sa šumama i zemljištem, jer su mnoge šume bez prave potrebe uništene, a mnoga šumska i pašnjačka zemljišta uzurpirana. Tek zakonom od 25. travnja 1894. o uređenju zemljišnih zajednica utvrđeno je pobliže, koja se skupina korisnika ima smatrati zemljišnom zajednicom, utvrđeni su objekti, članstvo, vrst i obim korišćenja, uređeni pravni i gospodarski odnosi.

Glavne odredbe toga zakona jesu:

Svaka zem. zajednica mora statutom pobliže regulirati pravne odnose svojih ovlaštenika među sobom i prema zajednici kao i upravu zemljišnog posjeda. Obim korišćenja određen je prema selištima (sesijama), na osnovu kojih je provedena segregacija. Može se statutom i drugačije odrediti.

Ovlaštenje pripada vlasnicima nekretnina. Ovlaštenništvo može se otuđiti i samo za sebe, ali z. zajednice i pojedini ovlaštenici imaju pravo prekupa i tu u prvom redu rodaci prodavaoca, zatim međaši, pa ostali. Slična ustanova važi za ovlaštenništvo u plemenskim šumama u Crnoj Gori. Novi ovlaštenik plaća zem. zajednici pristupninu (štatutovinu).

Ovlaštenje nije samostalno personalno pravo kao kod imovnih općina, već je samo pripadnost ovlaštenih nekretnina.

Gospodarstvo sa imovinom zemljišne zajednice može da bude ili šumsko ili pašnjačko ili i kombinovano i mora se voditi imajući u vidu trajnu korist zajednice. Sa šumama i šumskim zemljištem valja postupati po propisima postojećega zakona o šumama.

Zem. zajednice posve su autonomne u upravi i raspolaganju sa prihodima svoje imovine u granicama zakona o zem. zajednicama, zakona o šumama i štatuta, ali sve važnije dispozicije podleže odobrenju nadzorne vlasti.

U koliko uslijede vanredni šumski prihodi, mora se u šumsko-gospodarske svrhe zem. zajednice upotrijebiti onaj dio, koji je potreban za uspostavu prijašnjega prihoda šuma i za trajno podmirenje javnih dažbina. Zato se novčani kapitali nastali od vanrednih šum. prihoda zem. zajednice ili od prodaje, otuđenja ili zamjene zemljišta ili osnovnog kapitala ne mogu u pravilu razdijeliti među ovlaštenike, već im se mogu podijeliti samo kamati, koji imaju značaj redovitih prihoda. Prema tomu osnovna glavnica, nalazila se ona u zemljištu, u šumama, u novcu ili u

drugoј kojoj vrsti imovine, ima ostati u pravilu intaktna, a trošiti se smiju samo kamati.

Imovinom zemljišne zajednice upravlja skupština svih ovlaštenika ili zastupstvo birano od skupštine ovlaštenika, kojemu je na čelu glavari. Utvrđene su granice kompetencije između skupštine svih ovlaštenika i zastupstva. Mandat zastupstva traje od 1—5 godina.

Na molbu zem. zajednice država po svojem organu vrši stručnu upravu sa njezinim šumama, a ona plaća tangentu u novcu za vođenje te uprave, čim je donekle zagarantovano, da će se šumama racionalnije gazdovati, a zem. zajednici biti ušteđen veći dio stručno-upravnih troškova. Ali ova mjera državne vlasti ne dostaje, jer je, istina, osigurano uređenje zemljišnih zajednica i stručno upravljanje šumama, ali nije istovremeno osigurano i sačuvanje šuma tih ustanova.

Pravna narav naših zemljišnih zajednica bila je predmetom posebne diskusije u hrvatskim pravničkim krugovima, da li je ona po rimskom pravu *societas* ili *universitas*, suvlasništvo ili korporacija sa trajnom svrhom. Danas dominira mišljenje, da zemljišna zajednica nije ni jedno ni drugo, već da je ona naročita tvorevina, kakvih ima i u slavenskom i u germanskom pravu.

Po Dr. I. Krbečku⁶ razumjet ćemo institut zem. zajednice, ako se vratimo našoj staroj hrvatskoj općini, koja je bila etička i pravna zajednica, a za tu općinu treba naći pravne elemente i sagraditi njezinu pravnu konstrukciju. Ta naša stara općina spada u kategoriju Gerkeovog »Genossenschaft«.

U toj tvorevini ima elemenata *societatis* i *universitatis*, jer se u njoj prema pozitivnom zakonu nalaze oba pravna elementa: »pored jedinstva zemljišne zajednice kao pravne osobe i samostalna pojedinačna prava njezinih ovlaštenika.« One su po Dru Krbečku privatno-pravne korporacije s mnogo primjese javnoga prava.

Uporedimo li zemljišne zajednice sa imovnim općinama, opažamo, da su obje seljačke narodne ustanove sa istim zadatkom i značajem u narodnom životu. Razlika je između njih u tom, što im je 1) drugačiji postanak; 2) što se imovne općine prostorno nalaze u više političkih srezova, a zem. zajednice u jednoj upravnoj općini ograničene na pojedina sela; 3) što je za sticanje članstva kod imovnih općina potrebna personalna i realna kvalifikacija, dok je kod zem. zajednica dovoljna samo realna kvalifikacija; 4) što su imovne općine drugačije konstituisane, jer kod zem. zajednica u upravi učestvuju članovi direktno, a kod im. općina učestvuju posredno; 5) što im. općine imaju samostalnu vlastitu upravu; 6) što su po gospodarskom sastavu im. općine homogene (samo šume), dok su z. z. heterogene (pašnjaci, šume, livade, oranice...); 7) što je kod im. općina dioba mnogo teža nego kod z. z.; 8) što imovne općine imaju mnogo veći opći privredni značaj.

Između šuma »sličnih korporacija« treba spomenuti zemljišnu zajednicu »plemenite općine turopoljske« (*universitas nobilium campi Turo-polje*), za koju postoji specijalan zakon od 1. svibnja 1895.

Turopoljci su povlašteni položaj dobili poveljom Kralja Bele III (IV) od god. 1225. U prošlosti je veliki župan turopoljski vršio jurisdikciju u građanskim i kaznenim stvarima. Uređenjem sudova u Hrvatskoj nestalo

⁶ Dr. I. Krbeček: Zemljišne zajednice, Zagreb, 1922.

je starog turopoljskoga suda. Titularno su i danas plemići, ali su stvarno seljaci i ne razlikuju se od ostalih seljaka. Zbog toga su ih htjela feudalna gospoda učiniti svojim kmetovima. Izdržali su žestoku borbu i velika progonstva, dok nisu sačuvali svoja stara prava.

Turopoljski župan vršio je kroz vjekove i sudačku vlast. U područje te općine spadaju i 22 sudčije sa zasebnom svojom skupnom imovinom. Površina šuma iznosi 7.416 ha.

Postoji dakle skupna imovina plemenite općine Turopolje i zasebne skupne imovine svake sudčije. Te se nepokretne imovine ne mogu dijeliti na pojedine ovlaštenike ni zaključkom svih ovlaštenika. Dopušta se jedino zamjena zemljišta. Dakle universitas, pravna osoba, čija je imovina nezavisna o volji članova.

Zastupstvo se sastoji od 36 članova. Na čelu je župan, koji predstavlja općinu i ima pravo nadzora nad imovinskom upravom pojedinih plemenskih sudčija. Ima svoju vlastitu stručnu šum. upravu. Stoji pod neposrednim nadzorom banske uprave. Sve sporove između ovlaštenika o izvršavanju ovlašteničkog prava raspravlja župan sa mirovnim odborom. Nezadovoljnoj stranci pripada pravo rekurza na državnu upravnu vlast I. stepena.

Općina ima pravilnik (statut) za upravu sa skupnom imovinom, a pojedine sudčije imaju svoje statute.

Za zemljišne zajednice napisao je L. Polić,⁷ a ja to tvrdim i za imovne općine i za plemenitu općinu Turopolje, da seljaci u njima »imaju ogroman gospodarski oslon, olakšavaju plaćanje općinskog nameta, sprečavaju širenje seljačkoga proletarijata, podržavaju opstanak srednjega seljačkoga staleža, u njima se krije duboka etička jezgra, jer se u njima budi čuvstvo zajedništva i ljubav k rođenoj grudi«.

II. OPĆE ŠUMSKO-GOSPODARSKO STANJE

U Jugoslaviji vladaju dosta heterogeni šumsko - posjedovni odnosi kao posljedica rečenog historijskog razvitka. Iz priložene tabele vidimo, da u dravskoj banovini (Sloveniji) ima najmanje komunalnih šuma, a najviše u moravskoj, vardarskoj i zetskoj (Srbiji), dok najviše malog privatnog seljačkog šumskog posjeda ima u dravskoj banovini (Sloveniji). Ti su mali posjedi nastali izdvajanjem velikog privatnoga posjeda u općinske šume odnosno diobom ovih u individualno vlasništvo kao i kupoprodajom.⁸

Kraj današnjega ekonomskoga liberalno - kapitalističkog pokreta i naš seljak, koji je od davnina pa sve do prodiranja novčanog sistema u selo bio tipični zadrugar, postaje individualist. Njemu danas postaje gospodarski ideal vlastiti gaj, šumica, da može iz nje podmirivati ne samo svoje potrebe na drvu, već da mu ona bude i novčana rezerva, pomoć u nuždi, a u brdskim i planinskim krajevima i zaštita ostaloga zemljišta.

U dravskoj banovini šumarstvo je na najvišem stepenu razvoja, jer je narod prožet sviješću o važnosti šume. Taj je osjećaj za šumu prešao i u susjednu savsku banovinu. Tamo su veće komunalne šume na raz-

⁷ Dr. Ladislav Polić: Dvije tri k zakonu o zemljišnim zajednicama, Mjesečnik Pravničkoga društva 1900. god., str. 213 i 275.

⁸ A. Mulner: Das Waldwesen in Krain, Ljubljana 1902.

mjerno visokom stepenu gospodarskog razvitka, dok je veći dio vrlo brojnih malih šumskih zajednica bez šum. gospodarskoga značaja. Idući dalje prema jugoistoku nailazimo na ogromne prostore državnih šuma, ali i na stvaranje komunalnog šumarstva, općinskih i seoskih šuma, koje nastaju po izvršenom ograničavanju šuma, dok privatnih »zabrana« (gajeva) ima također mnogo.

U nacionalno-ekonomskom je interesu, da stanovito zemljište, koje s obzirom na svoj položaj, konfiguraciju, fizički i kemijski sastav nije trajno sposobno za drugu vrst kulture osim za uzgoj šume, ostane pod šumskom kulturom odnosno da se šumsko zemljište iskorišćava u onom obliku i na onaj način, koji odbacuje najveću rentu, u koliko takovo iskorišćavanje ne ograničavaju javni interesi.

Ali kod našeg se komunalnog šumarstva ne može s uspjehom težiti tom osnovnom ekonomskom principu (postignuću najveće zemljišne rente), jer se u najvećem dijelu naših komunalnih šuma šumsko tlo ne može obrađivati po osnovnom principu šumarske nauke, po kojem se na stanovitom tlu i podneblju ima postići maksimum i optimum produkcije drva kao glavnoga šumskoga ploda.

Produkcija i korišćenje zemljišta ograničeno je u dva glavna pravca.

Zbog zasebnih odnosa, u kojima su vjekovima živjeli južni Slaveni na raskrsnici između zapada i istoka Evrope, niže ekonomsko stanje došlo je kod njih do jačeg izražaja nego u drugim zemljama, koje su se nesmetano mogle kulturno i gospodarski razvijati.

Stepen, na kojem se nalazi šumarstvo jedne zemlje, zavisi u pravilu o stepenu, na kojem se nalaze ostale više grane narodne privrede, odnosno o općem kulturno-ekonomskom stanju naroda.

U većem dijelu Jugoslavije šume pristupačne naseljima, a to su komunalne šume, ne služe isključivo produkciji glavnog užitka drva, već se zbog osobito razvijenoga stočarstva tolerira i šumska paša i toj se paši katkada prilagođava sječa glavnog užitka odnosno pomlađivanja sječina.

U većem dijelu države stoka se ne drži u staji, već se tjera na ispašu na zajedničke pašnjake i otvorene šume, u žirorodnim godinama tjeraju se svinje u hrastove i bukove šume u žir, a krajem ljeta trga se šumsko lišće za ishranu stoke preko zime. Seljaku ne služi stoka samo za kućanstvo i gospodarstvo, već i za proizvodnju mesa odnosno prodaju.

Ovakav oblik stočarstva objašnjava nam ranije političko stanje u pojedinim krajevima države. Neprestana borba za oslobođenje naroda od tudega jarma kao i unutrašnje borbe zaustavljale su svaki ekonomski impuls. Dok su se slobodni zapadni narodi ekonomski, a po tom i kulturno razvijali, u većem je dijelu Balkana ekonomsko stanje bilo primitivno i stacionarno.

Za seljaka je bio najmanji riziko držati stoku, da za slučaj progona vanjskog ili unutarnjeg neprijatelja može sa svojom porodicom i stokom odeseliti ili skloniti se u drugi kraj.

Za vrijeme ratova i permanentnih borbi mnoge su šume bile prirodna zaštita i skloništa narodu. Zato su ih neprijatelji uništavali. Šume se nisu odmah pošumljavale i takvo stanje šuma upućivalo je čovjeka ratnika, da goji stoku.

Taj je dugi period borbi i ratovanja završen. Ušlo se u period obnavljanja i stvaranja.

Ali seljak, konzervativan po prirodi, ne može preko noći da svoju stoku timari u staji, jer za to trebaju izvjesne gospodarske i kulturne pretpostavke, a te su: daljnje uređenje posesornih odnosa u zemlji, daljnja kolonizacija na račun latifundija, uređenje nasljednog prava seljaka, zadrugarstvo, javni radovi, isušenje močvara, regulacija u poljoprivredi, industrijalizacija sela, gospodarsko-kulturna propaganda i t. d. ili jednom riječi ekonomsko i kulturno podizanje i jačanje našega sela.

Prelazno stanje, u kojem će se vršiti navedene ekonomske agrarno-tehničke reforme, trajće više decenija. Dogle, jer je život jači od pisanih zakona, jugoslavenski se šumari trude da odredbe modernoga zakona o šumama i načela šumarske nauke dovedu u saglasnost sa faktičnim potrebama seljaka, koji osim drva treba i ispašu, list, žirovinu.

Šumska politika upućuje na kompromis odnosno na blagu toleranciju ispaše, uzimanja lisnika i žiropaše svuda, gdje se to očito ne protivi uzgoju šuma. U Slavoniji, području glasovitih i skupocjenih hrastika, morala se voditi briga o značajnim nuzužicima: žirovini i kupljenju šiške. Kraj obrasta od 0,4 i sadržine od 6—7 m³ mase osim žira i šiške imao je narod u takovim šumama obilno paše, tako da se je izgradio zaseban tip šuma žirovnjača i pašnjača.

Vidimo iz toga, kako se gospodarski život seljaka tako usko akomodirao uz šumu, da se često moglo čuti od seljaka, da su oni više upućeni na šumu zbog paše i žira nego zbog drveta.

Osim gospodarskih poteškoća zbog ispaše na smetnju su strogo racionalnom postupku šumama i drugi gospodarski momenti: iskorišćuju se više objekti bliže selima, uzgaja se vrst drva, koja u kraćem vremenu daje veći kvantum ogrijeva i građe za seljačko gospodarstvo; zbog pomankanja ogrijeva koristi se materijal sposoban za gradu; vrše se neracionalne sječe; zbog novčanih potreba komune troši se osnovni šumski kapital i t. d.

Druga vrst ograničavanja dolazi do izražaja u šumama na gornjoj granici vegetacije ili na visokim planinskim, brdskim i krševitim krajevima, uz obale voda u podnožju bujica, gdje treba štititi vrela, spriječiti naglo oticanje vode, zaštititi tlo od poplave i usova (lavina), zatim gdje to traži interes obrane države, javna sigurnost, a da cjelina (država) ne priznaje za to odštetu vlasniku šume.

Zato komunalno šumarstvo nije moglo, ne može i neće doći do takvog ekonomskog izražaja, da postigne maksimum i optimum produkcije, najveću rentu tla, jer svrha komunalnog šumskog gospodarstva [snabdijevanje korisnika građevnim i ogrijevnim drvetom, ispašom, žiropašom, investicijama (škole, putevi)] parališe to nastojanje stručnjaka. Čim je šumski objekt manji, potreba članova korisnika veća, a oni siromašniji, s tim je ekonomski efekat slabiji.

Imajući u vidu sva ta ograničenja, nije začudno, što n. pr. A e r o b o e⁹ polazeći sa nacionalno-ekonomskog (bolje reći fiskalnog) gledišta smatra, da komunalne šume nisu poželjna pojava, već da bi ih trebalo pretvoriti u državne šume ili njihovu upravu podržaviti. Pri tom ima on

⁹ A e r o b o e: Agrarpolitik, Berlin, 1928, str. 201—202

u vidu prilike u Njemačkoj, gdje su mnoge šume mjesnih općina (Orts-gemeinde) ili Genossenschafta po likvidaciji feudalnog sistema i razvojem političke općine u kratkom vremenu postale šumsko općinsko vlasništvo (Gemeindewaldvermögen).

Jedan od uzroka nepovoljnom uspjehu u sačuvanju i normalnom razvoju kulture šuma uopće možemo naći i u samom narodnom, a na žalost donekle i u pravničkom shvaćanju pojma šumskoga vlasništva. Opći austrijski građanski zakonik, koji stvarno važi za teritorij Jugoslavije, počiva istina na ustaljenom rimskom pravnom shvaćanju o neograničenoj slobodi vlasništva, ali na osnovu propisa specijalnoga zakona o šumama dopušta taj zakonik (u § 364) ograničenje vlasnika šuma u slobodnoj raspoložbi sa svojim vlasništvom odnosno svojom imovinom i prihodima imovine, u koliko se radi o uzdržanju i unapređenju općega dobra.

Danas, kraj sve upornijeg traženja ekonomske pravde i socijalne ravnopravnosti, a prema tomu i kraj ograničavanja dosadanjega pojma o neograničenoj slobodi vlasništva nisu ta ograničenja dostatna ni potpuna ni za privatno šumsko vlasništvo, a pogotovo ne za komunalno. Pa i pored takvoga stanja ne provode se sankcije u punoj mjeri za slučaj nevršenja postojećih zakonom propisanih ograničenja. Tumači se ovo s tim, što je šuma udaljena od dnevnoga posmatranja čovjeka, što se do nje teže dolazi, što se ona smatra neiscrpivim rezervoarom prirodne produkcije sirovine na velikom zemljišnom prostoru, skoro bez utjecaja čovjeka, koji uzima samo gotov plod, što su troškovi produkcije minimalni, produkt u šumi malo vrijedan, šuma često smatrana kao zapreka čovjeku u njegovom privrednom razvitku, a zbog lova i turizma smatrana još uvijek zabavom privilegovanih.

To su nekoji razlozi, zbog kojih se ni šumska kultura ne može afirmirati u očima interesenata i pravnih krugova, koji kao da uvažaju takova shvatanja naroda i prema tomu se u svojim odlukama upravljaju.

Naročit je zadatak šumarske politike, da propagandom šumarstva uznastoji korigirati takovo shvaćanje.

Nepovoljno je također konkretno šumsko-gospodarsko stanje komunalnih šuma iz ovih razloga:

1) jer je vrijednost poljoprivrednih produkata (dakle i šumskih) pala, dok su troškovi produkcije gotovo isti;

2) jer uprava i ekonomija u komunalnim šumama nije konačno uređena, a to uređenje zavisi o definitivnoj organizaciji opće uprave u zemlji;

3) jer opterećenje komunalnih objekata javnim dažbinama nije u normalnom razmjeru sa fiskalnim kapacitetom objekta, a pogotovo nije u razmjeru sa opterećenjem viših agrarnih kultura;

4) jer porastom pučanstva rastu i potrebe članova korisnika na šumskim produktima, dok je proizvodni kapacitet zemljišta jednak ili čak slabiji, dok je općenito ekonomsko stanje članova korisnika zbog svjetske krize znatno oslabljeno, tako da oni ne mogu u većoj mjeri prinositi za pokriće troškova uprave i gospodarstva i zato ne mogu odlučno utjecati na održanje osnovnog šumskog kapitala i na kontinuitet u prihodima toga kapitala. Zbog toga se ne može držati ravnoteža u šumskom gospodarstvu, već se troši osnovni šumski kapital;

5 jer se racionalnije i intenzivnije gospodariti komunalnim šumama može samo direktnim učešćem korisnika;

6) jer su korisnici komunalnih šuma u snabdijevanju šumskim produktima često upućeni samo na vlastite zajedničke šume.

Od svih komunalnih šuma najteže je stanje kod krajiških imovnih općina i zemljišnih zajednica, jer su krajem 1935 god. zadužene što javnim dažbinama što platama svojem osoblju sa sumom od kojih 100 milijuna dinara. Do toga su stanja došle ne samo svojom krivnjom, već i zbog postojeće krize i političkih prilika u zemlji. Tako su te jedine većinom dijelom uređene komunalne šume u vlastitoj državi pred rasulom, t. j. pred diobom, a kao prva posljedica diobe jest haraćenje šuma, uzurpacije, pretvorbe u drugu vrst kulture, stvaranje šikara i t. d.

III. DIOBA.

Da bi se u komunalnom šumskom gospodarstvu mogli postići šumsko-gospodarski ciljevi (materijal za seosku gradnju, što veća produkcija ogrijeva, ispaše, ostali sporedni šumski užici), potrebna je već prema vrsti tla i drva izvjesna minimalna produktivna površina. Što je produktivna površina manja, to je manja mogućnost za vođenje relativno racionalnog šumskog gospodarstva. Cijepanjem šumskih objekata sposobnih za normalnu šumsku produkciju u manje produkcijske objekte prekida se šumsko-gospodarska cjelina, ruši se šumski kapital izgrađen u dobnim razredima, uvećavaju se troškovi uprave i čuvanja.

Zato se šumski stručnjaci a priori protive diobi šuma uopće, a komunalnih napose, ne samo u individualno vlasništvo nego i u manja privredna tijela i nastoje, da male šumske objekte u vlasništvu raznih komuna barem upravno, a po mogućnosti i gospodarski povežu tako, da se s tim omogući vrednija i elastičnija šumska produkcija, a vlasnici da lakše snose troškove za uzdržavanje svojih zajedničkih dobara. To je nastojanje stručnjaka dosada slabo uspijevalo.

Od XVIII. vijeka tražilo se u Engleskoj i Njemačkoj, da se zajednička dobra podijele među korisnike prava, dakle u individualno vlasništvo, da se kako u interesu pojedinaca tako i u općem narodnom interesu omogući intenzivnije gospodarenje sa jačom proizvodnjom zemljišta.

U Njemačkoj se u XVII i XVIII st. vladajuće mišljenje o štetnosti zajedničkih dobara izražavalo riječima »Gesamntgut, verdammt Gut«, »Communio mater discordiarum«, »negotia communia communiter negliguntur«. ¹⁰ U južnoslavenskim zemljama neposredno poslije velikog rata, kad je cijena privrednim produktima osobito porasla, rasparcelisano je mnogo zajedničkih šumskih posjeda u cilju pretvorbe šuma i pašnjaka u obradiva zemljišta. Dakle u vezi sa općim ekonomskim napretkom u najnovijem vremenu ne samo u Jugoslaviji nego i u drugim zemljama težilo se za tim, da se u zemlju što više investira, kako bi se iz nje izvuklo više koristi, a to se kraj današnjega ekonomskoga poretka najbrže i najlakše može postići samo u individualnom vlasništvu.

Početak krize 1930 god. popustila je težnja za dijeljenjem zajedničkih zemalja, tako da se dosadanja hiperprodukcija žitarica napušta i

¹⁰ Dr. Danckelman: Gemeindewald und Genossenwald 1882, Berlin, str. 12.

kultiviranje tla reorijentira u pravcu proizvodnje rentabilnijega industrijskog bilja, a na sadanjim površinama.

Dioba šuma u individualno šumsko vlasništvo, koja je u najvećem dijelu in ultima linea imala svrhu da se šuma pretvori u drugu višu vrst kulture, nije uvijek donijela one trajne ekonomske rezultate, koji su se očekivali. Naprotiv novo je stanje u mnogo slučajeva uzrokovalo veću štetu općoj narodnoj privredi kao i privredi većeg dijela ovlaštenika, naročito siromašnijih, kojima je zajednički pašnjak ili zajedničko obradivo zemljište bila popuna njegovog malog posjeda.

U šumarskom zakonodavstvu kulturnih zemalja dolazi stoga kao i zbog trajnosti svrhe tih ustanova do izražaja princip nedjeljivosti komunalnih šuma, a dioba se dozvoljava izuzetno u slučajevima, kad šuma nije sposobna za pravilno i rentabilno šumsko gospodarstvo, kad je zemljište trajno rentabilnije pod drugom vrsti kulture i kad se državnim odnosno javnim i šumsko-polijskim interesima ne protive krčenju šuma.

U južnoslavenskom zakonodavstvu važe ovi propisi:

Po § 106 zakona o šumama od 21. XII. 1929. g. opštinske, seoske i plemenske šume ne mogu se dijeliti. Izuzetke uređuje poseban zakon. Posebnim zakonom će se urediti dioba zajedničkih pustih šumskih zemljišta.

Po čl. 713 općeg imovinskog zakonika za Crnu Goru od 25. marta 1888. god. mogu plemenci dijeliti neki dio ili neku vrstu plemenskog imetka.

Po zakonu o uređivanju zemljišnih zajednica od 25. IV. 1894. dioba šuma dopustiva je samo uz privolu državne vlasti.

Po zakonu od 15. lipnja 1873. o imovnim općinama dozvoljena je dioba tih ustanova na sela i općine.

Po zakonu o općinama od 14. marta 1933. god. osnovna je općinska imovina (šuma) nedjeljiva. Izuzeci nisu predviđeni. Nadležne vlasti ispituju rigorozno svaki slučaj tražene diobe.

Zajedničke šume i pašnjake u racionalnoj obradi potrebno je očuvati, ne samo iz općih i specijalno ekonomskih razloga, koji su protiv diobe, već i iz političkih, socijalnih i kulturnih.

Zajedničke šume i pašnjaci, pod pretpostavkom da broj korisnika nije prevelik, obezbjeđuju malom seljačkom posjedu, ako i u ograničenoj mjeri, držanje stoke, dobivanje građevnog i ogrijevnog drveta, nastora, lisnika, gdje zajednica ima obradivog zemljišta, još i neku količinu hrane. Zajedničke šume i pašnjaci rezerva su za svako seljačko gazdinstvo, koja i u najgorim vremenima traje i ne može se lako i brzo potrošiti. Ona sprečava osiromašenje seljaka, a općini olakšava terete izdržavanja sirotinje. Ako su korisnici zajedničkih šuma i pašnjaka nadničari ili industrijski radnici, njihove im komunalne šume i ispasišta pored nadnice osiguravaju još i izvjesnu korist od zajedničkog gazdinstva i sprečavaju njihovo potpuno proletarizovanje. Pretpostavlja se, da pašnjaci nisu pustopašice, već da se racionalnije obrađuju, u protivnom su na smetnju, a ne od koristi.

Iz toga opet ne slijedi, da diobu zajedničke šume treba u svakom slučaju uskratiti, jer ima dovoljno primjera, da je dioba provedena u trajno boljem interesu korisnika diobe.

Pored svega toga ipak i danas postoji gotovo neprestana tendencija barem stanovitog dijela članova ili jednoga dijela sela ili zaselaka, da se zajednička imovina cijepa.

Kao jedan od glavnih uzroka diobi smatram nestajanje starog slavonskog seljačkog kolektivnoga ekonomskog i socijalnog života, koji je danas u punom rasulu (ali nije nestao) zbog potpunoga prožimanja našega i posljednjega sela tekovinama moderne tehnike i individualističko-materijalističkog gledanja na život.

Razloga ima tomu više, katkad i opravdanih. Često se postavljalo i danas se još uvijek postavlja pitanje, treba li održati šumsko-agrarne zajednice ili treba od njih diobom stvoriti individualna šumska gazdinstva. Na to se pitanje može dati različit odgovor, prema pojedinom konkretnom slučaju, jer su iskustva o nacionalno-ekonomskoj i socijalnoj vrijednosti i važnosti komunalnih seljačkih šumskih i pašnjačkih dobara često protuslovna.

Tako na pr. planinski pašnjaci i suvati, na koje se stoka mora uvijek zajednički istjerivati, nisu podesni za diobu, dok u oblastima krševa, gdje je zemljište sposobno za obrađivanje samo poslije vrlo napornog rada, a takav rad može dati samo vlastiti neposredni interes, zajednička upotreba donosila je sa sobom pogoršanja zemljišta i pustoš, a dioba marljivo obrađivanje i napredak.

Po Filipoviću¹¹ treba pri ocjeni toga pitanja imati u vidu ova gledišta:

1) Ovlaštena lica. To su općine, zadruge ili zajednice, dakle više neorganizovanih imalaca prava. Što je čvršća veza između njih i pogodniji odnosi za trajnu upravu, manje je povoda za diobu, dok u jednoj čisto ličnoj zajednici ima odnosa sličnih odnosima kod suvlasništva, koji olakšavaju ukidanje zajednice.

2) Vrste obrađivanja. Njive, livade i pašnjaci moći će se lakše podijeliti nego šume i planinski pašnjaci, jer je njihovo održanje često neosporno i potrebno. Uništavanje šume ili ogoličavanje planinskih pašnjaka po izvršenoj diobi može izgledati tako štetno, da se samo zbog toga dioba ne može da vrši.

3) Položaj uživalaca prava i osobine zemljišta. Kad uživaocima, poslije izvršene diobe, iz privatno-pravnih ili općih razloga nije moguće pristupiti intenzivnijem obrađivanju, onda je dioba bez vrijednosti.

4) Oblik korišćenja. Ima zajednica, u kojima se zemljište ustupa ovlašćenim licima na doživotno uživanje s redovnim razmjenjivanjem parcela između uživalaca i dodjeljivanjem zemljišta putem kocke porodicama, koje imaju pravo na uživanje, zatim ima pravnih zajedničkih uživanja i to u obliku zajedničkog dobivanja koristi ili samo s pravom na prirodne proizvode ili sa zajedničkom upravom i izmirivanjem pojedinaca u novcu. U prvom slučaju nema povoda za diobe: u posljednjim

¹¹ E. Filipović: Agrarna politika (u prevodu Zebić-Danić, Beograd 1913) i Dr. B. Dimitrijević: Predavanja o agrarnoj politici, Zagreb 1929, str. 136 i 137. Specijalno u pogledu naših zemljišnih zajednica Dr. Dimitrijević s nepravom smatra, da je z. z. na području poljodjelstva iz prošlosti zaostala uredba, koja smeta prelaz na intenzivniju kulturu zemlje i koju je tako teško odstraniti, da je bezuslovno potrebna intervencija državne vlasti. Ovo se može odnositi samo na neuređene pašnjake, ali ne i na šume z. z.

slučajevima diobe mogu biti korisne, kad se njima ne samo pojačava obradivanje, već i privreda pojedinaca poboljšava.

Ovo su po Filipoviću općeniti razlozi. Od specijalnih su kod nas najčešći ovi:

1.) Potreba na obradivom zemljištu zbog porasta pučanstva. Zemljišta agrarnoga više nema, jer je sva raspoloživa zemlja već razdijeljena agrarnim interesentima kolonistima. Ako im šuma daje male prihode, tako da ovlaštenici moraju snašati i terete, nastoje da se tereta riješe diobom zajednice;

2.) Nered u upravi i gospodarstvu zajedničkom imovinom tako, da se jedni koriste zajednicom i suviše na štetu drugih, što stvara neslogu korisnika (paša, uzurpacija, šumske štete); ako u području katastralne općine, u kojoj leži zemljište zajednice, bude određena komasacija, tom se prilikom često izvrši i dioba šuma;

3.) Mogućnost korisnicima da svoje potrebe na šumskim produktima stalno podmiruju kod susjednih šumovlasnika uz povoljne uslove (n. pr. u državnim i privatnim šumama), tako da se ne postavlja pitanje, odakle će se snabdijevati šumskim produktima;

4.) Pomanjkanje svijesti ili popuštanje volje za držanje zajedničkog dobra, štetni utjecaji sa strane, momentana korist, političke prilike i ostalo.

Općinske i selske šume ne dijele se, ali se često nepravilno iskorišćavaju i uzurpiraju zbog poljske obrade.

Pojedina sela i općine mogu se izlučiti iz imovine općine, u kojem im slučaju pripada odgovarajući dio šumskog tla i dio zajedničkog imetka, u koliko ga ima. Od tako izlučenih dijelova nastaju zemljišne zajednice, za koje važi zakon od 25. aprila 1894. o uređenju zemljišnih zajednica.

Vrlo je karakteristično, da se (i pored mogućnosti dijeljenja u manja privredna tijela) ipak do danas, poslije 60 godina, nijedna imovna općina nije podijelila (osim izdvojenja triju sela iz dviju imovnih općina), već su naprotiv nekoje od njih i svoje sadanje posjede znatno proširile.

Z. z. može odrediti, da se stanovito vrijeme njezina nekretna imovina ne dijeli.

Dioba šuma dozvoljena je samo po privoli državne vlasti, a dioba posjeda samo iz narodno-gospodarskih obzira, kad to zaključi glavna skupština sa većinom od $\frac{2}{3}$ glasova ovlaštenika. Oni, koji neće da se dioba vrši, mogu činiti i nadalje zemljišnu zajednicu. Upravu sa posjedom vrše organi političke općine, u koliko z. z. ne može da postavi vlastitu upravu.

Kad se dijeli zemljišna zajednica u individualno vlasništvo, dobivaju ovlaštenici onu vrijednost, koja odgovara veličini njihova prava, makar su se svi koristili jednako svojom zajednicom. Ako je donesen zaključak za diobu, a državna vlast to ne odobri, vrlo često zbog uskrate diobe nastane takvo psihičko raspoloženje kod naroda, da redovito zanemari svoje zajedničko dobro i u kratkom vremenu dovede ga u takvo stanje (šumske štete, uzurpacije, paljevine, paša, prodaja ovlaštenih prava), da vlasti ne preostane drugo, nego da diobu konačno dozvoli.

Dodati treba, da ima zemljišnih zajednica, koje se sastoje samo iz pašnjaka. Imali smo pred očima diobu šuma z. z., dok je pitanje pašnjaka

z. z. zaseban predmet, o kojem se u Hrvatskoj danas vodi borba, jer su mišljenja o tom podijeljena.

Pašnjaci z. z. najvećim su dijelom, osobito u brdskim i planinskim krajevima, površine obrasle grmljem i šumskim drvećem. Jer se krupnije drvo posiječe, pašnjaci su šikare stalno jednakog izgleda ili su ispašišta i plandovališta stoke i od male koristi za stoku, jer se o kakovoj racionalnoj obradbi ili postupku s pašnjakom ne može govoriti.

Napadno je stoga, da je stočarstvo na najvišem stepenu razvoja upravo ondje, gdje takvih pašnjaka ima najmanje, dok je stoka najgora ondje, gdje takvih pašnjaka ima najviše. Ne ulazeći ovdje u to, kako će se u budućnosti razvijati kultura takovih pašnjaka, u koliko se kao takovi pašnjaci održe, fakat je, da tendencija za diobom pašnjaka z. z. povlači za sobom i diobu šuma, a to pitanje u najviše slučajeva ne vodi dobru.

IV. KOMUNALNO ŠUMARSTVO I AGRARNA REFORMA.

I ako su feudalni odnosi odavno razriješeni, ipak seljaštvo u agrarnoj zemlji teži za proširenjem svoga komunalnog šumskoga posjeda, ne samo zbog potreba na šumskim produktima nego i zbog pašnjaka, livada i oranica, do kojih u mnogo slučajeva dolazi kasnijom diobom zajedničkih šuma u individualno vlasništvo. Kod seljaka, koji se brzo množi, ta je težnja instinktivna zbog brige za potomstvo. Tako su n. pr. u krajevima bivše Austro-Ugarske postojale neprestane rekriminacije zbog nepravedno provedene segregacije šuma. Dok se prijašnja država nije na taj zahtjev obazirala, u novoj je državi prethodnim odredbama za pripremu agrarne reforme od 25. II. 1919. godine određeno, da će svi veći šumski posjedi prijeći u vlasništvo države, a u tim će šumama zemljoradnici imati pravo na drvo za ogrijev, gradu i popašu. Veći šumski posjedi nisu prešli u vlasništvo države, već je zakonom o likvidaciji agrarne reforme na velikim posjedima od 19. juna 1931. godine izvršena eksproprijacija šuma velikih šumskih posjeda u sjeverozapadnom dijelu države uz državnu granicu u Sloveniji i Hrvatskoj.

U Savskoj banovini, dakle na sjevero-zapadnoj granici države, ekspropriisano je sedam velikih šumskih posjeda i to: Thurn-Taxis sa 41.662 kat. jut., dok je vlasniku ostalo 1607 k. j.; Ghyczy Dr. Kalman sa 17.092 kat. jut., dok je vlasniku ostalo 1135 k. j.; Ghyczy Ilka i dr. sa 7.323 kat. jut., dok je vlasniku ostalo 1964 k. j.; Auersperg Karlo sa 4.343 kat. jut., dok je vlasniku ostalo 2769 k. j.; Neuberger Sara sa 1.666 kat. jut., dok je vlasniku ostalo 1073 k. j.; Neuberger Josip sa 1.025 kat. jut., dok je vlasniku ostalo 1000 k. j.; Petrović Nikola sa 110 kat. jut., dok je vlasniku ostalo 2202.

Ukupno iznosi ekspropriisana površina 73.221 kat. jut. U dravskoj banovini od jedanaest velikih šumskih posjeda ekspropriisano je 67.630 kat. jut. i to od veleposjednika: Auersperg, Windischgrätz Hugo, Dr. A. Zabeo, Thurn Vincens, Thurn Douglas, Dr. F. Athens, Hervard Auersperg, Dr. Born, Dr. Perger Artur, Hošek Rudolf, Herberstein Josip.

Kako su vlasnici nekih od ovih posjeda strani državljanjani, eksproprijacija u pogledu odštete nalazi se još sub judice. Dotle sa tim šumama upravljaju zasebne Privremene državne uprave ekspropriisanih šuma u Delnicama i Ljubljani, od kojih se prva sastoji od 4, a druga od 3 člana uprave.

Na osnovu novele zakona o likvidaciji agrarne reforme od 24. juna 1933. godine stav 9 izvršena je eksproprijacija šuma i na preostalom području države do 25% onih šumskih zemljišta, koja na pojedinom posjedu ukupno premašuju 1000 kat. jutara. Na daljnjih 17 velikih šumskih posjeda eksproprijirano je svega 17.206 Ha ili 29.924 kat. jut. i to za 82 kolonije i 265 sela. Od ovih 17 posjeda 16 ih leži na području savske banovine (bivše Hrvatske) i jedan u Južnoj Srbiji, a dio jednog posjeda u dunavskoj banovini (bivšoj Vojvodini) i to od velikih posjeda: suvlasnici Milekić, braća Turković, Wiener-Bank Verein (Slaveks), Draško-vić Ivan, Našička tvornica tanina i paropila, Pejačević, Norman, Gutman-Našička (Podravina), S. H. Gutman d. d., jedini industrijalizovani šumski posjed, Krapinska tvornica pokućstva, Otenfels, Aninger, Bombelles, Eltz, Thurn Taksis, čiji posjedi leže u srezovima: Slav. Požega, Pakrac, Podravska Slatina, Osijek, Darda, Virovitica, Našice, Valpovo, Donji Miholjac, Krapina, Pregrada, Ivanec, Varaždin, Vukovar, Karlovac i Sisak (t. j. u 15 srezova Savske i 1 srezu Dunavske banovine). Svega je eksproprijirano 170.775 kat. jutara.

Eksproprijacija je vršena u korist agrarnih kolonija, zatim u korist pojedinih sela, pazeći pri tom po mogućnosti na arondaciju kako preostalog velikog šumskog posjeda tako i eksprijiranih objekata i eventualnog ranijeg šumskog posjeda dotičnog sela.

Korisnici su zemljoradnici, dakle ona lica, čije je glavno zanimanje zemljoradnja, a ostali rad sporedno. Eksproprijacija je vršena uz odštetu razmjerno manju od odštete za eksproprijirano poljoprivredno zemljište, a uz 30 godišnju odplatu kupovine. Vlasniku zemljišta isplaćuje kupovninu država.

Bilo je slučajeva, da su se i mimo eksproprijacionog rješenja obje strane dobrovoljno sporazumjele, da se to rješenje mijenja u obostranom interesu. Nekoji su veliki šumski posjednici po sporazumu odstupili izvjesne manje šumske površine od eksproprijiranih besplatno korisnicima eksproprijacije ili su im vraćene eksproprijirane površine, a veliki posjed opterećen servitutom. Državna je vlast sporazume odobravala na osnovu § 133. Zakona o opštem upravnom postupku.

Eksproprijacija se stvarno odnosila na bivšu Hrvatsku i Sloveniju. U južnoj Srbiji izvršena je samo za jedan posjed, jer latifundija tamo nema.

U izvršenju eksproprijacionih rješenja imaju se eksproprijirane nekretnine prenijeti u zem. knjigama na ime odnosnih sela kao dielova dotične upravne općine u smislu § 110—120 Zakona o općinama. U koliko ta sela nisu još organizovana kao pravna lica, imaju se organizovati po zakonu o općinama, a dok se ne srede potpuno vlasnički i posjedovni odnosi u pogledu eksproprijiranih šuma, ima privremeno za sticatelje upravljati eksproprijiranim šumama sreski šumarski referent u sporazumu sa nadležnim sreskim načelnikom u smislu čl. 35 Pravilnika o upravi eksproprijiranih šuma br. 20753/VI/a od 29. marta 1934.

Eksproprijirane nekretnine predala je banska uprava u upravu nadležnim sreskim šumskim referentima.

U izvršenju eksproprijacionih rješenja nastala je poteškoća u tomu, što se selima i kolonijama ne može priznati pravo na miesni zbor i mjesnog starješinu u smislu §§ 110 do 120 zakona o općinama, jer svi

seljani ili kolonisti nisu agrarni subjekti u smislu Pravilnika o upravi ekspropriisanih šuma, t. j. ne može se priznati pravo samo onim licima, koja su upisana u glavni popis zemljoradničkih domaćinstava, već se to pravo može priznati cijelom selu, tako da bi mjesni zbor sačinjavala lica navedena u biračkom spisku, a ne samo lica upisana u glavnom popisu zemljoradničkih domaćinstava. Posebni su dijelovi općina po §§ 110—120 Zakona o općinama i u teritorijalnom i populacionom pogledu zaokružene i zatvorene jedinice, koje imaju značaj javno-pravnih korporacija i koje su pravna lica po javnom i privatnom pravu, dok je skupina agrarnih ovlaštenika pravni subjekt po privatnom pravu. Slijedi iz toga, da bi na mjesnom zboru neovlaštenici t. j. ona lica, u čiju korist nisu šume ekspropriisane, mogla nadglasati korisnike eksproprijacije, iz čega bi se izrodile nesuglasice i trzavice.

Prema tome treba naći drugi izlaz za organizaciju onih skupina korisnika eksproprijacije, koji ne čine selo u upravno-političkom smislu, već korisnici eksproprijacije čine veći ili manji dio sela, a za koje je ustanovljena potreba na građevnom i ogrijevnom drvetu i na ispaši.

Ako su korisnici ekspropriisanih šuma samo one skupine lica, radi kojih je izvršena eksproprijacija, tad će se te skupine organizovati kao šumske zadruge ili zajednice korisnika ekspropriisanih šuma, čim je ujedno i riješeno pitanje organizacije uprave i snišanja troškova. Treba utvrditi odnos takvih korisnika eksproprijacije međusobno i prema njihovoj organizaciji i trećim licima kao i pitanje nasljeđivanja za slučaj smrti korisnika eksproprijacije, odnosno za slučaj diobe pojedinog domaćinstva, i primanje novih članova u organizaciju. Pobljeze odredbe mogu se propisati pravilnikom, koji se ima donijeti na osnovu čl. 51 Pravilnika o upravi ekspropriisanih šuma br. 20753/VI/a/34 ili posebnim zakonom.

Treba dakle propisati specijalnom zakonskom odredbom, da se korisnici eksproprijacije organizuju ili po zakonu o općinama na bazi glavnog popisa zemljoradničkih domaćinstava ili kao zajednica korisnika ekspropriisanih šuma ili kao šumska zadruga, tako da prvi članovi budu lica upisana u glavnom popisu. Selo ili kolonija ima se organizirati u smislu zakona o općinama, tako da zas lučaj diobe ili smrti ovlaštenog domaćinstva novo-nastala domaćinstva imaju jednaka prava kao već postojeća, t. j. da se sva domaćinstva koriste u jednakoj mjeri, a prema stvarnoj potrebi u granicama redovitih prihoda šuma salva rerum substantia, te da u tom razmjeru snišaju i dužnosti. Prema tome koristit će se šumama na jednak način i novi član sela ili kolonije unesen u birački spisak ako ispunjava uslove iz čl. 36 Pravilnika o upravi ekspropriisanih šuma. Šuma postaje imovina sela i upravljanje tom imovinom podpada pod udar zakona o općinama, a stručna pod Zakon o šumama. Pojedino selo i koloniju treba ovlastiti, da u izvršenju prednjega na mjesnom zboru prihvati Statut, koji će podležati odobrenju banske uprave s pravom žalbe na Ministarstvo šuma i rudnika, koje će u sporazumu sa Ministarstvom poljoprivrede odlučiti.

Ondje gdje treba organizovati zajednicu korisnika ekspropriisanih šuma, neka se to učini analogno zakonu o zemljišnim zajednicama i zakonu o zadrugama, odnosno trgovačkom zakonu.

Ograničavanje državnih šuma u Srbiji, Južnoj Srbiji i Crnoj Gori, strogo uzeto, ne spada pod ovaj naslov. Ipak se ograničavanjem držav-

nih šuma u našim južnim krajevima t. j. konačnim utvrđenjem državnog šumskog vlasništva izdvajaju šume potrebne selima i općinama i u onim slučajevima, ako stanovnici općine ili sela nisu imali prava servituta u državnim šumama. Zato tu radnju ovdje napominjem.

Na osnovu zakona o ograničavanju državnih šuma u Srbiji, Južnoj Srbiji i Crnoj Gori od 27. marta 1930. godine završava se definitivno ograničavanje državnih šuma i tom se prilikom prema pravnom naslovu pojedinih fizičkih lica ili potrebi općina ili sela izlučuju (segregiraju) za njih državne šume i predaju u nesporni posjed i vlasništvo pojedincima odnosno općinama i selima izdavanjem tapija po Zakonu o izdavanju tapija na području kasacionog suda u Beogradu i velikog suda u Podgorici od 30. maja 1930. godine.

Kao i kod reambulacije međa šumskih posjeda, kad su poremećeni pravno, posjedovni odnosi, tako i u ovom slučaju dolaze međaši ili posjednici enklava da manifestuju i pred specijalnim sudom dokažu svoja posjedovna prava na izvjesno zemljište.

I pojedina općina ili selo, na čijem se teritoriju nalazi državna šuma, koja se ograničava, može zatražiti segregaciju potrebnog dijela državnih šuma besplatno, ako dokaže, da nema vlastite općinske ili seoske šume ili zemljišta za podizanje šume ili ako nema dovoljno prostora za napasivanje stoke, ali uz stanovite obaveze. Pojedino selo može dobiti najviše 200 Ha. Opštine i sela po izvršenom razgraničavanju ne mogu više imati nikakve službenosti drvarenja u ograničenoj državnoj šumi.

Po tom će slijediti organizacija, uprava i gospodarenje sa stečenim šumama po propisima, koji važe za općinsku imovinu po zakonu o općinama, jer je eksroprijacija izvršena u pravilu za općine, kolonije, sela, kao dio političke općine, a izuzetno za dio sela ili pojedine seljake. Šumsko gospodarstvo vodiće se po zakonu o šumama.

S vremenom slijediće najprije kolaboracija, a potom stapanje svih tih novih šumskih agrarnih tvorevina sa srodnim ili istim ustanovama, jer se u najviše slučajeva radi o istim licima, koja su korisnici i jedne i druge ustanove.

V. ŠUMSKO-PRIVREDNI PROPISI.

Šuma je naročita vrst zemljišne kulture, koja se decenijama izgrađuje, dok se ne stvori šumski kapital (u koliko već otprije ne postoji), koji će odbacivati izvjestan prinos u drvu, koji odgovara prirastu šume.

Da se zbog trajnosti svrhe, koju imaju šume komunalnih ustanova, koliko toliko zagarantuje produkcija, t. j. da šumski kapital u približno normalno izgrađenoj drvenoj masi može odbacivati približno jednake godišnje drve mase, zakonodavstvo svih kulturnih zemalja, gdje šumarstvo zauzima odgovarajuću ulogu u nacionalno-ekonomskom životu naroda, propisalo je i odgovarajuće norme.

I ako su te norme rezolutivne, ipak njihova primjena često ovisi o zasebnim prilikama, o vrsti i izgradnji produktivnog objekta. o općem privrednom i kulturnom stanju, o stanju i potrebama samih korisnika kao i o tom, da je zajednička imovina ipak djeliva na sadanje korisnike.

Jugoslavenski zakon o šumama od 21. decembra 1929. godine u glavnom je recepcija austrijskog zakona o šumama sa izvjesnim primje-

sama srpskoga zakona o šumama s obzirom na specijalne prilike u Srbiji (korišćenje šumama, ispaša).

Zakon o šumama propisuje za komunalne šume ove naročite šumsko-privredne mjere:

Šumsko se gospodarstvo ima voditi po načelima stroge trajnosti, a da se to može i vršiti, ima se gospodariti na temelju u određenom roku izradene i po vlasti odobrene gospodarske osnove. Ako šuma nije veća od 300 Ha obrasle površine ili ako je šuma jednostavnih gospodarskih prilika, dovoljan je privredni program za period od 10 godina ili čak i samo inventarisanje sa sječnim redom.

Po odobrenju gospodarske osnove ima posjednik šume svake godine nadležnoj vlasti, banskoj upravi, predložiti drvosječni predlog u granicama odobrenog privrednoga plana radi znanja i evidencije.

Dok se ne izradi odnosno ne odobri privredni plan, iskorišćavanje šume može se vršiti samo na osnovi drvosječnog predloga, koji sastavlja kvalificirani šumarski stručnjak, a odobrava banska uprava. Vanredno iskorišćavanje šume potrebno zbog kakove samoupravne investicije, a koje nije predviđeno privrednim planom ili programom ili koje se preduzme mimo odobrenog drvosječnog predloga, kao i svako otstupanje od odobrenog privrednog plana i programa može uslijediti samo na osnovu odobrenja vlasti.

Ako posjednik šume dva puta za vrijeme od 2 godine povrijedi koji propis privrednog plana, može vlast uzeti njegovu šumu u privremenu državnu upravu na njegov trošak. Ta uprava ne može trajati duže od 5 godina.

Upravu u komunalnim šumama vrši dotična komuna, koja već prema veličini šumske površine, vrijednosti šuma odnosno intenzitetu gospodarenja treba da postavi stručnu upravu za svoje šume ili se više malih šumoposjednika ima udružiti i tako udruženi postaviti zajedničku upravu. Vlasnici komunalnih šuma mogu povjeriti upravu svojih šuma i organima državne šumske uprave ili šumarskim referentima opće opće upravne vlasti, čemu državna vlast rado izlazi u susret. Za takvo vođenje državne uprave plaća vlasnik šume u državnu kasu u pravilu izvjesnu svotu per tangentem et possibilitatem. Čuvari šuma moraju imati lgarski ispit i odsluženi vojni rok, a moraju položiti zakletvu kod upravne vlasti, čim dobivaju karakter organa javne bezbjednosti.

U šumskom gospodarstvu onih komuna, čiji članovi žive na dohvatu državnih šuma, od gospodarske je važnosti gospodarski i poslovni odnos zemljoradnika prema državnim šumama.

Po § 52 Zakona o šumama može se iz državnih šuma bez licitacije, a po naplati šumske takse prodati:

1) drvo za ogrjev i građu, između ostalih i onim zemljoradničkim domovima, koji svoje potrebe ne mogu da podmire niti iz vlastitih niti iz selskih, općinskih ili zadružnih šuma;

2) drvo potrebno seoskim zanatlijama, koji izrađuju drvene predmete i od toga zanata žive;

3) drvo onim zemljoradnicima, koji se pored zemljoradnje bave i izradivanjem poljoprivrednih sprava, alata, drvenog suda i slično kao

kućnom industrijom, kao i onima, koji se bave paljenjem ćumura u malom

Po § 53 siromašnim zemljoradnicima, koji plaćaju godišnje manje od 50 Din cjelokupnog poreza sa svima prirezima, davaće se drvo besplatno.

Te su ustanove recipirane iz Zakona o šumama, koji je važio za Kraljevinu Srbiju, fakultativne su prirode, važe ad personam i niko na to nema subjektivno pravo. Pravilnije bi bilo, a i mnogo olakšano poslovanje obim stranama, da ta zakonska mogućnost nije dana ad personam nego samim komunalnim ustanovama kao pravnim licima, u onim slučajevima, kad redovni prihodi šuma ne dostaju za pokriće potreba članova.

Ipak, i ako državni šum. erar nije obavezan podavati drvo, može se u tom zapaziti zametak novog stvarnog opterećenja državnih šuma u korist zemljoradnika.

Mnogi se članovi komuna služe ovom zakonskom mogućnošću, a služiće se u većoj ili manjoj mjeri prema tomu, mogu li u državnim šumama potrebno drvo nabaviti uz iste ili povoljnije uslove nego u komunalnim.

VI. NEKOJE MJERE ZA REGULISANJE ODNOSA U KOMUNALNOM ŠUMARSTVU.

1) Od svih vrsta šumskog vlasništva komunalne su šume najviše izložene oštećivanju i smanjivanju osnovnog šumskog kapitala. Izuzetak čine šume onih gradskih općina, čijim se šumama građani ne koriste neposredno.

U naprednijim krajevima države kao i onima, gdje je svijest o potrebi zajednice razvijena, ne postavlja se pitanje čuvanja komunalnih šuma, jer narod sam čuva svoje šume. U ostalim je krajevima to pitanje akutno. Zato je zadatak valjane šumarske politike da sprečava propadanje i nestajanje onih komunalnih šuma, kod kojih se postavlja pitanje sačuvanja šuma, a koje sve i pored pravilnog rada i štednje (a zbog nedostatka prihoda iz svojih šuma) ne mogu valjano plaćati vlastito čuvarsko osoblje. Što je šumska komuna manja ili manje vrijedna, to jače dolaze do izražaja ti troškovi.

Za valjano čuvanje općinske ili selske šume često se općinskim budžetom ne predviđa dovoljan kredit.

Sve komunalne šume bez razlike treba da čuva stalno namješteno čuvarsko osoblje, valjano plaćeno, s pravom na penziju i što manje zavisno od svojih poslodavaca. Manji posjedi ne mogu to vršiti vlastitim snagama.

Zato je potrebna intervencija državne vlasti, jedna prisilna mjera, koja mora doći do punog izražaja u zakonodavstvu. Pitanje je financijske prirode. Tko je sve dužan da participira? Oni, koji se šumama i šum. zemljištima koriste neposredno i posredno. Posredna je korist u zaštiti javnih interesa, zatim općih lokalnih i privrednih interesa, koji traže trajnu zaštitu. Dakle participiraće u prvom redu sama ustanova, zatim selo ili čitava općina, banovina, država i ostali šumski posjednici sa teritorija općine.

Prisiliti treba male šumske posjede da udruženi na teritoriji jedne političke općine postave zajedničkog čuvara šuma, obezbijede mu plaću i budućnost, a ostale vrsti vlasnika šuma zakonskim putem obavezati, da njihov čuvar čuva i komunalne šume, u koliko to bude potrebno. Država financijski već participira ispomažući komunalno šumarstvo tim, što sreski šumarski referenti u mnogo srezova upravljaju i komunalnim šumama svoga teritorija.

Ali to je filius ante patrem, jer u prvi red dolazi pitanje očuvanja šuma, a po tom stručna uprava. Stručna uprava bez osiguranoga čuvanja šuma ostaje bez svoje bitne pretpostavke i zato sadanji sistem državne uprave komunalnih šuma (import sa strane) ne može postići očekivani ekonomski efekt. Takva državna uprava ima da dode ili poslije ili barem uporedo sa već valjano riješenim pitanjem čuvanja komunalnih šuma.

Pri regulisanju toga pitanja može se uzeti za bazu politička općina kao osnovna i naivaznija stanica u narodnom i državnom životu, kao organ državnoga bića, po mojem mišljenju na slijedeći način:

Državna nadzorna vlast, koja odobrava budžet općine i njezinih zasebnih imovinskih dijelova može i mora osigurati novčana ili druga sredstva za očuvanje općinske ili selske šumske imovine, koja po zakonu o općinama mora ostati neokrnjena.

Čuvanje šuma ostalih manjih komunalnih šumskih ustanova treba državna vlast organizovati preko općinske uprave — bez obzira na to, ima li ta općina ili selo u toj općini svoju vlastitu općinsku ili selsku šumu — tako, da se Uredbom o općinskim službenicima odnosno statutom općine osigura potreban broj stalnih općinskih službenika čuvara šuma, koji će čuvati te šume. Na ime odštete za čuvanje svojih šuma treba da komune doprinose izvjesnu svotu novca u općinsku kasu ili po odredbi državne vlasti.

Gdiegod to bude, neka državna vlast svoju intervenciju kombinuje i sa ostalim većim šumskim posjednicima, državnim šumskim erarom, imovnim općinama, privatnicima i obaveže ih, da čuvari njihovih šuma čuvaju i one manje šumske komunalne posjede, koji ne mogu postaviti stalnog čuvara.

U vardarskoj banovini postoji već propis, da se komunalne šume imaju čuvati zadružno. Za teritorij zetske, primorske i savske banovine izrađen je projekat zakona, po kojem bi čuvanje komunalnih šuma na kršu u pomenutim banovinama imala banovina preuzeti u svoje ruke. Vlasnici komunalnih šuma plaćali bi banovini tangentu po mogućnosti, a ostatak plaćala bi banovina iz svojega budžeta. U savskoj se banovini isto tako radi na organizaciji zadružnoga čuvanja komunalnih šuma.

2) Mnoge ekonomske organizacije, koje nemaju ni javni ni trajni karakter, kod kojih kraj normalnog razvoja stvari nema opasnosti da će se poremetiti ravnoteža u njihovom gospodarstvu, stvaraju za svaki slučaj rezerve. U šum. privredi rijetko nailazimo na rezerve.

U Jugoslaviji, gdje je natalitet vrlo povoljan, osnivaju se novi domovi, nova ognjišta, nove gospodarske jedinice, a zbog toga dnevno rastu potrebe na šumskim produktima.

Kod onih komunalnih šuma, gdje se članovi koriste šumama neposredno, ne mijenja to na stvari ništa, jer se u pravilu smije trošiti samo redovni godišnji etat, od kojega se dio unovči za podmirenje re-

dovnih troškova gospodarstva, ostatak se etata podijeli korisnicima. Dok su redovni troškovi obligatni i stalni, a moraju biti u prvom redu podmireni, ostatak etata posljednji je i promjenljiv, jer njegov kvantum i kvalitet zavisi o utrošku drvne mase za napomenutu prvu i stalnu obavezu. Gdje se korisnici množe, taj je kvantum ili sve manji ili ga korisnici plaćaju sve skuplje, kako bi se naplaćenom taksom prikupila novčana sredstva za podmirenje troškova uprave i gospodarstva odnosno da se naplatom takse smanji kvantum drveta, koji bi se inače morao unovčiti za podmirenje troškova gospodarstva. Zbog te sve manje koristi iz svojih šuma apstiniraju se članovi od korišćenja svojim šumama i ispomažu se kako im je lakše, tako da ili nabavljaju drveni materijal sa strane ili nelegalno iskorišćuju vlastite komunalne šume. Ovo potonje je najčešća pojava ondje, gdje su korisnici upućeni jedino na komunalne šume.

Na jaču ili slabiju primjenu sankcija zbog protupravnih radnja u vlastitim šumama uplivišu često neodgovorni i nepozvani faktori. Stvarni rezultat toga vidi se u razbijanju postojećega reda u eventualno izgrađenom šumskom kapitalu, u smanjivanju i nestanku osnovne šumske glavnice, konačno u propasti same ustanove.

Dakle komunalne šume treba bolje i trajnije osigurati, a to može uslijediti tako, da se zakonom propiše obligatno prikupljanje novčane rezerve u cilju proširenja šum. produktivne površine. Danas je najmanji riziko u gospodarstvu, ako se nabavljaju nove šum. proizvodne površine. U kojem obimu, na koji način i kroz koje vrijeme da se to čini, treba propisati detaljno, što ovisi o pojedinom slučaju.

3) Nastojati, da prinos u novcu članova korisnika zajedničkoga dobra za uzdržavanje toga dobra bude što manji, a potrebna novčana sredstva da se namiču intenzivnim gospodarenjem, radom u režiji, aktivnim učešćem korisnika u tom radu i participiranjem u dobitku, zatim da korisnici pomažu upravu u ostalim gospodarskim radovima, konačno u čuvanju šuma. Jedino ovakovom internom kolaboracijom počće se razvijati normalni odnosi u zajednici, čime će se vremenom ne samo znatno smanjiti dosta veliki tereti uprave i gospodarstva nego i učiniti zajedničko šumsko dobro onim, što ono uistinu ima da bude: zajedničko i trajno.

4) Istovremeno nastojati oko toga da se barem na jednoj privrednoj, a po mogućnosti i političkoj cjelini postigne i eksterna kolaboracija, a zatim stapanje onih agrarnih asocijacija — šumskih i pašnjačkih ustanova, u kojim su uživaoci ista lica (krajiške zem. zajednice i krajiške imovne općine s jedne i eksproprisane ili agrarne šume i zemljišne zajednice s druge strane).

Imovne općine, koje se protežu na više političkih srezova, treba ne samo sačuvati nego im i omogućiti da se uzadruže u cilju međusobne pomoći i zaštite.

Te su ustanove poučan primjer, kako se seljačke šume mogu ne samo sačuvati nego i svoj zadatak bolje vršiti samo u većim grupacijama, u upravnoj i po mogućnosti gospodarskoj kolaboraciji više skupina seljačkih šuma, koje im omogućavaju držanje valjane stručne uprave, čuvanje šuma i rentabilnije gospodarenje šumama.

5) Nastojati, da se komunalne šume u Jugoslaviji izuzev gradske šume vraćaju postepeno starim slavenskim formacijama, općini i selu.

da se stvaraju i jačaju općinske i seoske šume. Članstvo i obim korišćenja pojedinoga člana treba preobražavati u pravcu likvidiranja ličnih nasljednih prava i izjednačenja prava, kako bi se zajedničke, stvarno seljačke šume raznoga imena i oblika, približile po svojem ustrojstvu općinskom šumarstvu. Treba dakle da šume plemenske, bratstveničke, zemljišnih zajednica i imovnih općina svoju unutrašnju strukturu postepeno preobražavaju u pravcu, da lično (i nasljedno) pravo slabi, a daje se prvenstvo realnom pravu, dakle zemljištu onoga zemljoradnika ili općinara, koji je upućen na šumu, t. j. da neposredno korišćenje šumama bude vezano barem sa posjedom kuće, koja treba ogrjev i gradu, a u drugom redu sa posjedom zemlje, zbog koje se drži stoka, za koju treba ispaše i nastora, dakle bez obzira na istorijski razvoj toga prava vezanog samo na stanovito ovlašteno lice i samo na stanovito ovlašteno zemljište.

Osim toga treba da se pravo korišćenja članova glavnim šumskim produktima izjednači i da prema tomu svi članovi, koji se koriste šumama, ako ustreba, prinose jednake takse za uzdržavanje uprave i gospodarstva. Tim izjednačenjem prava i plaćanjem taksa za šumske užitke, pogotovo ako te takse odgovaraju stvarnoj vrijednosti šum. produkta, znatno će oslabiti taj šumski beneficij. Jer u koliko član uz jednake uslove može svoje potrebe podmiriti van svoje komunalne šume, taj beneficij stvarno prestaje, a članovi nisu više zatvoreni krug interesovanih lica. Taj je krug s tim oslabljen, a u zajednicu ulaze i nova lica, zemljoradnici ili i ostali općinari. Na taj način dolazi do postepenog pretvaranja posebnog zapravo privatnog vlasništva u vlasništvo šire zajednice, koja se već potpuno približava općini ili je postala zajedničko vlasništvo svih općinara ili vlasništvo općine, s kojim se tad mogu koristiti svi općinari po postojećim propisima za općine.

Ove sugestije nisu bez osnova, one imaju svoj osnov u tomu, što se život raznih zajedničkih šumskih dobara u tom pravcu već počeo razvijati i izgrađivati. Danas se n. pr. kod zemljišnih zajednica, gdje su prava pojedinaca bila tačno po sesijama ili dijelovim sesija odmjerena, razvojem života, dijeljenjem obitelji, umnožavanjem domova, naseljivanjem stranog elementa stvarno već izjednačava korišćenje šumama i pašnjacima. Isto je tako i kod većine imovnih općina pored nejednakih prava pojedinih članova izraženih u selištima, korišćenje šumama, ispašom i ostalim produktima stvarno izjednačeno. One se u tom pravcu i dalje izgrađuju. Takovom razvoju stvari nije na putu činjenica, da se u slučaju diobe zemljišnih zajednica u individualno vlasništvo imovina dijeli po veličini prava, dok kod imovnih općina nije zakonom predviđena direktna dioba u individualno vlasništvo već prije dioba na sela i općine.

Dakle u korišćenju prihoda provada se izjednačenje, dok se za slučaj diobe imovina dijeli po veličini prava. Sve većim dijeljenjem seljačkih domova odnosno umnažanjem naroda razlike u pravima sve više nestaje.

Tom proširivanju i izjednačivanju obima prava korišćenja šumama i pašnjacima dosta doprinosi i sve jača klasna svijest seljaka, koji ne ostaje indiferentan prema sadanjem socijalno-ekonomskom strujanju u svijetu, već i on teži za popravkom ekonomskog stanja svoje klase,

teži stvaranju i jačanju zadrugarstva, emancipuje se od raznih štetnih predrasuda, protivan je privilegijima i t. d.

Kako se dakle vidi, potrebno je podupirati ovakovu evoluciju vlasničkih odnosa shodnom primjenom i tumačenjem postojećih zakonskih propisa, a forsirati ju novim zakonodavstvom.

I unutrašnji politički život Jugoslavije teži k izrađivanju širokih samouprava počam od općina, prvih i za seljački narod najvažnijih samoupravnih jedinica.

6) Nastojati, da se izvrši reforma oporezovanja šuma uopće, a napose šuma onih posjedovnih oblika, koji su obavezni da svojim šumama strogo trajno godišnje gazduju, a to su u najvećem dijelu komunalne šume.

Sadanji se poreski sistem sastoji u linearnom plaćanju poreza za čitavu površinu prema prosječnoj vrijednosti čistog novčanog prihoda na jedinici površine (osnovni porez) i u zasebnom oporezovanju većih šumskih posjeda (dopunski porez). Sistem, istina, vrlo jednostavan, ali ne može ostati bez prigovora, jer šumska privreda ima svoju naročitu, od poljske različitu, privrednu strukturu. Kod šumske privrede postoji naročiti način uzimanja plodova sa zemljišta po vremenu i prostoru. Zato bi pravilnije bilo oporezovati realizovane godišnje ili periodičke prihode iz šuma na osnovu valjano vođenog knjigovodstva, koje treba propisati za sve šumovlasnike.

Dopunski porez nije opravdan za one posjedovne oblike, koji imaju kolektivni karakter, jer vlasnik takvih šuma nije privatno fizičko lice, već skup zemljoradničkih familija, sela, općina ili plemena, čiji odnos prema šumama znači stvarno popunu poljoprivrednog seljačkog gospodarstva. Vlasnici takvih šuma ne mogu iz svojih šuma postizavati onoliku korist, koliku mogu da postizavaju slobodna privatna lica, jer u najviše slučajeva nemaju izgrađen normalan drveni kapital, već gospodare prema potrebama svojih članova, često bez obzira na sječnu zrelost šume, dok privatno lice može postizavati najveću moguću šumsku rentu. Ono je prema tomu i poreski sposobnije za plaćanje dopunskog poreza.

Iz ovoga prikaza vidimo, kako je na razvoj šumarstva utjecalo kulturno i političko stanje naroda i da ono s obzirom na oblik vlasništva pojedinoga kraja prelazi od državnoga ka komunalnom, a od komunalnoga k individualnom, što — istina — odgovara današnjem ekonomsko-društvenom poretku, ali ne odgovara stvarnoj trajnoj potrebi i iskonskom gledanju našega naroda na šume.

U sadanjem socijalno-ekonomskom previranju kao da se gubi orijentacija i pravo gledanje na razvoj ljudskoga života. Gdje se već takav proces ne može da spriječi, državna će šumska politika nastojati, da se taj prelaz izvrši sa što manje potresa odnosno gospodarskih gubitaka za šumu i narod.

Ostvarenje težnje čitavoga svijeta za pravednijom podjelom ekonomskih dobara kraj hiperprodukcije tih dobara, odnosno težnje za unapređenjem socijalnih elemenata i funkcija u privredni život čovjeka, naroda i države značilo bi za šumarstvo vraćanje k starom primarnom kolektivnom vlasništvu šuma, ali sa današnjim načinom korišćenja šumama.

Upravo zato treba komunalnim šumama posvetiti što veću pažnju, čuvati ih i uvećati, da se ne bi kasnije velikim žrtvama morale stvarati.

Koristimo se iskustvom iz prošlosti, a računajmo s vremenom, koje dolazi.

RÉSUMÉ

I. De même que dans la législation germanique, la propriété forestière des peuples slaves était des antiquités toujours collective. Plus tard, le régime féodal-militaire avait sensiblement changé ces anciens droits possesseurs. Mais ensuite, après la chute de la période féodale-militaire, le peuple redevient maître des forêts dans différentes formes de propriété, qui tout de même avaient toutes en fond une structure analogue, de sorte que de ce temps là les forêts communales appartenaient aux paysans.

La superficie de nos forêts communales est de 2,111.920 hect. ce qui fait 27% de la superficie forestière totale. Les forêts communales se composent de 1,273.260 hect. des propriétés collectives c'est-à-dire appartenant aux banovines, aux villes, aux établissements publics, aux communes proprement dit et aux villages.

II. Dans les régions, où régnait le régime féodal-militaire, l'économie forestière se trouve avancée et organisée, par contre dans celles qui étaient en guerres presque perpétuelles jusqu'aux années 1912—1918, l'économie des forêts est arriérée et se trouve actuellement dans un état d'organisation.

Dans la plupart du pays les forêts ne servent pas exclusivement à la production du bois, mais aussi — en partie importante — au pâturage du bétail et au fourrage par le ramas des ramilles. Cette économie combinée n'est pas au profit de la sylviculture, elle sert plutôt à l'élevage du bétail. D'une manière générale, ces forêts servent à la production du bois de chauffage et du bois d'oeuvre pour les besoins des paysans.

On remarque une forte tendance à diviser, entre les habitants individuellement, telles parties des propriétés forestières collectives. Ainsi il fut impossible de poursuivre, dans l'économie forestière communale, exclusivement la rentabilité de cette dernière. Néanmoins ces propriétés collectives ont toujours joué un rôle important dans la vie et dans l'économie de la population rurale.

III. Les causes principales de la division de propriété forestière commune dérivent de ce que l'ancienne habitude du peuple slave à la vie collective se perd peu à peu et que la tendance d'obtenir une vie économique parfaitement indépendante pénètre de plus en plus, s'enfonçant même dans les milieux des villages les plus éloignés où elle détruit les anciens moeurs de la vie familiale malgré les efforts des autorités dirigeantes de faire revenir la population à ces anciens principes de la vie collective, en organisant des institutions coopératives dans différentes branches du commerce et de l'industrie rurale. Il est évident que les raisons les plus efficaces de la tendance de division de la propriété forestière collective sont: le désir d'obtenir, autant que possible, une propriété absolument individuelle; le besoin d'agrandir le terrain d'habitation ainsi que le terrain agricole; les discordes comme suite d'une gérance mal réussie dans l'économie collective.

Il en résulte que les forêts collectives ne se conservent que dans les cas où leur division serait clairement contraire à la rentabilité du bien.

IV. Dans l'ancienne Monarchie austro-hongroise était favorisé en première ligne le grand domaine forestier et agricole, d'origine étranger. Après les luttes de notre peuple pour la libération nationale, il a été promis au peuple la réforme agraire, qui a été exécutée en ce qui concerne le grand domaine agricole, tandis que les grands domaines forestiers ont été expropriés au profit des communes et des villages jusqu'à un degré de 25% de la superficie forestière totale ou en somme de 98.227 ha.

V. La législation forestière yougoslave prescrit aux administrations des forêts communales un plan d'exploitation de longue durée, strictement suivi. Les forêts communales doivent être dirigées par les personnes ayant une instruction spéciale supérieure. Dans les cas où il serait impossible d'avoir des spécialistes forestiers, l'administration de la forêt doit être confiée aux organes forestiers de l'État, mais aux frais des propriétaires avec un paiement qui correspond à leur état financier.

VI. Les gardes forestiers des forêts communales doivent disposer des qualifications exigées. Et pour que la surveillance de ces forêts puisse être exécutée avec toute la rigueur nécessaire, il faut que par force d'une loi spéciale les communes soient obligées de récompenser le personnel surveillant d'un paiement suffisant et qu'aussi ce personnel soit le moins possible dépendant du propriétaire.

Une collaboration interne des membres de la commune avec le personnel forestier spécialement instruit est nécessaire concernant les affaires d'exploitation et de la surveillance des forêts. En même temps une collaboration externe avec les propriétaires des forêts du voisinage est aussi d'une grave nécessité en vue de la défense de leur intérêts communs.

L'auteur.

Dr. V. KOUDELKA (ZAGREB):

KAKVU NAM KORIST DAJU BOROVICE?

(L'UTILITÉ DES GENIÈVRES)

Različite vrste borovica rastu skoro po cijeloj državi. One redovno pridolaze na zapuštenim i neobrađenim zemljištima, pašnjacima, šumskim čistinama, devastiranim šumskim površinama i sl. Neke od njih rastu samo u visokim planinskim predjelima, a neke su opet vezane na primorje i otoke, dakle na blizinu mora. Najrasprostranjenija je obična borovica. Ona lako podnosi velike razlike u temperaturi, pa stoga spada među najraširenije četinjare, i to tim više što su njezini zahtjevi na kvalitet tla veoma skromni. Jedino, što ona u obilju traži, jest svjetlo. Zato je i nalazimo na suhim i toplim mjestima, a uspijeva i na najsušem pijesku i na kamenjarima izloženim suncu. Srednja godišnja temperatura areala, u kojem uspijeva obična borovica, kreće se u velikom razmaku, i to od -2 do $+16^{\circ}$ C. U tome leži važan razlog njezinog velikog raširenja.

Razne vrste borovica razlikuju se međusobno po habitusu, po obliku iglica, po izgledu plodova itd. Njihova općenita važnost leži poglavito u tome, što su uslijed svoje skromnosti veoma raširene, a rastu i na tlima, koja nisu sposobna za kulturu odnosno na kojima drugo drveće teško ili uopće ne uspijeva. One tako zaštićuju tlo od isparivanja. Osobito su borovice od velike važnosti za goli krški teren, gdje služe kao odlična zaštita pri podizanju kultura. Njihove se iglice pretvaraju brzo u humus i poboljšavaju time tlo.

Drvo obične borovice crvenkaste je boje, ugodna mirisa, finih vlaknaca, žilavo, teško cjepivo i veoma trajno. Pored toga ono je dosta mekano, tako da se lako obrađuje. Radi toga se veoma rado upotrebljava u rezbarstvu. Narod pravi od njega čibuke, palice, bičeve, razne sudove, žlice itd. Neke vrste borovica daju odlično drvo i odličan drvni ugalj.

Plodovi borovica su bobuljasti češeri, tj. mesnate bobuljice, u kojima se nalaze tvrde sjemenke. Oni dozrijevaju tek u jesen slijedeće godine. Po veličini, izgledu i boji lako razlikujemo različite vrste borovica. Ti se plodovi daju iskoristiti u veoma različite svrhe. Zadaća je ovog članka, da se prikaže njihovo tehnološko iskorišćavanje.

Plodovi obične borovice imali su već od pradavna veliko značenje u pučkoj medicini. Upotrebljavani su u glavnom kao antiseptikum. U srednjovjekim kužnim bolnicama raskuživalo se dimom, koji se dobivao izgaranjem bobuljica borovice na žeravki. Slično postupaju još i danas seljaci kod raskuživanja svojih stanova, staja i sl. Preporučivalo se također gristi plodove borovice u svrhu obrane od zaraza. Narod upotrebljuje plodove obične borovice za konzerviranje hrane, osobito mesa, zatim kao mirodiju kod priredbe različitih jela, kod kiseljenja zelja itd. U mesnom se dijelu bobuljica nalazi eterično ulje, koje možemo na različite načine dobiti, a koje se upotrebljava u medicinske svrhe. U apotekama dolazi ono pod imenom »Oleum juniperi e baccis«, te ga upotrebljuju za tjeranje mokraće kao i kod liječenja nekih drugih bolesti. I u drvu borovica nalazi se ulje, koje se dobiva destilacijom sa terpentinskim uljem. To se ulje upotrebljava u medicini kao lijek protiv reumatizma. Uvarak od plodova obične borovice rabe seljaci u Bavarškoj kao sredstvo protiv žeđe. Plodovi pomenute borovice iskorišćuju se najčešće za dobivanje navedenog eteričnog ulja ili za priređivanje različitih rakija. O proizvodnji takvih rakija govorit ćemo nešto niže.

Postoji vrlo mnogo vrsta različitih borovica. Naučno im je ime *Juniperus* (njem. Wachholder, franc. genévrier, tal. ginepro). Slovenci zovu običnu borovicu brinje, a Srbi kleka. U Dalmaciji se zove primorska borovica šmrika i smrečka. Po navodima prof. Dr. A. Petračića (Uzgajanje šuma) najraširenija je kod nas obična borovica *Juniperus communis*, koja raste ponajviše grmoliko. Na višim planinama i to na krševitom tlu raste *Juniperus nana*. Ova borovica raste samo grmoliko, i to najviše do 1 m visine, gotovo puže po zemlji. U Hrvatskom i Dalmatinskom Primorju i na našim otocima raste *Juniperus oxycedrus* — zvana šmrika. Ona se u glavnom ograničava na područje Mediterana. To je grm, koji dolazi uz obale cijele Italije, Sjeverne Afrike i Španije do Katalonije i Aragonije. Veoma je raširena i u južnoj i srednjoj Grčkoj, pa i u Albaniji. Nalazimo je i u Južnoj Srbiji. Ona je izraziti mediteranski elemenat, ali se od drugih mediteranskih vrsta odlikuje time, što je mnogo otpornija protiv studeni. Ovoj borovici prija tlo, koje se brzo osuši i brzo ugrije. Voli kamenita tla ili gole vapnenaste pećine. Dolazi međutim i na čistom pijesku, a i na serpentinu. Drvo joj ima crvenu srž, ugodno miriši i vrlo je trajno. U tamošnjim vinorodnim krajevima njezino drvo služi kao izvanredno vinogradsko kolje. U nekim južnim francuskim departmanima dobivaju iz njezinog drva ulje poznato pod imenom »Oleum cadinum«, koje služi protiv bolesti kože.

Kod nas u Primorju i na otocima raste još jedna vrsta borovice, koja ima veoma debele bobuljice (do 15 mm). To je *Juniperus macrocarpa*, zvana pukinja. Ona raste također grmoliko, ali kao manje drvo i to do 3 m visine. Njen je areal kudikamo užji od areala vrste *Juniperus oxycedrus*. Kod nas u Dalmaciji zaslužuje punu pažnju i *Juniperus phoenicea*, zvana somina ili gluvač. U Južnoj Srbiji rastu pored

obične i primorske borovice još i *Juniperus excelsa* i *foetidissima* (divlja i pitoma foja) i to na arealu od cca 550 ha.

Ovim navodima nismo iscrpili sve vrste borovica, koje kod nas uspijevaju. Poznata je i jedna vrsta borovice, čiji plodovi i drvo neugodno zaudaraju, smrde. Kod branja plodova za tehnološku preradu, osobito za pravljenje rakije, treba paziti da plodovi smrdljive vrste borovice ne budu pomiješani sa plodovima navedenih borovica, jer svoj neugodan miris mogu prenijeti na rakiju.

Po navodima *Königa* (*Chemie der Nahrungs- und Genussmittel*) sastoje se plodovi borovica od (primjer jedne analize) 78.5% vode i 21.5% suhih sastojaka. Od suhih je sastojaka 11.5% u vodi topivo. Tu je zastupan u glavnom šećer (kao invert), i to sa 7.07%, i neke druge supstancije. Tako u plodovima ima 0.9% dušičnih sastojaka, 6.67% ugljikohidrata (pentošana), 3.43% sirovih vlakana (tu su i sjemenke uračunate), 0.64% pepela i 2.79% različitih organskih kiselina (poput jabučne). *Viliko vský* navodi, da je našao u plodovima borovice 13 do 20% šećera. Sadržaj na šećeru ovisi svakako o vremenskim prilikama tokom vegetacije, o staništu i o mnogim drugim faktorima. Najveći utjecaj na količinu šećera sigurno ima vrijeme berbe i stepen zrelosti, u kojem su bobuljice ubrane. Tako navodi i *Jacobsen*, da potpuno zrele i suhe bobuljice mogu da sadrže i do 20% šećera, a vrienjem da se može od 100 litara plodova dobiti 10 do 11 litara čistog alkohola.

Plodovi borovica iz naših južnih pokrajina (*Jun. Oxycedrus*) imaju po analizi *Gazzari*-a ovaj sastav: 4.7% dušičnih sastojina (proteina), 12.2% sirove masti (etirni ekstrakt), 30.9% bezdušičnih sastojina (među kojima ima više od 50% invertnog šećera), 31.6% sirovih vlakana i 3.3% rudnih tvari (pepela). Ova analiza prikazuje sastav veoma suhih plodova, koji su bili sigurno ubrani u času, kad su bili potpuno suhi, a eventualno su još i na suncu sušeni, jer su sadržavali samo 17.3% vode. *Gazzari* je vodenom parom ekstrahirao iz ovih plodova 0.778% eteričnog ulja. To se ulje može dobiti iz izgnječenih plodova i ekstrakcijom sa špiritom ili i drugim postupcima i ono služi, kako navedosmo, u medicinske svrhe kao i za pravljenje posebne rakije, koju Englezi zovu gin. Zato se prije i izvozilo mnogo plodova borovice iz naših krajeva, a poglavito iz Dalmacije u Trst. Kako se sirove (svježe) bobuljice, radi velike sadržine vode, ne mogu bez opasnosti transportirati, potrebno je da se plodovi sabiru tek nakon što se dobro osuše ili ih treba na suncu umjetno osušiti. *König* navodi, da se iz svježih plodova ukuhava i ekstrakt, koji može da posluži u iste svrhe kao i sami plodovi. Po njemu takav ekstrakt sadrži: 28.75% vode, 0.65% dušičnih sastojaka, 1.96% kiselina (kao jabučna), 63.62% šećera, 1.72% drugih ugljičnih hidrata i 3.78% pepela.

Najčešće se iskorišćuju plodovi borovica za priredbu ljekovitih rakija. One dolaze u promet pod različitim imenima. Tako je hrvatska oznaka za ove rakije po borovici »borovička«, slovenska po brinji »brinjeva«, srpska po kleki »klekovača«. Nijemci te rakije zovu *Wacholder*, *Steinhäger*, Talijani gin, Francuzi *genièvre*. U Dalmaciji se priređuje od raznog bilja i od plodova borovice poznata rakija *travarica*, tj. droždenka, u kojoj su močene različite trave i plodovi borovice. Osim u nazivu ima i druge razlike između borovičke ili slov. brinjevca s jedne i klekovače s druge strane. Ta razlika leži u

načinu proizvodnje. Borovička ili brinjevac proizvodi se iz plodova borovice ili direktnim vrenjem ili uz pomoć razrijeđenog špirita — na detaljne razlike u proizvodnji osvrnut ćemo se niže — dok se klekovača uvijek proizvodi iz šljivovice uz pripomoć plodova ili grančica borovice.

A. PROIZVODNJA BOROVIČKE.

I. Vrijeenje plodova.

Prvi postupak. Zdravi i svježie ubrani plodovi obične borovice najprije se gnječe i to kod većih poduzeća, koja se tom proizvodnjom bave obrtimice, pomoću posebnih strojeva. Zgnječeni se materijal stavlja u drvene kace. Na svakih 100 kg plodova dodaje se 2 do 3 hl tople vode, tako da se cijela zgnječena masa, koja se naziva kom ili komina, ugrije na cca 30° C (24° R). Zatim se komina dobro u kaci promiješa i pusti da sama od sebe dođe u vrijeme. Na zrelih plodovima nalaze se gljivice, koje se kod navedene temperature počnu znatno umnažati, te svojim životnim radom dovedu kominu u vrijeme. Ako prilike dozvole da možemo gore navedenu temperaturu stalno u kacama održavati, prevrije sav šećer u komini već u toku od 5 do 6 dana. Ako temperatura popusti, usporava se tok vrienja to jače, što više temperatura pada. Da bismo vrijeme ubrzali i da budemo sigurniji u uspjeh, možemo komini pridodati i gotovog prešanog kvasca, kako ga domaćice upotrebljuju za pravljenje tijesta. Taj kvasac moramo najprije u posebnoj posudi umnožiti t. j. prirediti »maticu«. Uzimamo kacu od oko 100 litara sadržine, napunimo je svježom kominom, kojoj pridodamo 3 kg superfosfata i 1.5 kg amonsulfata. Sve dobro promiješamo, a u kominu udrobimo 10 kg prešanog kvasca. Bolje je, ako kvasac najprije u malenoj posudi dobro izmiješamo sa kominom, te ga tek onda uz stalno miješanje ulijevamo u spomenutu kacu. U toku od kojih 12 sati i kod održavanja najpovoljnije temperature za rad kvasca, t. j. oko 30°C, kvasac se veoma umnoži i možemo ga nakon toga kao »maticu« pridodati glavnoj komini. Navedene količine takvog kvasca dovoljne su za brzo prevrijeenje do 100 hl komine. Tim postupkom dovodimo kominu već treći dan do glavnog vrienja. Tokom toga vrienja potrebno je da se komina češće promiješa. Time olakšavamo izluživanje šećera i ubrzavamo vrijeme.

Drugi postupak. Umjesto da podvrgnemo vrijeme čitavu zgnječenu masu plodova borovice, možemo raditi i tako, da izlužimo toplom vodom iz zgnječenih plodova topive sastojine (u glavnom šećer) i da tako dobiveni sok prevrijemo. Provedba tog postupka može da bude veoma različita. Za izluženje trebamo više posuda. Najbolje su za te svrhe bačve ili kace od drveta. Plodove isto najprije gnječimo, kod većih poduzeća pomoću strojeva, zatim miješamo sa toplom vodom i ostavljamo ih da se u kacama ili bačvama moče (digeriraju) koja 24 sata. Nakon toga otprešamo sok, koji ugrijemo i prelijemo preko svježie zgnječenih plodova u drugoj kaci. Na isprešani ostatak, koji smo vratili u prvu kacu (tako zv. trop), nalijemo svježiu toplu vodu, dobro promiješamo, te ostavimo opet neko vrijeme (oko 12 sati) digerirati. U drugoj kaci promiješamo češće sok sa plodovima i opet ga nakon 12 sati istisnemo i polijemo njime žvježe plodove u trećoj kaci. Sok iz prve kace dolazi na trop u drugoj kaci, a na prvu kacu izlijevamo opet novu toplu

vodu. Taj postupak možemo da nastavimo u još nekoliko kaca, i to dotle, dok se koncentracija soka iz bobuljica nije digla na kojih 18 do 20 Ballingovih stepena, odnosno dok bobuljice (trop) u prvoj kaci nisu sasvim izlužene, t. j. isprane od šećera. Ballingovi stepeni su stepeni sprave, koju zovemo i saharometar, a koja pokazuje, koliko u 100 kg ispitivane tekućine ima kg. šećera. Tako na pr. ako dobiveni sok pokazuje na toj spravi 18°, znači da on sadrži u 100 kg 18 kg šećera ili bar drugih topivih sastojina. U tom soku bilo bi zapravo 18 kg šećera samo onda, kad bi on bio sastavljen samo od vode i šećera. Kako se pak u njemu nalaze i druge otopljene tvari od plodova borovice, nije pokazivanje spomenutog saharometra sasvim ispravno. Međutim za praktičnu orijentaciju i za praksu proizvodnje ono je dovoljno tačno, jer nam omogućuje da saznamo, koliko iz dotičnog soka možemo očekivati alkohola. U praksi računamo, da svaki stepen Ballinga daje oko 0.5 litara čistog alkohola. Dobiveni bi sok trebao prema tome nakon vrijenja sadržavati u 100 l oko 9 litara alkohola.

Kad smo dobili poželjnu koncentraciju soka, odvodimo ga u posebne prostorije, u kojima nastojimo održavati najpovoljniju temperaturu vrijenja, tj. oko 30°C. Ostavljamo da on ili sam od sebe prevrije ili ubrzavamo vrijenje dodavanjem kvasca i drugih kemikalija, slično kao što smo to opisali gore kod priredbe »matice«. Kod prerade nezrelih plodova ili kad plodovi ne sadrže dovoljnu količinu šećera, može se dodati soku i otopljenog šećera i time povisiti količinu alkohola.

Veća industrijska poduzeća uređuju posebne mehanizovane stanice za izluživanje soka iz plodova. Kretanje sokova provodi se pomoću pumpa, kace su vezane cijevima itd., tako da dobivanje soka sliči postupku u šećeranim kod difuzije soka iz šećerne repe.

Treći postupak. Zgnječene plodove borovice destiliramo najprije u posebnim aparatima pomoću vodene pare. U destilat prelazi eterično ulje, a masa (komina), koja je zaostala u kotlu nakon destilacije, premješta se u kace, gdje se ohladi i uz dodatak kvasca prepušta vrijenju. Kvasac moramo dodati, jer je divlji prirodni kvasac, koji se nalazio na plodovima, destilacijom ulja uništen.

II. Destilacija provrelih komova od borovice.

Provrelu kominu treba predestilirati, da dobijemo rakiju. Destilacija provodi se jednako i sa istim spravama kao i destilacija šljivovice. Pomoću jednostavnih destilacionih kotlova dobivamo najprije nakon prve destilacije tako zvanu »mekanu« ili »blagu« rakiju. Ona ima redovito koncentraciju alkohola manju od 18 vol. %. U njoj nalazimo mnogo drugih hlapivih sastojina sirovine kao i onih, koje označujemo imenom »patoke«.¹ Iz sirovine prijede nakon destilacije u destilat sva količina eteričnog ulja. Ulje pliva na površini rakije i može se obrati i unovčiti. Ono se miješa sa špiritom u svrhu pravljenja »gina« ili se, kako smo već naveli, može upotrijebiti u medicinske svrhe. Nakon odstranjenja ulja ostaje još uvijek u rakiji dosta mirisnih i okusnih sastojina borovice,

¹ Patoke su viši alkoholi, koji su nastali vrenjem dušičnih spojeva. One imaju karakterističan miris, čak i smrde, a odstranjuju se ponovnom destilacijom, ali ne potpuno.

koje zajedno sa čitavom patokom prave ovu »meku« rakiju oporom, sirovom. Da se digne sadržaj alkohola, a rakija bude finija, nužno je da se »meku« rakija još jedamput destilira ili, kako se stručno veli, rektificira. Produkat je »ljuta« rakija (prepeka) sa oko 40—50 vol. % alkohola. Finoću okusa i mirisa dobiva i ovaj produkat tek nakon duljeg ležanja. Najbolje je da leži u drvenim i to hrastovim bačvama.

Po drugom od opisanih triju postupaka dobiveni se sok destilira nakon vrijenja mnogo lakše od komine dobivene prvim postupkom, i to s razloga što nije tako gust, pa ne postoji opasnost, da se tokom destilacije pripeče na zidove kotla, tj. da zagori. Okus po zagorjelosti veoma neugodno djeluje na kvalitet gotove rakije. U prvom destilatu ovoga soka nema toliko eteričnog ulja kao u »mekoj« rakiji dobivenoj prvim postupkom. I ovdje možemo ulje najprije obrati i onda mekanu rakiju ponovno destilirati na »prepeku«.

Po trećem postupku odstranili smo eterično ulje prije prevrijenja pomoću vodene pare, tako da prevrela komina ne sadrži više toliko ulja, da bi se ono moglo sakupiti nakon prve destilacije na površini rakije. Prepečena rakija, dobivena po ovom postupku, ima mnogo blaži miris i okus po borovici.

Osim navedenih načina možemo praviti borovičku i po jednostavnijim, a time i jeftinijim postupcima. Tako možemo zgnječene plodove borovice močiti, macerirati u špiritu i nakon izluženja topivih sastojina borovice špirit destilacijom odijeliti od plodova. Tako se na pr. po jednom njemačkom postupku grubo istisne 2 i ½ do 3 kg plodova borovice i namočimo ih u 67 litara 60%-nog špirita i nakon maceracije polako destiliramo. Predestiliramo oko 57 litara sa koncentracijom od oko 55 do 66 vol. % alkohola. Nakon toga razrijedimo predestiliranu rakiju sa destiliranom ili prekuhanom vodom ili kišnicom na 40 vol. % alkohola i osladimo pridohtkom kojih 5 kg šećera.

Još jednostavnije dolazimo do borovičke, ako cijele ili zgnječene plodove borovice močimo neko vrijeme u špiritu i posudu postavimo na toplije mjesto (na sunce), slično kako se postupa u kućanstvu kod pravljenja drugih voćnih rakija, te nakon izluženja topivih i mirisavih sastojina rakiju otočimo ili odfiltriramo.

Kako iz navedenog izlazi, mogu dobivene rakije, tj. »borovičke«, biti veoma različite po okusu, po mirisu i po svojem nutarnjem sastavu, i to prema postupku, koji smo kod proizvodnje odabrali. Zato i nalazimo u prometu veoma različitih borovička, koje se u kvalitetu znatno razlikuju. Dobra i fina roba ne smije da sadrži previše eteričnog ulja, koje ju čini »oporom«, a mora da bude veoma pomno prepečena, tj. ne smije da sadrži previše »patoke«. Nadalje mora da bude dobro odležana, jer se samo time mirisave i ukusne sastojine spoje sa alkoholom, pa se dobiva ugodni »buket«, koji određuje kvalitet rakije. Naravno da okus i miris ishodne sirovine, t. j. plodova borovice, znatno upliviše i na okus gotove borovičke. Plodovi prije prerade moraju da budu što svježiji i zdraviji. Ne smiju biti pljesnivi, smrdljivi ili čak nagnjili. Miris po plijesni ili gnjiloći plodova prenosi se na gotov produkat, pa se ne može tokom proizvodnje odstraniti.

Može se uzeti, da se od 100 kg dobro zrelih plodova dobije oko 16 litara rakije sa oko 50 vol. % alkohola ili od 100 q plodova oko 8 hl čistog alkohola. V i l k o v s k ý navodi samo oko 6 hl čistog alkohola

kao iznos od 100 g plodova. Iznos dakako zavisi u prvom redu od sadržaja šećera u plodovima i od načina vrienja.

Nakon predestiliranja provrele komine ostaje u kotlu tako zvana džibra. U njoj nalazimo sve čvrste sastojke plodova borovice, koji se nisu otopili, a od otopljenih nalaze se tu svi oni, koji vrienjem nisu bili pretvoreni u hlapive tvari. Džibra sadrži i sav kvasac, koji se vrienjem stvorio. Naravno da će džibra dobivena po prvom i trećem postupku biti bogatija na čvrstim supstancama od džibre dobivene iz prevrelog soka. Kod zadnjeg postupka zaostaju neotopljeni i izluženi ostaci (tako zvani trop) u posudama, u kojima smo vršili izluživanje zgnječenih plodova. Velike pecare borovičke iskoriste trop tako, da ga suše i onda njime lože kotlove za destilaciju.

Sastav džibre, npr. po Vilikovský-u, je ovakav: 92.1% vode, 0.7% bjelančevine, 0.3% masti, 1.5% celuloze, 4.8% ekstraktivnih tvari i 0.6% pepela.²

Po svome sastavu džibra je vodenasta tekućina, koja nakon destilacije ostaje u toplom ili bolje vrućem stanju i koja se može, slično kao i džibra iz drugih poljoprivrednih sirovina, sa uspjehom da upotrijebi kao hrana za domaće životinje. Najbolje se iskoristi tako, da joj se pridodaje lošija čvrsta krma, napr. sječena tvrda slama, osobito od kukuruza ili od leguminoza. Uz dodatak druge čvrste krme možemo je iskoristiti veoma dobro za prehranu stoke. Životinje treba da se najprije na ovu krmu priuče. Važno je, da se daje samo u vrućem stanju, tj. da se ne pusti ohladiti. Ohlađivanje je opasno, jer se u džibru usele mnogi štetnici, koji ju ukisele i pokvare. Pokvarena džibra vrlo je opasna za prehranu.

B. PROIZVODNJA KLEKOVAČE.

Kod nas i to najviše u Srbiji, proizvodi se glasovita rakija zvana »klekovača«. Najbolja je iz okoline Užica. To je zapravo šljivovica, koja je aromatizirana grančicama ili plodovima borovice. Slično kao kod proizvodnje borovičke možemo i kod proizvodnje ove specijalne rakije postupati na razne načine. Prikupili smo podatke o proizvodnji klekovače u okolini Užica, pa ćemo ovdje navesti neke od njih.

I klekovača se proizvodi slično kao borovička ili kao šljivovica »meka« ili »ljuta«.

»Meka« klekovača zapravo je »meka« šljivovica, kod čije smo proizvodnje prije vrenja dodali šljivama u kacu različitu količinu grančica borovice, što je zavisno od okusa i potražnje konzumenata. Kad šljiva prevrije, destilira se komina na običan način, a destilat daje »meku« klekovaču. Raznim vrstama šljiva pridodajemo ne samo razne količine grančica, već katkada i plodova. Tako se na pr. ranoj šljivi obično dodaje samo granje od borovice, dok se kasnim šljivama dodaju grančice sa plodom, ali takvim, koji još nije dozrio.

»Ljuta« klekovača proizvodi se također na više načina. »Mekoj« šljivovici, određenoj za prepečenje, dodaju se grančice borovice sa ili bez plodova, te se kod ponovne destilacije (prepečenja) iskuhavaju u kotlu za destilaciju i tako ekstrahiraju. U destilat prelaze hlapive sasto-

² Svrnjenja radi navodim sastav džibre od krumpira: 94% vode, 1.1% bjelančevine, 0.1% masti, 3.3% ekstraktivnih tvari bez dušičnih, 0.8% celuloze, 0.7% pepela.

jine borovice, osobito eterično ulje. Destilat, koji se koncentrira na 40 do 50 vol. % alkohola, predstavlja »ljutu klekovaču«.

Na drugi način postupa se tako, da se na 100 litara »meke« šljivovice dodaje 20 kg plodova borovice. U kotlu za destilaciju prepeče se šljivovica na »ljutu klekovaču« ili se u ljutu šljivovicu nasipa zrelog ploda borovice i ostavi se u njoj močiti, macerirati. Rakija se nakon izluženja plodova odlije ili odfiltrira. Rezultat je opet »ljuta klekovača«.

Možemo i šljivovicu miješati sa eteričnim uljem, koje je dobiveno ekstrakcijom pomoću pare ili izluženjem sa špiritom ili obiranjem nakon destilacije »meke borovičke« itd. Kao kod svake rakije, tako se i kod šljivovice, borovičke i klekovače postizavaju najfiniji proizvodi tek nakon velike empirijske prakse. Prema stečenom iskustvu kombiniramo količinu i kvalitet mirisavih i okusnih sastojina u gotovoj rakiji izborom količine, stepena zrelosti, čistoće i drugih osobina plodova borovice, izborom postupka, trajanjem ekstrakcije, načinom provedbe destilacije, vremenom odležanja rakije i mnogim drugim sredstvima. Očigledno je, da i na kvalitet klekovače upliviše izbor šljiva, način njihovog vrenja i destilacije. Zato i jest užička klekovača tako na glasu, jer su njezini proizvađači tokom mnogih decenija usavršili primjenu gore spomenutih sredstava.

Radi kompletiranja ovog opisa proizvodnje specijalnih rakija iz plodova borovica navest ćemo i neke analitičke podatke o kenijskom sastavu takvih rakija (vidi tabelu):

Analitičar	Oznaka rakije	Vol. % alkohola	U 100 ccm ima miligrama:					
			ekstrakta	viših alkohola	aldehida	furfurula	Slob. kiselina	estira (kao octeni)
König	borovička	46.8	27.1	181.5	11.0	0.9	50.1	119.2
Vilikovský	borovička	49.4	—	100.1	—	—	34.6	45.1
Zavod za tehnologiju	hrvatska bovička	40.7	31.6	134.3	0.9	tragovi	14.2	116.6
Zavod za tehnologiju	klekovača	46.8	157.7	102.9	0.4	0.5	136.7	238.2

Prve dvije analize u navedenoj tabeli predstavljaju sastav strane borovičke. Prva analiza je analiza njemačke robe provedena po König-u, a druga češke, provedena po Vilikovský-u. Treća je rakija analizirana u zavodu za tehnologiju na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Zagrebu. To je borovička hrvatske provenijencije i ona se ne razlikuje po svojem sastavu bitno od navedenih stranih rakija.

Četvrta analiza prikazuje sastav prave srpske klekovače. I ona je provedena u pomenutom zavodu. Njezin sastav bitno se razlikuje od sastava borovičke. Ona sadrži mnogo više ekstrakta, slobodnih estira i kiselina.

Sve ove rakije uzimlju se osobito rado kod indispozicije crijevnih organa ili želuca i kao izvanredno sredstvo protiv gripe i zaraznih oboljenja.

Na osnovu navedenog možemo ustvrditi, da su naše borovice veoma korisne. Pošto su one tako rasprostranjene i tako obične, bilo bi poželjno da se njihovom iskorišćavanju posveti što veća pažnja. Kako smo vidjeli, one mogu dati i seljaku i radniku mnoge koristi. Osobito naš mali čovjek, onaj nezaposleni, može da sakupljavanjem plodova borovica nađe neku zaradu.

LITERATURA:

- Dr. A. Petračić: »Uzgajanje šuma.«
Beissner-Fitschen: »Nadelholzkunde.«
G. Hegi: »Illustrierte Flora von Mitteleuropa.«
Šumarski List. 1935.
E. Jacobsen: »Handbuch für die Getränke-Industrie, Getränke-Fabriken und den Getränke-Grossbetrieb.«
J. König: »Chemie der Nahrungs- und Genussmittel.«
A. Nýdrle: »Lihovarnictví zemědělské.«
V. Vilikovský: Zbožíznalství 1923.
A. Gazzari: »Aromatično bilje samoniklo u Dalmaciji«. Glasnik Min. Poljoprivrede 1929. br. 28.

Résumé. L'auteur décrit ici en première ligne la fabrication de diverses sortes de nos gins.

RTRUČNA SARADNJA ŠUMARA U RADU ZA UNAPREĐENJE ŠUMARA*

(COLLABORATION DU FORESTIER DANS LA PROPAGATION
DU TOURISME)

Mi smo imali dosta sreće, kad smo poslije svjetskog rata pokušali praktički iskoristiti osjećaj i spoznaju, da kod nas uvelike postoje prirodni preduvjeti, da jedan dio svjetske turističke publike u njezinoj cirkulaciji po svijetu navrnemo u naše krajeve. Nema sumnje, mnogo nam je kod toga pripomoglo, što smo agrarna zemlja, pa je prehrana razmjerno jeftina, te što nam je valuta kotirala niže od valuta onih nacija, kojima je po geografskom smještaju najbliže i najzgodnije k nama, kad poradi odmora, razonode, reparacije zdravlja, primanja novih utisaka, odabiranja novih objekata znanstvenog proučavanja itd. ne ostaju doma u svojoj zemlji.

Čini se ipak, da je pored svega toga razvoju svjetskog turizma kod nas doprinijela najviše velika i mnogostrana ljepota prirode naših kra-

* Referat čitan na 60. glav. god. skupštini J. Š. U. u Zagrebu, dne 3. IX. 1936.

jeva, u vezi sa simpatičnim osebnostima i varijacijama naše narodne kulture i narodnog karaktera, sa svim onim, što se u vidljivom svijetu u historijskom razvoju kod nas kao posljedica toga stvorilo i sačuvalo ili se i danas stvara i traje.

Dosta je zaviriti u godišnje bilance našega državnog i narodnog gospodarstva, pa sjetiti se, da je u Italiji znatan dio, a u malenoj Švicarskoj i najveći dio narodnih primitaka prije svjetskog rata potjecao od razvijenog turizma. Odmah smo tada na čistu, da je razvijeni turizam naša nova i vrlo važna grana narodne privrede, a jer poglavito svjetska i domaća naša turistička publika posjećuje upravo poljoprivredno najzaostalije i ekonomski najsiromašnije naše krajeve, to je razvijeni turizam jedna od jakih i zgodnih poluga u rješavanju općeg problema naših pasivnih krajeva.

Svaka grana narodnog života, pa dakako i svaka grana narodne privrede, ima svoje faze razvoja, sadanje svoje stanje kao i izvjesne prognoze za budućnost. Ako se sve to dobro iskoristi i sve što treba izvrši, pred razvojem je našega turizma još široko i plodno polje. Pravičan rad u tu svrhu mnogostran je i opsežan, a ja ću ovdje učiniti samo nekoliko napomena o jednom dijelu toga u budućnosti potrebnog rada, koji bi nas šumare i mogao i trebao u glavnom da interesuje. Za naše šumarske stručnjake bio bi to nov jedan rad, kao što je i turizam nova grana naše narodne privrede.

Kako iz vlastitoga iskustva znam, da je vrlo teško razgovarati, a pogotovu sporazumjeti se o posve novim predmetima, to ću odmah spomenuti, da ovaj predmet u šumarskoj znanosti nije baš nov i posve tuđ. Imam pri ruci Wagnerovo izdanje Loreyevе knjige »Handbuch der Forstwissenschaft« od godine 1913. Tu je u IV. svesku na str. 288. do 310. predmet enciklopedijski obradio Heinrich von Salisch pod naslovom »Forstästhetik«, a napisao je, kako veli, god. 1885. pod istim naslovom i samostalnu knjigu. U šumarskim se dakle krugovima razgovaralo o tom još u minulom vijeku. Predmet je zašao i u okvir šumarske znanosti, kad mu se daje mjesta pod posebnim naslovom u ozbiljnim šumarskim priručnicima, a prema tome je za šumarske stručnjake postao predmet intelektualnog zanimanja i praktičkog izvršivanja, kad to potrebe zatraže.

Ja ću doduše opseg šumarskog stručnog rada u tom smislu u daljim izvodima nešto proširiti, inače bi bilo dosta, da samo upozorim na spomenute već Salischeve spise, na druga neka djela i na sve češće članke u šumarskim časopisima o nacionalnim parkovima, počevši od onih iz anala prvoga šumarskog internacionalnog kongresa u Rimu od godine 1926. To je proširenje potrebno načelno uopće (sa stanovišta logike), a traže ga kod nas i posebne naše prilike. Nisam stoga ni dao ovom referatu u naslov riječi »šumska estetika« ili šta slično, već sam upotrijebio riječ turizam. Ne ograničujem se dakle samo na to, da šumar nastoji, da šuma pored što veće ekonomske koristi bude i u estetskom smislu što savršenija i vrednija, nego da šumar kao obrazovan i tehnički spremljen čovjek nađe za sebe najbolje odgovarajuće mjesto u opsežnijem jednom sklopu radova oko unapređenja turizma uopće.

Turizam se dakako ne smije shvatiti u onom najužem značenju, da izvjesni broj stranih ljudi dolazi u koje naše mjesto ili kraj na odmor ili da vidi prirodne ljepote i interesantnosti. Svrhe svakogodišnje cirkula-

cije ljudi iz jednoga kraja u drugi mnogo su raznovrsnije. Osim poslovnih i trgovačkih putovanja, pa iz razloga čistog duševnog i tjelesnog odmora te pribiranja i reparacije zdravlja, najvažnija su prosvjetna putovanja. Prosvijetiti se i znači ići otvorenim očima po svijetu. Pribirati na ovaj način znanje, da ga se upotrijebi na korist svoje uže državne i društvene zajednice, pa i opće ljudske, i trebalo bi da bude jedna od glavnih svrha svjetskog turizma. S tom svrhom i danas već mnogi stranci k nama dolaze, a napredne države stvaraju prave organizovane institucije, a pomažu i pod manje napadnim imenima turističkih društava putovanja po stranim zemljama, da što veći broj njihovih pripadnika stekne onaj i potpuno važni pregled i prav i zdrav svjetovni nazor. Stiče se stvarno i potpuno poznavanje svakoga naroda, a padaju dakako i ocjene o njegovoj specifičkoj vrijednosti i o vrijednosti za opću ljudsku zajednicu. Najmanje bi nam bez sumnje kod takvog stanja stvari koristila izvjesna laka vrsta jednostavne trgovačke servilnosti, a inače obične trgovačke gramzljivosti. Jednako bi krivo bilo, kad bismo tako činili i pokazivali, kao da smo se upeli, da ljepote i mogućnosti svoje zemlje želimo poglavito turističko-trgovački iskoristiti. Valja na svima poljima narodnog života i privrede svojski i smišljeno raditi, a turizam shvatiti doduše i kao dio privrede, ali i kao dobro sredstvo, da bez našega direktnog materijalnog gubitka damo prilike i pobude stranome svijetu, da nas upozna u našem stremljenju naprijed, pa da nas kao takove ocijeni i uvaži kao dostojnu ljudsku zajednicu i braću — braći. Sa tih gledišta trebaju da polaze svi naši radovi oko unapređenja turizma, pa i naša šumarska stručna saradnja u tom poslu. Narodna korist od toga posla nije dakako samo čisti zvečeći novac. Postoje tu, kako smo već naglasili, i druge koristi sa općeg našeg narodnog gledišta.

Šumarski stručnjak može u tom radu da saraduje u najrazličitijim smjerovima, već prema prilikama, prema individualnim sposobnostima i prema sklonostima. No ima u tom radu odjeljaka, gdje je po svojoj stručnoj spremi, po mjestu i načinu vršenja svojeg zvanja šumarski stručnjak u prvom redu pozvan ili je barem najzgodniji, da ih bilo lično izvodi ili inicijativno organizuje i rukovodi.

U prvom je redu to izvjestan broj tehničkih stručnih radova, koji se u svrhu što boljeg razvoja našeg turizma moraju svršiti. To su stručni tehnički radovi u užem šumarskom smislu, pa onda opći tehnički radovi, koje šumar može vršiti najbolje s obzirom na mjesto vršenja svoje šumarske prakse.

Govorimo odmah konkretno! .. Najviše nam se dosele razvio turizam u primorskim našim stranama. O prirodnim ljepotama naših obala i otoka ne treba da trošimo riječi. Međutim se u čitavom Primorju najprije razvio i najjače se ispoljio ljuti, goli, kameni krš. Mnogo je mjesto pored inače sjajnih drugih mogućnosti za razvoj turizma prvo bez trunca zelenila, a drugo bez ijednog pedlja kakve kulturne i racionalne komunikacije u okolici. Kakav-takav i kolik-tolik park redovno je prva stepenica u turističkom razvoju toga mjesta. Tko da zasnuje, uredi i prvu brigu vodi o tom parku?...

Park je uopće najobičnije nasad drveća i drugog bilja, a u Primorju, na golom kamenitom kršu, on je i poradi svojstava terena i poradi velike ljetne žege i suše najsavršeniji, kad ima oblik lijepe, guste šumice. Pa ipak riječ park zavodi mnoge šumarske stručnjake na dva kriva puta,

Postoje, vele, zvanja park-arhitekata i drugih kojekakvih parkovnih specijalista, pa neka je to njihov posao i zadatak. I to je prvo. Drugo je po mojem mišljenju još gore i nezgodnije: »Ako ja, vele, već kao šumar i službenik moram osnivati park, ja ću posaditi drveće, gdje mi to odrede, a za sve drugo specifički parkovsko, za ono umjetničko, estetsko, nije me briga. Ja sam šumar, da pošumljujem i stoljetno stabalje gojim.«...

No pogledajmo malo iz bliza ovakova mišljenja. Park-arhitekata mi redovno nemamo iz financijskih razloga i zbog toga, što smo istom u početnoj fazi svoga razvoja ove vrste. Da ih gdje i imamo, ne bi oni vani na terenu čučali, dok se posade sadnice drveća i grmlja i pozatiču lukovice i sjemenke cvijeća. Park-arhitekti bi izrađivali nacрте, a provedbu bi vršio u najboljem slučaju kakav vrtljar, kao specijalizirani tehničar. Čak bih se kladio, da bi negdje provedbu sua sponte i iz ljubavi prema svojem mjestu, a i iz onog prirodnog poriva prosvijećena i kulturnog čovjeka, preuzeo možda mjesni župnik ili učitelj. Nije naime ni vrtljara lako držati, a ni najmiti ga za neko vrijeme, jer ima naših pasivnih umrtvljenih mjesta, gdje ljudi od čame i trajne slabe ishrane ne znaju napraviti brza koraka.

Vrtljar je najvećim dijelom postigao svoju specijalizaciju vršeći uzgoj cvijeća i zeljanog bilja, a u našim parkovima u mnogim slučajevima o sadenju cvijeća i zeljanog bilja zbog mnogo razloga ne može biti (barem u početku) ni govora. Izrade nacрта prihvatiti će se dakako i svaki zgradarski arhitekt ili građevni inženjer, no i njima redovno nedostaje poznavanje uzgoja i naravi drveća, pa onda nasadivanje, samo dakako po tuđoj osnovi mora na kraju krajeva ipak da preuzme šumar. Ovakva osnova međutim nije samo rješavanje prostornih formi (u čemu može da bude i izvrsna), već je i odgonetanje bioloških rebusa. Izrađena jednostrano s obzirom na samu formu ostaje osnova često samo na papiru, jer je praktički neprovediva i za dane okolnosti protuprirodna.

Vrtljari osim toga plaćaju primjerice na Primorju skupu školu, jer se ne uče na licu mjesta, već dolaze sa sjevera. Naučni na sjeverne šablone, prave dakako greške, koje se najprije po nikome ne primjećuju, a kasnije se svatko na njih spotiče, ali ih je teško naknadno ispraviti. Sve se ovo događa i opetuje često na mnogo mjesta, gdje službuje akademski obrazovani šumar sa naših fakulteta, na kojima je pored uzgoja drveća primio toliko raznovrsnog tehničkog znanja u užem smislu, te mu za vrlo dobro riješenje čitavog zadatka nedostaje eventualno samo nešto znanja o svladavanju forma. Uza to je on i boravkom vezan na to mjesto, a drugi tehničari dolaze redovno samo ad hoc i zato skupo i suviše rijetko. Što je prirodnije, za šumara uglednije, a za općenitost korisnije, no da šumar (kao visoko obrazovan stručnjak) popuni na koji-god način, a najlakše dakako pomoću odnosne literature, promatranja i praktičke vježbe ono malo, što mu uistinu za to još manjka?

Ima lijepih primjera, gdje se tako i događalo, pa su pojedinci po-digli i opći naš stručni i lični svoj ugled. Donijelo je to dvostruku korist i čistom stručnom šumarskom radu. Proširilo se znanje o bilju i njegovoj njezi, a stečeni ugled koristio je i olakšao uspjehe kod provođenja čisto šumarskih zadataka.

Treba da naglasimo još i ovo: Živa potreba učinila je svoje. U nas su se iskonski neki neparkovni arhitekti pretvorili u parkovne arhitekte specijalnim studijem ad hoc, pa su sada stručnjaci za parkove. Bili su

to u dva tri slučaja agronomi. Nemaju li po svojoj naobrazbi na našim fakultetima baš šumari najviše preduvjeta, da sa najmanje dopune postanu vrlo sposobni takvi specijaliste?

Samo se sobom razumije, da bi i običnom šumaru koristilo, da što-god ponese sobom iz škole i o tom poslu, jer gdje on u našim prilikama ne bi trebao da bude pokretač i voda uljepšavanja i udešavanja mjesta, ma i ne služio u pronosiranim turističkim mjestima?... A gdje ne bi njemu i struci donesao ugleda takav uspješni rad?

Naiveći broj ostalih turistički vrijednih objekata i vanrednih prirodnih ljepota, s kojih naša zemlja pored Primorja slovi, nalazi se u našim brdima. Brda su ujedno i prirodna domena šuma, a šume su opet i same po sebi ures prirode. U krasnom spletu brda, zaokružena prekrasnim šumama, pretaču se i rone biserje i naša divna Plitvička jezera, taj naš turistički objekat prvoga i najvišeg ranga. Naša kamenita kraška brda kriju u sebi mnoga još nikome nepoznata i od nikoga neviđena čitava podzemna začarana carstva ljepota, u kojima će danas sutra uživati i domaći i strani svijet. Seljačka smo zemlja sa bistrim i marljivim seljakom, ali može li u seljačkoj zemlji biti pravog i brzog napretka, ako narodna inteligencija ne pristupi živom i neumornom izučavanju prirode svoje zemlje. Ne može seljačka država napredovati, ako i osim čisto stručnih ljudi ne bude i među svećenicima, učiteljima, pravnicima itd. amatera botaničara, geologa, klimatologa, a preko svega, ako čitava inteligencija ne bude poznavala života, rada i nedostataka onih milijona seljaka-radnika, koji daleko od grada u tim našim brdim i prašumama žive prepušteni sami sebi ili gorima od sebe.

Ako šumar intelektualac uzme ovo pred oči, pa se pored toga sjeti, da je on jedan od onih, koji nijesu suđeni da rade poglavito za zelenim stolom i među četiri zida, onda će mu se odmah javiti pred sviješću i savješću zadaci, gdje on treba da preuzme vodstvo i organizaciju u duševnom i tehničkom smislu. Nije naime ni to svejedno, hoće li šumar u svijesti turističke javnosti biti najpouzdanija informacija, gdje je u okolici najbolje vino ili gdje se u terenu nalazi rijetka koja biljka, geološka formacija ili neobičan instruktivan pojav, prirodna koja mogućnost, da se iskorišćenjem mrtvoga blaga koristi narodu, a napokon gdje će turista u narodu naići na pojavu novoga buđenja svijesti i naprednoga rada, koje će i gradskom čovjeku napuniti dušu radošću i oduševljenjem, da prione pun nade svojem poslu, jer neće propasti nezapažen i neupotrebljen.

Mogućnost izvjesnog duševnog vodstva biti će možda dana samo nekima, no za rješavanje čistih tehničkih zadataka biti će sposobni mnogi. Lijepa je i sveta zadaća, da se probijaju prve staze, koje mogu biti presudne za to, hoće li naš domaći unutarnji turizam dobiti ispravan prosvjetni pečat, postati prolaženje otvorenim očima i otvorena srca među svijetom u svrhu naše nove djelotvorne prosvjete.

Danas u brda, šume i planine idu prvi pioniri planinari, prirodnjaci, a bodri se na taj put i mladost. Nema sumnje, da će mnogo toga biti, što će zemlji našoj glas davati i među strancima, pa će i taj planinarski turizam u vezi sa kupališnim i morskim donositi i novčanih koristi. Za razvoj toga turizma treba još mnogo i osnovnoga početnog, a kasnije dugog i ustrajnog rada.

Tu je još u prvom redu šumar pozvan, da bude prvi tehnički pionir. Brda i planine sa šumama poprište su njegova svakidanjeg rada. Od

visoko obrazovanih ljudi nitko više i češće od njega ne zalazi i u najzabitnije krajeve. Zajedno sa svojom porodicom stanuje najbliže među narodom često i u mjestu, gdje nema ni općine, ni svećenika, ni učitelja. Bavi se biljnom produkcijom kao i seljak i u najbližim je odnosima s njime, jer je i seljačko i šumsko gospodarstvo tu u najtjesnijoj vezi. Kao obrazovan čovjek može ocijeniti i pronalaziti prirodne ljepote, osjetiti ih, upoznati, pa i perom publikovati. Tko je sada bolje u stanju, da primjerice prometala u planinama zasnuje i izgradi, a da kod toga ispravno dođe do izražaja šumski, seljački i turistički interes? Tko, ako ne šumar, koji ima i opću i stručnu i tehničku izobrazbu za to, a moguće mu je, da svaku zamisao opetovano prokontrolira i sa sviju gledišta ocijeni. Potrudi li se, da iz sebe izgradi potpuna čovjeka inteligentna, svršit će taj posao ipak jednim mahom kao šumar gospodar, kojemu nijedna gospodarska i napredna mogućnost njegova područja ne ostaje neopažena i u djelima neuvažena.

Radeći tako postat će šumar tehnički kvasac i pionir ondje, gdje je tehnici najteže da učini prve korake svoga inače gigantskog hoda!

Neka to budu i sitnija djela — neka bude i staza od 50; 75, 100 ili 150cm širine, ali stručno, gospodarski i estetski trasirana i solidno izvedena, da se s pravom može kazati: »Prošlo je 1300 godina, otkako smo ovamo došli, pa se prolazilo kozjom ili i nikakvom stazom i staza se mijenjala, kako se kome bolje svidjelo, jer je svaki smjer bio jednako dobar ili nije baš ništa valjao, a od sad može da prođe i 10.000 godina, ali promjena smjera i nagiba neće biti potrebna, jer se narav čovječjih nogu i pluća ne mijenja.«

Izgradnjom puteva i staza, hvatanjem i uređenjem vrela, uređivanjem parkova i drugih nasada, otkrivanjem i eventualnim uređivanjem špilja i drugih prirodnih ljepota može dakle šumarski stručnjak redovno najviše i najbolje pomoći razvoju turizma, jer za to ima potrebno stručno znanje, a uz to i mogućnost, da to izvede najispravnije s obzirom na sve ono, što treba da se uvaži.

Možda će tko ipak nabaciti, da toliki i toliki šumari nemaju u svojoj službenoj dužnosti i praksi prilike, da upotrebljavaju postepeno svoje školsko stečeno znanje, pa ne smiju i nemogu da se lako odluče na rješavanje zamašnjih zadataka. No zar nema zadataka svake vrste da se rješavaju na našem ladanju: i onih najjednostavnijih i onih srednjih, pa i najzamršenijih. Kao kulturni ljudi djelujemo u raznim privatnim udruženjima i društvenim institucijama kao odbornici, tajnici. Mnogo puta i kao pokretači. Tko nam priječi da svoje slobodno vrijeme društvu na korist ne damo svojim tehničkim znanjem i djelovanjem? Kamo je u našim vinogorjima dobar put? U koliko predjela se natapaju vrtovi i livade, makar je voda tu i za najveće suše? Gdje sa blizih vrela vode makar i drveni vodovodi u sirotinjske seljačke kuće? Koliko bi se toga za čas dalo još nabrojiti?!... Ako je naš visokoškolski odgoj ispunio našu dušu pravom inteligencijom i osjećajem dužnosti, tko će nas priječiti, da u te svrhe potrebno elementarno znanje ne upotrebimo društvu, u kojem smo, na korist, a sebi, u prvi čas makar, i kao vježbu jednako onako besplatno i sa prebrođavanjem poteškoća, kako smo to inače spremni u običnom društvenome konvencionalnom životu, ma i ne vidjeli od toga ni za koga prave koristi. Dajmo držimo svoju notu, neka

se čuje pravi baš naš glas. I on je u društvu potreban, jer nas je društvo od potrebe stvorilo i u sebe uvelo!

A instrumenti, aparati?... Šeštar, trokuti i olovka inženjerski su grb, Bezard-buzola stoji Din 200.—, razalnica (Wasserwage) Din 28.— (Štošta možemo sebi posve dobro i sami napraviti, tek što smo naučeni, da budemo bez skupo plaćenih stvari bespomoćni). Bez karata 1 : 25.000 ili 1 : 100.000 i onako je svaki šumar - inženjer slijep za tehničko kombinovanje u šumi. S ovima pak najjednostavnijim pomagalicama dadu se zasnovati i izvesti nacrti za prvoklasne moderne automobilske ceste i u teškom brdskom terenu. Kad su pak gotove i dobre, onda na njima ne piše, kojim su pomagalicama mjerene i zasnivane.

Résumé. L'auteur traite les possibilités et les chances que peut avoir comme suite une collaboration méthodique du forestier yougoslave avec le propagateur du tourisme national.

SAOPĆENJA

IZ PREDISTORIJE OGULINSKE IMOVNE OPĆINE

Nedavno dopala mi je slučajem do ruku knjiga (iz knjižnice župnoga ureda u Ogulinu) »Kurz gefasste Geschichte des Oguliner dritten National-Grenz-Infanterie-Regiments« von Paul Kussan, Verwaltungs-Hauptmann, štampana u Beču 1852. (možebit jedini primjerak u nas). Na prvoj stranici piše: »Kamen do kamena: palača, Zerno do zerna: pogača; hrvatska poslovice. Ispod toga: Cultivez et embellissez — Balth. Gracian, auteur de l'homme de coeur.« U predgovoru kaže Kušan, da su mu kod sastava te knjige uz gradu, koju je sam pokupio po vojničkim arhivima, poslužile bilješke od Obersta Franz von Holevac (rodenoga Ogulinca) i majora Niko Rukavina von Liebstadt (Ljubuško). U prvom dijelu govori o postanku hrvatske vojne granice i njezinom razvitku. Kaže, da postanak te granice stoji u tami i da nije poznato točno njezino područje, te dalje opisuje njezin razvitak opisujući granice Provincijalne Hrvatske i vojne granice. Spominje bojeve pod junačkim banovima Erdödy-em, Draškovićem i Zrinjskim. Tek u godini 1848., kad su se hrvatsko-slavonski graničari u masama podigli pod svojim viteškim banom Josipom Jelačićem za ugušenje mađarske revolucije, nastale su za graničare snošljivije prilike. Nakon toga uslijedilo je god. 1746. uređenje Karlovačke graničarske pukovnije i time također Ogulinske pukovnije.

U II. odsjeku navodi imena komandanata Karlovačkoga generalata od god. 1496. dalje. Tako je god. 1643. bio zapovjednik Wolfgang Christof von Frangepan, Graf von Tersat (Vuk Krsto Frankopan, grof trsački), General-Oberst der kroatischen Grenzen. God. 1809. u decembru pripalo je sve duž desne obale Save Caru Francuza Napoleonu, i tako je Karlovačka i Banska granica preuzeta od francuske vladavine kao Ilirska vojna provincija od 1. XII. 1809.

Francuski komandanti u Karlovcu bili su 1809—1813: Carra de St. Cyr, Graf. General-Lieutenant; Baron Delzons, Divisions-General; Baron de Pourailly; Baron de l'Empire de Jeanin, Divisions-General. Dne 21. augusta 1813. bile su hrvatske granice po austrijskim trupama pod komandom Feldmaršallajtnanta pl. Radivojevića opet za-

posjednute. God. 1848. bio je komandant Josef Freiherr v. Jelačić, Feldzeugmeister i podjedno ban Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, zatim civilni i vojni guverner Dalmacije i Rijeke.

U III. odsjeku spominje imena vlasnika pukovnije i zapovjednika ogulinske regimente od 1746. pa dalje. Tako je god. 1842. bio komandant Stefan v. Suplikatz (Stevan Šupljikac). God. 1848. u maju kod izaslane ratne pukovnije u Italiju imenovan je general-majorom i poslije od srpskoga naroda izabran za vojvodu Srba. Kao takav umro je u decembru 1848. od kapi u Pančevu.

U IV. odsjeku piše o ratnim događajima, u kojima su ogulinski graničari sudjevali od god. 1557. dalje. Tako piše doslovce: »1671 den 30. April wurden die kroatischen Grafen, Ban Peter Subić (Zriny) und Franz Frangepan, letzterer Besitzer des Schlosses Ogulin, Thouin, Plaški, Bründl, Ledenice und der Küstengegend, dann mehrerer Schlösser in Bosnien, als einzige Nachkommen der heldenmüthigen adeligen Familien in Kroatien, wegen Verschwörung mit dem ungarischen Rebellenhäuptling Rákoczy, zu Wiener-Neustadt enthauptet.« Opisuje zatim bojeve iz novije epohe, u kojima su se ogulinski graničari krvavo i junački borili po svim bojištima Europe, a naročito u Italiji, Njemačkoj, Rusiji i Madžarskoj. Kaže, da su Ogulinci u ovim bojima takov glas i slavu stekli »dass die Generale vorzugsweise diese Bataillone zur Avant- und Arrière-Garde verwendeten, welche stets, wenn auch blutig, doch immer ehrenvoll, das in sie gesetzte Zutrauen rechtfertigen.«

Za primjer navodim, što piše o ratovanju u Italiji: »Za obranu daljega povlačenja naše armije, pošto je kapetan Lang sa svojom kompanijom zarobljen, a poručnik Sekulić sa mnogo svojih ljudi ostao mrtav, ušančena tvrđava Malborghetto zauzeta je od modruške i jezeranske kompanije pod komandom kapetana Vučetića i Cesara. Oni su taj klanac protiv cijelog francuskog trupnog kora, koji je napredovao iz Italije, kroz tri dana najhrabrije branili i više bijesnih juriša francuskih junački odbili. Konačno 22. maja 1809., kad je neprijatelj sa svih strana sa premoći jurišao i kad je tvrđava placula, morala je uslijed trodnevnog neprekidnog boja jako smanjena i izmorena malena posada podleći. Tu su uz kapetana Miletu Vučetića masakrirana još tri oficira i od modruške kompanije više od polovice momčadi, čak iz jedne kuće Zrnića iz Drežnice pet momaka. Kapetan Cesar sa još nekoliko ljudi dospio je u zarobljeništvo. U isto vrijeme i jednako junački branjena je karaula kod Predila od polojske kompanije slunjske regimente, od koje je narednik Gojak, ranjen i od mrtvih prekriven, ostao jedini u životu. Ova obrana zaslužuje bez sumnje da se stavi u isti red sa Termopilskom obranom, sa tom razlikom, da su Termopile branili Grci iz više gradova, dok su kod Malborghetta i Predila bili graničari iz samo triju susjednih kompanija. Dalje je vrlo za požaliti, da se u tako dobro uređivanom austrijskom vojničkom listu pri opisu obrane gornjih utvrda spominju samo imena artiljerijskih i generalštabskih oficira, dok je od zaista slave vrijedne sudbine modruške, jezeranske i polojske kompanije samo površno pod imenom »Graničari« sačinjena opaska.«

Interesantno je spomenuti, da su Ogulinci za svjetskoga rata poslije prodora sočanskog fronta sa karlovačkom 96. pješačkom pukovnijom u svom napredovanju prošli opet preko Malborgeta i Predila.

Dekretom maršala Marmonta od 22. maja 1810. određena je za šest hrvatskih regimenti, koje su dobile ime »Régiments de Chasseurs d'Illyrie«, slijedeća uniforma:

»L'uniforme des Régiments croates sera à l'avenir de couleur bleu national, pantalon pareil, gilet blanc, brodequin hongrois, schakós de forme française et capot beige. Les boutons et ornemens seront blancs, ainsi que les épaulettes et dragonnes des officiers. Les boutons seront les mêmes que ceux de l'infanterie légère française et indiqueront les N^{os} des Régiments.

Le Régiment d'Ogulin, 3ème Régiment de Chasseurs d'Illyrie, le collet, parements et retroussis jaunes.«

Po vijestima Bataillons-Chef-a Lang-a, ddo Reuthen bei Glogau am 17. Juni 1813, bilo je stanje drugoga bataljona Ogulinaca izaslanoga u Njemačku ovakovo:

Oficiri: Chef de Bataillon: Lang, Carabiniers: Capitaine: Juzbašić, Lieutenant: Sabljak, 1. Compagnie: Capitaine Sertić, Lieut.: Langermann, Sous-Lieut.: Kesser, 2. Comp. Capit. Stipetić, Lieut.: Momčilović, 3. Comp.: Capit: Turkalj, Lieut.: Štimac, Sous-Lieut.: Merk. 4. Comp. Capit.: Gourneau, Lieut.: Lipošćak, Sous-Lieut.: Poturica. Voltigeurs: Capitaine: Holjevac, Volt. Lieut.: Mamula, Volt. Sous-Lieut.: Kokotović.

I tako reda pisac, kapetan Kušan, list za listom na mnogo stranica svoje knjige krvave i junačke bojeve ogulinskih graničara i svaki boj svršava brojkama: toliko mrtvih, ranjenih, izgubljenih i zarobljenih. A onda na koncu toga odsjeka u posebnom poglavlju dolaze: »Verliehene Orden, Militär-Verdienst-Kreuze und Tapferkeits-Medaillen.

»Orden: Oberst und Regiments-Komandant Baron Maroičić von Madonna del Monte, in Italien 1848, das Ritterkreuz des militärischen Maria Theresia-Ordens für Vicenza am 10. Juni i t. d. Major Knežević, nunmehriger Oberst beim Ottochaner Regiment, das Ritterkreuz des österr. Leopold-Ordens für die Auszeichnung bei Pastrengo, Curtetone, Goito und Vicenza im Jahre 1848.

Hauptmann Roknić: den Orden der eisernen Krone 3. Klasse wegen Auszeichnung bei Bokony-Bel in Ungarn 1849. Zatim: Militär-Verdienst-Kreuze: Die Majors Bunjevac und Manojlović, Hauptleute: Jović, Fanfagne, Šajatović, Došen, Kosanović, Trbuhović, Oberlieutenant Latas, Latterer, Unterlieut. Orlić. Dalje srebrnu medalju: Feldwebel: Perković, Vujnović i t. d.

To su bile nagrade našim graničarima za rpe lješina i potoke prolivene krvi.

U V. odsjeku donosi autor statistički pregled područja pukovnije. Površina: 46 kvadratnih milja. Njive, livade, polja, pašnjaci, voćnjaci, vinogradi, sela, kuće, crkve, zatim pučanstvo, muško i žensko po godinama od g. 1811. dalje. Stanje blaga. Mlinovi: 91 unterschlächtige und 13 Löffel-Mahlmühlen. Besteuerte Sägemühlen (pilane) 18 im Jahre 1849 u krmpotskoj, modruškoj, ogulinskoj i plaščanskoj kompaniji. Trgovina u području pukovnije ograničuje se u glavnom na prodaju blaga, zatim na izradu drvnih sortimenata u državnim šumama. Osim trgovine nalaze graničari još jednu zaslužbu razvažanjem bačvarske dužice iz Karlovca i pukovnijskih šuma u Senj.

Prihodi: God. 1806. prihodi ukupno 47.360 fl. 17 kr.

Naprotiv iste godine izdaci ukupno 166.091 fl. 22 kr.

Prema tome nadoplata potrebna 118.731 fl. 5 kr.

Dosljedno tome vidimo, da su već kod ondašnjega stanja pučanstva bili ti krajevi pasivni.

U VI. odsjeku govori o industriji, o trgovini i obrtu, o vrstama šuma i o građevinarstvu.

Osim poljodjelstva bave se u krmpotskoj kompaniji na morskoj obali, zatim u tounjskoj i dubravskoj kompaniji sa vinogradarstvom, dalje u ogulinskoj, tounjskoj, dubravskoj i primišljanskoj kompaniji od god. 1842. uzgojem dudovog svilca. Isto tako počeli su graničari posvećivati veću brigu uzgoju voćarstva, tako da se prema kompanijskim podacima od god. 1842—1847. povećao broj na 18.413 različitih oplemenjenih stabala.

Što se tiče trgovine produktima, ta se ograničava u glavnom na prodaju stoke i na izradbu sortimenata drva iz erarskih šuma, koje su graničari, osim u rakovičkoj i drežničkoj kompaniji, ili predavali za plaću prema tarifi u erarsko drveno skladište u Senju i Pivilama ili su prodavali privatnim spekulantom u Senju, na Rijeci i u Karlovcu.

Fabrike ne postoje, već samo izradba platna i sukna u domaćem obrtu.

Uzgoj stoke ograničuje se u glavnom na ovce i koze. Uzgoj pčela pokazuje slab uspjeh radi opore klime i pomanjkanja paše i vode.

Lov je ovdje malo izdašan i sa ribarstvom malo se bave; ovo potonje ima neku važnost samo na morskoj obali, ali ni ondje nije u željenom opsegu. Od visoke divljači ima samo srna. Od zvjeradi ima medvjedâ, vukova, lisica, risova (Luxe), kuna i jazavaca.

Vrste šuma. Vladajuća vrsta drveta u regimenti jest bukva (Rothbuche). Ona dolazi u svim položajima sve do alpske regije na Bjelolasici tvoreći dijelom čiste sastojine, a djelomice u smjesi sa jelom i smrekom. Na najvišim položajima je zakržljala i raste nisko.

Iza nje dolazi po kvalitetu jela, koja se nalazi više u srednjoj i visokoj regiji. Ona se nalazi rijetko u čistim sastojinama, već se nalazi većinom u zajednici sa bukvom i smrekom.

Smreka se ograničava na najviše i kamenite položaje, gdje također dolazi djelomično sa bukvom, ali više u smjesi sa jelom.

Bor bijeli (Kiefer oder Weissföhre) nalazi se samo na granici drežničke i plašćanske kompanije na jednom teritoriju od 45 jutara, također ne u čistoj sastojini, nego miješano sa malo smreke i bukve. (Danas je to Borov Vrh u šum. upravi Plaški, ogulinske im. opć., sa istom površinom i istim sastojinskim prilikama.)

Cer (Zerreiche) može da se nade samo u jednom dijelu dubravske kompanije, naime u Meduvodu i Bistričkoj Dubravi ispod Dubrava, sa bukvom pomiješan.

Hrasta (Steineiche) ima u Jezeranskoj kompaniji ispod Stajničke Kapele u čistoj sastojini, ali na malom teritoriju, onda u Drežničkom Polju modruške kompanije, ali samo pojedinačno. Njegovo je napredovanje, vjerojatno uslijed grube klime, manjkavo.

Osim spomenutih vrsta ima u regimenti i javora, brijesta, jasena, lipe, Vogel-und Maulbeerbaum-a, pojedinačno i među drugim vrstama drva ubačeno.

Od drveta za bojenje (morenje) ima u nizinama blizu Josipdola u oštarskoj kompaniji crne johe (Schwarzerle), zatim u blizini morske obale u krmpotskoj kompaniji ruja, koje oboje radi svoje rijetkosti dolazi samo za kućnu porabu graničara.

Breza čini samo u dubravskoj kompaniji blizu Ponikava i u rakovičkoj kompaniji kod Jamaračkog brezika male šumske parcele.

Konačno stoluje na najvišim vrhovima Bjelolasice sa svojim daleko pruženim puzajućim granama kosodrivina, ali pojedinačno.

Od korisnoga grmlja ima na sve strane lijeske i drijena.

Šume su glavno vrelo zarade zapadne pole regimente, od morske obale do mede provincijala kod Vrbovskoga, jer se brdski stanovnici zbog svoga mršavoga gospodarskoga tla bave u glavnom sa dobavom drvnih produkata dijelom u drž. drveno skladište u Sv. Ambrozu i Povilama, dijelom privatnom prodajom. Tako izrađuju od bukovine: bačvarske duge, brodarska vesla, šubje, gorivo drvo i drvni ugalj, te nešto kolarskog drva; od jele: građevno drvo svih vrsta, piljenice, letve, bačvarske duge i šimlu; od smreke: građevno drvo i duge. Od smreke mogli bi dobavljati još jarbole i katarke, ali se ovo iz dubljih šuma radi vrlo kamenitog i nepristupačnoga položaja bez velikih troškova za puteve ne može izvesti.

Hrastovi i borovi radi svoje rijetkosti čuvaju se.

Paljenje potaše (lužine) zbog velikih troškova oko nabave potrebnih aparata prepušteno je privatnicima uz ugovor. (Ta lužina je kalijev karbonat K_2CO_3 i upotrebljavala se za produkciju stakla, a prodavala se u Veneciju. Danas se to pravi umjetnim putem. Op. pisca).

Od lipe i javora prave graničari košnice, zdjele za jelo, škipove (korita) i ostale rezbarije, onda stolarsko i tokarsko drvo.

Brezovo, jasenovo i brestovo rebrasto drvo (flader) nalazi se samo rijetko i ne iskorišćuje se kao trgovački artikl nego samo za sitne kućne potrebe.

Konačno donosi priličnu zaslužbu graničarima pravljenje obruča od ljeskovine i sabiranje bukove gube. Stanovništvo istočne pole regimente, koja ima nešto bolju

zemlju i nalazi se u boljem položaju na Jozefinskoj cesti, nalazi i drugih zaslužaba, pa se manje bavi trgovinom drveta.

Godišnji kvantum iskorišćenja sviju vrsta drveta može da se uzme sa oko 800.000 kub. stopa, dakle uz uredno šumsko gospodarenje mogla bi se bez većih štetnih posljedica za kasniju uporabu izvući još veća korist.

VII. odsjek odnosi se na političko razdjeljenje pukovnijskog područja, na škole i crkve katoličke i pravoslavne (*Griechische nicht uniierte Kirche*).

VIII. odsjek govori o cestama i glavnim prometlima. Na koncu toga odsjeka piše autor pod točkom 15.: Put za izvoz drva iz šume Jasenovo bilo u Senj iznosi 11.000 hvati i jedva je upotrebljiv za kola.

Toč. 16. Put od mosta preko Dobre kraj Ogulina (Sv. Petar) preko Bjelskog i Musulinskog potoka na Jasenak kroz vrlo vrletan i brdovit kraj i kroz prašumu probijen je godine 1824. i od naselja zadnjega sela prviput su te godine kola tamo došla. Otada je taj put jako zapušten i potreban mu je velik popravak.

IX. odsjek: Vode, gorje, klima, vegetacija, minerali.

Na str. 120. piše: Vrst gorskoga tla je alpski vapnenac kao u Juragorju, ali u kraškoj formaciji sa ljevcima, manjim i većim kotlinama, zatvorenim dolinama, koje su opet pune kraških vrtača. Sve brdske kese sastoje se iz kraških ljevaka, nigdje nema neprekidnih strmina; zato izvoz drveta mora da svlada najveće teškoće.

Klima i vegetacija: Zemljište diže se u ogulin. regimenti u formi terasa od istoka prema zapadu; najniže leže kordunske kompanije Drežnik i Rakovica, onda primišljanska, touijska i dubravska kompanija. Ovi krajevi stradaju manje od udaraca vjetra i imaju za nekoliko stupanja blažu klimu.

Kao druga stepenica diže se ogulinska, oštarska i plaščanska kompanija. Kao pozitivna visina nad morem može da se uzme iznos od 900 do 1000 stopa. Klima je grublja, hladnija zbog blizine visokog sredogorja. Zima počinje od polovice oktobra do početka novembra i traje do u april. Još do polovice, šta više i do kraja maja dolaze često kasni mrazovi. Polovicom septembra do početka oktobra javljaju se opet jesenji mrazovi.

Na trećoj terasi leže modruška, jezeranska i brinjska kompanija, a najviše leži krmptomska. Tu je klima još oštija i promjenljivija.

Uspijevanju plodina ovdje je pogodnija kišna godina nego suho vrijeme, jer u posljednjem slučaju na kamenitom tlu sve izgori i osuši se.

Vladajući vjetrovi jesu: sjevernjak, bura i južnjak, koji se zove »jauk« (? jug, op. pisca), osobito u jesenskim, a najviše u zimskim mjesecima i u proljeću. Oba čine radi svoje žestine nerijetko velikih šteta u šumama i na stambenim zgradama. Osobito bura bjesni često više dana neprekidno i čini čitave predjele, kao u krmptomskoj kompaniji, i za vozača i za pješaka vrlo opasnim. Visoka i prema moru nagnuta brda uzrokuju u višim regijama gotovo neprekidan boj između hladnijih kontinentalnih i sjevernih vjetrova sa blažim morskim zrakom; radi toga je često nad morem vedro nebo, dok su na brdima i u zaleđu teški oblaci i gusta magla.

Vegetacija prema visinskim stepenima različito dospijeva, tako da je razlika između pojedinih terasa 10—15 dana.

Mineralija. U primišljanskoj kompaniji u dolini Mrežnice ima smeđega ugljena, ali koji zbog slabe gorive vrijednosti još nije uopće iskorištavan. Od drugih korisnih minerala ne nalazi se ništa osim dobrog vapnenca za vapno i dobrog kamena za zidanje. Velika ležišta ilovače dozvoljavaju fabrikaciju cigle, ali zbog primjese pijeska i ta je od srednjega kvaliteta.

U XI. odsjeku (Osobite znamenitosti i bilješke) pod točkom 2 piše: God. 1632. naselili su nesiedinjeni Grci (Srbi, op. pisca) Gomirje, Vrbovsko, Drežnicu i Moravice došavši u područje regimente iz Turske Bosne i prema jednoj ispravi iz god. 1658., koju imaju u rukama i koja je od više regimenata potvrđena, kupili su od grofova

Frankopana za sumu od 15.000 forinti komade zemljišta, koje sada posjeduju, i prostrane onda još potpuno guste šume sve do zapadno od Mrkoplja.

Točka 4. Godine 1765. ustupljena su sela Moravice, Mrkopalj, Ravnagora i jedan dio Vrbovskoga Provincijalu, a Poloj i nešto susjednih sela slunjskoj regimenti, ali zato čitava jezeranska, brinjska i krmpotska kompanija priklopljena je od otočke ogulinskoj regimenti. Graničari iz Mrkoplja i Ravnogore premješteni su dijelom na Ljubošinu, dijelom u Vitunj i Hreljin i u Vujnoviće iza Kamačnika iznad Vrbovskoga.

Točka 6. U godini 1819. sa susjednim Kameralom iza višegodišnjega raspravljanja ispravljena je šumska meda — i označena prosjekom od pet hvati širine — na taj način, da je izbočeni kut od 1650 jutara odstupljen Kameralu, tako da je meda od Crne Kose iznad Vrbovskoga u ravnoj liniji po kompasu određena i povučena preko Bijele Kose, Velikog Štrfića, Velike Višnjovice, ispod Begova razdolja na Tuk. Medašni znakovi uklesani su na istaknutim mjestima u kamen sa M istočno i C zapadno.

Držim da će ekscerpt ove knjige ne samo poslužiti za istoriju ogulinske imovne općine, već da će dobro doći i za istoriju našega šumarstva. S tih sam ga razloga ovdje i saopćio.

Ing. Z. Turkalj.

KNJIŽEVNOST

INTERNATIONALER HOLZ-ALMANACH, Wien 1936. — Izdalo društvo Hugo H. Hitschmann's Journalverlag Ges. m. b. H., kao praktični priručnik za međunarodnu evropsku drvarsku industriju. Okt. format, 230 str.

U početku knjige navedene su važnije drveno-industrijske ustanove i organizacije ove vrste svih evropskih država, koje učestvuju u trgovini drvom u Srednjoj Evropi. Zatim su opisane uzance, koje postoje u evropskoj trgovini drvom. Odatle se vidi, da uzance, koje dolaze u obzir na drvnim tržištima Sjeverne i Zapadne Evrope, raspolažu razmjerno s malim brojem sortimenata. Područje tih tržišta stere se u dugačkom pojasu od Rusije preko Švedske, Norveške, Danske, Engleske, Francuske i Španjolske prema francuskim kolonijama na sjevernoj i zapadnoj obali Afrike. Ovdje u trgovini drvom preteže rezana roba.

Na drvnim tržištima Austrije, Čehoslovačke, Jugoslavije, Mađarske, Italije, Švajcarske i Poljske dolaze kud i kamo mnogobrojniji sortimenti. U ovome poglavlju navedeni su općeniti i specijalni zahtjevi, koji se odnose na pojedine sortimente.

U narednom poglavlju opisani su najvažniji principi kod mjerenja drva u praksi, i to u osnovnom, oborenom i izrađenom stanju. Opisano je određivanje promjera na osnovnim stablima u svrhu njihovog kubisanja, pa način kubisanja trupaca prema promjeru u sredini dužine kao i prema gornjem i donjem promjeru, zatim kubisanje nepravilnih i raznih sitnih sortimenata. Tu je donesena tabela o kubisanju trupaca prema srednjem promjeru, tabela o faktorima pretvorbe prostorne mjere u kubnu, tabela o kubisanju dasaka po njemačkoj i talijanskoj metodi, tabela za kubisanje željezničkih pragova, okoraka i dr. U posebnom jednom poglavlju prikazani su osnovi trgovačkog računanja, i to iz područja procentnog, kamatnog, diskontnog i kontokorentnog računa.

U poglavlju »Tehnologija drva« govori se o specifičnoj težini sirovog, provelog i prosušenog drva; o utezanju, upijanju i bujanju; o tvrdoći, cjepljivosti, snazi ogrijevanja, trajnosti i elasticitetu; o čvrstoći natezanja, otpora, savijanja i razmicanja. Prikazana je mogućnost upotrebe pojedinih vrsta drveća za razne tehničke svrhe. Gledom na tehnička svojstva drveta i mogućnosti upotrebe pojedine vrste poredano je drveće u dosta preglednu tabelu, koju ovdje donosimo u nešto preinačenom obliku.

Upotreba važnih vrsta drveća s obzirom na tehnička svojstva.

	Upotreba za :	T e h n i č k a s v o j s t v a										
		Spec. težina, voda = 1000	Plošno ute- zanje u %	Čvrstoća otpora kg/cm²	Čvrstoća savi- janja kg/cm²	Elasticitet kg/cm²	Čvrstoća razmi- canja kg/cm²	Giepljivost	Tvrdoća kg/cm²	Estetski kvalitet	Spec. topl. efekt čisti C = 100	Trajnost
Smreka	Građevne svrhe	412	0,49	421	466	172	80	vrlo laka	265	pril.	19	—
Jela		407	0,43	392	432	124	65	"	388	"	19	pod vod. v. traj.
Bor		494	0,43	464	550	188	60	laka	299	"	20	vrlo traj.
Ariš		566	0,55	556	545	211	85	"	376	"	—	"
Hrast	razno	706	0,47	539	677	314	100	"	651	dob.	26	"
Bagrem	pokućstvo	733	0,54	665	—	—	180	vrlo teška	872	"	—	"
Pitomi kesten		575	0,38	525	—	—	—	—	508	"	18	"
Orah		643	0,45	435	—	—	—	laka	715	vrlo dob.	—	—
Javor		607	0,45	481	502	186	—	teška	669	"	—	—
Trešnja		615	0,51	489	—	—	—	"	698	"	—	—
Brijest		624	0,52	464	500	200	135	"	614	"	—	vrlo traj.
Jasen	kolar- stvo	694	0,46	555	840	384	125	laka	755	dob.	24	malo traj.
Breza		679	0,51	506	876	—	110	teška	489	"	23	"
Lipa	pokućstvo i dr. (Blindholz)	589	0,58	612	382	—	—	"	326	slab	—	"
Joha		512	0,45	420	393	118	105	laka	439	"	—	"
Topola		416	0,41	402	—	—	—	teška	296	"	14	"
Vrba		547	0,37	477	—	—	—	laka	424	"	—	"
Borovac	specij. potrebe	378	0,31	341	—	—	—	—	282	"	—	"
Grab		781	0,63	575	633	—	180	vrlo teška	887	"	28	"
Bukva	razno	700	0,59	559	632	178	150	laka	780	"	24	"

U tabeli su navedeni prosječni podaci prema raznim autorima. Opisane su na kraju poglavlja i najvažnije tehničke greške drva.

U posebnoj poglavlju prikazana je statistika šuma cijeloga svijeta. Prema tim podacima zaprema zemaljsko kopno 149 mil. km², tj. 29,5% od čitave površine zemlje. Šume na zemaljskoj kugli zapremaju površinu od 3 milijarde ha. Produktivna šumska površina može se uzeti da iznosi najviše 2,2 do 2,3 milijarde ha, a na pojedinog čovjeka

da otpada 1,2 ha takve površine. Od svih šuma na zemlji otpada na četinjače 35%, a na listače 65%. Od ukupne površine šuma otpada na Evropu 9,4%, Aziju 27,6%, Afriku 10,9%, Ameriku 48,2%, Australiju 1,3% i Oceaniju 2,6%.

U Evropi ima 276 mil. ha šuma. Njezin procenat šumovitosti iznosi 27,6%. Na pojedinog čovjeka otpada 0,6 ha šuma. Četinjače zapremaју u Evropi 66,5%, a listače 33,5%.

Od ukupne površine šuma na zemlji otpada na:

Rusiju	21,1%	Kinu	2,5%
Britaniju sa kolonijama	21,0%	Belgiju sa kolonijama	2,4%
Braziliju	13,4%	Kolumbiju	2,0%
Udruž. države Sjever. Amerike	9,1%	Boliviju	2,7%
Francusku sa kolonijama	3,9%	Japan sa kolonijama	1,2%
Argentinu	3,5%	Mexico	1,0%
Nizozemsku sa kolonijama	3,4%	Njemačku	0,4%
Peru	3,0%		

Engleska, Francuska, Belgija i Nizozemska imaju u matičnim zemljama tek oko 0,4% od ukupnih šuma na zemlji.

U evropskim državama zapremaју šume ove površine:

Evropska Rusija	149,70 ha, tj. 40,6%	Grčka	2,41 » 18,5%
Finska	25,26 » 73,5%	Portugal	1,96 » 21,3%
Švedska	23,18 » 56,5%	Letonska	1,78 » 27,1%
Njemačka	12,65 » 27,2%	Vel. Britanija	1,23 » 5,4%
Francuska	10,35 » 18,8%	Mađarska	1,17 » 12,6%
Poljska	8,94 » 23,0%	Švajcarska	0,98 » 23,8%
Jugoslaviја	7,59 » 30,5%	Estonska	0,95 » 20,9%
Norveška	7,50 » 24,2%	Litva	0,88 » 15,8%
Rumunjska	7,13 » 24,2%	Belgija	0,55 » 18,1%
Italija	5,55 » 17,9%	Danska	0,32 » 7,5%
Španjolska	5,00 » 9,9%	Nizozemska	0,25 » 7,7%
Čehoslovačka	4,66 » 33,2%	Albanija	0,22 » 5,0%
Austriја	3,14 » 37,4%	Irska	0,11 » 1,6%
Bugarska	2,89 » 28,0%	Luksenburg	0,08 » 32,2%

U poglavlju o izvozu i uvozu drva doneseni su podaci za 1935. i 1934. g. Oni su iskazani u kubnim metrima. Prema tim podacima izvezeno je:

Iz:	1935. kub. m.	1934. kub. m.	Iz:	1935. kub. m.	1934. kub. m.
Rusije	11,796.857	11,542.418	Rumunjske	1,626.544	1,620.291
Finske	8,314.329	8,597.732	Jugoslavije	1,434.517	1,687.469
Švedske	4,057.571	4,694.129	Letonije	1,141.412	1,393.469
Poljske	3,031.900	3,525.647	Estonije	380.196	533.585
Čehoslovačke	2,594.701	2,609.124	Litve	275.620	469.010
Austrije	2,445.305	2,263.910	Norveške	256.603	258.250

Od našeg izvoza otpada pomenutih godina 70 odn. 64% na rezanu robu. Ostalo ide na tesanu robu, trupce za rezanje, gorivo, pragove i duge. Od ukupnog izvezenog drva otpada na čamovinu u obje godine ca 62%. Uvoz je ovdje prikazan samo za prvo polugodište 1935. i 1934. god.

Od praktične su važnosti za međunarodnu trgovinu drvom poglavlja, u kojima su opisani i rastumačeni razni izrazi i kratice uobičajeni u trgovini drvom (18 str.), kao

i najvažniji stručni izrazi iz područja drvarske industrije na njemačkom, francuskom i engleskom jeziku (ima ih oko 360).

Knjiga svršava sa opisom nekih drvno-industrijskih preduzeća. Na kraju joj je priložena tabela kružnih ploha, tabela za potenciranje, vadenje korijena, određivanje površine i opsega kruga kao i druge neke praktične tabele. Te su nam tabele u glavnom poznate iz Vademekuma (Wien 1928).

Ing. Milan Anić.

IZ UDRUŽENJA

DOPRINOSI ZAKLADAMA:

1. Literarnoj zakladi Andrije Borošića: Činovnici Kr. Direkcije šuma u Zagrebu, umjesto vijenca na odar pok. Ing. Josipa Borošića, savjetnika Ministarstva šuma i rudnika, darovaše svotu od 310.— Dinara.

Darovatelji: Ing. Petar Manojlović, direktor šuma, 50.— Din.; viši savjetnici Dir. šuma: Ing. Dragutin Brnjas Din. 20.—, Ing. Josip Grünwald, Din. 10.—, Ing. Ivan Frković Din. 20.—, Ing. Petar Škrljac Din. 20.—, Ing. Ilija Lončar Din. 20.—, Ing. Adolf Jošovac Din. 20.—, Ing. Marjan Majnarić Din. 20.—, savjetnici Dir. šuma: Bilinski Stanko Din. 10.—, Ing. Stjepan Serdar Din. 20.—, Ing. Ilić Nikola, Din. 20.—, Ing. Petar Petrović Din. 10.—, činovnički pripravnik Ing. Radoslav Raketić Din. 10.—, računarski inspektori: Ivan Ružić, Din. 10.—, Viktor Eisenhut Din. 10.—, Dragutin Lazarević Din. 10.—, Stevo Debrečin, Din. 10.—, pomoć. knjigovode: Zdenka Dabić Din. 10.—, Ferdo Hok Din. 10.—.

2. Kereškenjijevoj pripomoćnoj zakladi: Stručno činovištvo Ministarstva šuma i rudnika, želeći da dade vidnog učešća u tuzi za svojim nezaboravnim drugom pok. ing. Josipom Borošićem, višim savjetnikom Min. šuma i rudnika, sakupilo je po gosp. Ing. Svetozaru Nedimoviću, višem savjetniku Min. šuma Din. 1850.—.

Nakon odbitka troškova za vijence i poštarinu, te putnih troškova gg. delegatima, koji su prisustvovali pogrebu i to: Ing. Ivan Maruzi, insp. Min. šuma i rudnika (koji je putovao o svom trošku), Ing. Jovan Kraljević, isp. Min. šuma i rudnika i ing. Jure Petrak, savjetnik Min. šuma i rud., ostaje od sakupljene svote iznos od 690 Dinara, koji je prema želji darovatelja priložen Kereškenjijevoj pripomoćnoj zakladi za podupiranje udova i siročadi šumarskih službenika.

Darovali su po Din. 50.—: gg. Ing. Vučetić Sava, nač. Min. šuma i rudnika, Dr. Miletić Žarko, nač. Min. šuma i rud., Simonović Živan, insp. Min. š. r., Jovanović Miloš, inspektor Min. š. i r., Ranitović Svetozar, inspektor Min. š. i r., Ing. Sarnavka Roman, inspektor Min. š. r., Ing. Markić Mihovil, inspektor Min. š. r., Ing. Sekulić Milorad, inspektor Min. šuma i r., Ing. Maruzi Ivan, inspektor Min. š. i r., Ing. Perušić Andrija, inspektor Min. š. r., Ing. Kraljević Jovan, inspektor Min. š. r., Ing. Piršić Vilim, savjetnik Min. š. r., Stamenković Boža, sav. Min. š. r., Drajić Krstivoje, sav. Min. š. r., Dr. Lohwaser Alfred, savjetnik Min. š. r., Ing. Fey Josip, savj. Min. š. r., Ing. Divjak Tihomir, savj. Min. šuma i r., Ing. Bogičević Aleksander, savj. Min. š. r., Ing. Manojlović Milan, sav. Min. š. r., Dr. Petrović Dragoljub, savj. Min. š. r., Bajić Milan, savj. Min. š. r., Ing. Nedimović Svetozar, savj. Min. š. r., Ing. Nikolić Borislav, savj. Min. š. r., Ing. Ostojić Petar, savj. Min. š. r., Ing. Rugole Josip, savj. Min. š. r.,

Ing. Simčić Ivan, savj. Min. š. i r., Ing. Črnagoj Boleslav, savj. Min. š. i r., Ing. Šurić Stjepan, savjetnik Min. š. i r., Ing. Smiljanić Konstantin, savj. Min. š. i r., Ing. Löwi Marko, viši sekretar Min. š. i r., Ing. Slobodan Baranac, savj. Min. š. i r., Braljić Mihajlo, savjetnik Min. š. i r., Ing. Krstić Orestije, v. pristav Min. šuma i rud., Ing. Dimnik Ćiril, savj. Min. š. i r., Ing. Kangrga Đuro, savj. Min. š. i r.

Kao dar istoj Kereškenjijevoj zakladi priposlao je g. Ing. Josip Rustija, dvorski savjetnik i direktor šuma u. m. iz Ljubljane svotu od 100.— Dinara.

Na plemenitom daru srdačna hvala!

Ovom prilikom pozivamo onu gg., koja nisu članovi Kereškenjijeve zaklade, da joj pristupe i time pomognu siromašne udove i siročad šumarskih službenika. Iz iste zaklade, u mjesecu decembru prošle godine, primilo je 9 siromašnih udovica potporu, kojima su muževi bili članovi te zaklade, a nitko ne zna, što čeka njega i njegove.

Uprava J. Š. U.

UPLATA ČLANARINE U MJESECU DECEMBRU 1936.

Redovitih članova: Crepić Josip, Vinkovci Din. 75.— za godinu 1935; Gjiperborejski Boris, Imotski Din. 50.— za II. polg. 1936; Heim Jovan, Nova Gradiška, Din. 25.— za 3/4 1936; Hekner Josip, Zagreb, Din. 100.— za god. 1937; Jurčić Marjan, Samobor, Din. 100.— za god. 1936; Kajfež Drago, Zagreb Din. 100.— za god. 1937; Kudović Sulejman, Zagreb Din. 100.— za god. 1935; Kelner Hugo, Varaždinske Toplice, Din. 100.— za g. 1936; Levitsky Leonid, Aleksinac, Din. 200.— za god. 1934. i 1935; Lovrić Ninoslav, Zagreb, Din. 100.— za god. 1936; Mihaldžić Vidoje, Garešnica, Din. 200.— za god. 1935 i 1936; Milić Gajo, Petrinja, Din. 100.— za god. 1936; Matizović Dragutin, Zagreb, Din. 100.— za god. 1936; Marušić Mijo, Đakovo, Din. 100.— za god. 1936; Ogloblin Juraj, Krasno, Din. 100.— za II. polg. 1936 i I. polg. 1937; Oraš Igo, Murska Subota, Din. 100.— za god. 1935; Peršić Nikola, Bjelovar, Din. 150.— za II. polg. 1934 i 1935; Radošević Vjenceslav, Bjelovar, Din. 100.— za god. 1936; Salom Mordo, Supetar, Din. 50.— za god. 1935; Stipčić Filip, Križevci, Din. 100.— za god. 1936; Turk Zdravko, Čabar, Din. 100.— za II. polg. 1936 i I. polg. 1937; Valentić Petar, Lipovljani, Din. 100.— za god. 1936.

Uplata članarine sa područja Podružnice Ljubljana: Auersperg Karl, Soteska, Din. 100.— za god. 1936; Kalan Franc, St. Loka, Din. 100.— za god. 1935; Levičnik Josip, Ljubljana, Din. 100.— za god. 1936; Neugebauer Emanuel, Soteska, Din. 100.— za god. 1936; Rakušek Karl, Maribor, Din. 100.— za god. 1936; Šter Milan, Kamnik, Din. 100.— za god. 1936; Štrancar Aloizije, Ljubljana Din. 100.— za god. 1936; Schoepl Leopold, Planina, Din. 100.— za god. 1936.

Uplata članarine sa područja Podružnice Beograd: Jovković Branislav, Apatin, Din. 200.— za god. 1935 i 1936; Rogina Tugomil, Din. 50.— za II. polg. 1936.

Uplata članarine sa područja Podružnice Banjaluka: Balić Mehmed, Banjaluka, Din. 100.— za II. polg. 1936 i I. polg. 1937; Grohovec Zvonko, Bihać, Din. 40.— za god. 1936; Lastrić Vito, Banjaluka, Din. 220.— za god. 1935 i 1936 i upis; Margetić Đuro, Oštrelj, Din. 50.— za I. polg. 1936; Maskaluk Aleksander, Teslić, Din. 50.— za II. polg. 1936; Radović Radomir, Ključ, Din. 100.— za god. 1937; Vjatkin Igor, Banja Luka, Din. 50.— za II polg. 1936.

Uplata članarine sa područja Podružnice Sarajevo: Arslanagić Arif, Ljubuški, Din. 50.— za II. polg. 1931; Fetahagić Mustafa, Žepče Din. 100.— za god. 1935; Jelinek Bogomir, Sarajevo, Din. 50.— za I. polg. 1936; Korenić Vladimir, Sarajevo, Din. 100.— za god. 1936; Kazakov Vadim, Čačak, Din. 25.— za 1/4 1936; Kasik Oton, Vitež, Din. 200.— za god. 1934 i 1935; Nikolić Nenad, Čačak, Din. 100.— za god. 1936.

Uplata članarine sa područja Podružnice Skoplje: Bojić Dimitrije, Skoplje, Din. 100.— za god. 1937; Lazić Mladen, Skoplje, Din. 100.— za god. 1936; Živković Radiša, Skoplje, Din. 100.— za god. 1936.

Uplata članarine članova pomagača: Filipović Živan, Selseš, Din. 25.— za II. polg. 1936; Kalmić Salom, Beograd Din. 150.— za godinu 1933, 1934 i 1935; Korica Vladimir, Zagreb, Din. 50.— za god. 1936; Novicki Ivan, Niš Din. 55.— za god. 1936; Oreščanin Dušan, Zagreb, Din. 50.— za god. 1936; Plavšić Stevan, Dobračina, Din. 50.— za god. 1936; Radić Petar, Foča, Din. 25.— za II. polg. 1936; Štetić Vladimir, Zagreb, Din. 50.— za god. 1936.

UPLATA NA PRETPLATI ZA ŠUMARSKI LIST U MJESECU DECEMBRU GOD. 1936.

Sresko načelstvo, Gospić, Din. 100.— za god. 1937; Virbo d. d. za eksploataciju, Virovitica, Din. 100.— za god. 1936; Direkcija šuma ogulinske imovne općine, Ogulin, Din. 100.— za god. 1936; Gospodarski ured vlastelinstva valpovačkog, Valpovo, Din. 200.— za god. 1936 i 1937; Klub inženjera šumarstva Jugoslov. udruženja Beograd, Din. 100.— za god. 1936.

LIČNE VIJESTI

PROMJENE U SLUŽBI:

Unapređeni su:

Rajner ing. Franjo, za višeg šum. pristava 7 grupe kod odseka za šumarstvo Kr. banske uprave u Banjaluci;

Živković inž. Mihajlo, za višeg šum. pristava 7 grupe kod sreskog načelstva Irig;

Seljak inž. Janko, za višeg šum. pristava 7 grupe kod odsjeka za šumarstvo Kr. banske uprave Zagreb.

Umirovljeni su:

Grubić inž. Kajo, šum. inspektor 4 grupe I stepena i šef šum. odsjeka Kr. banske uprave Split.

Premješteni su:

Marković inž. Stevo, šum. savjetnik 6 grupe i šef šum. uprave brodske im. općine iz Sirač-Piljenice, k šum. upravi Daruvar;

Boko Marko, viši šum. povjerenik 6 grupe, od šum. uprave Raška k sreskom načelstvu u Kragujevac;

Jovičić inž. Đorđe, šum. pristav 8 grupe od šum. uprave Han Pijesak, k šum. upravi u Bugojno;

Lukić inž. Čedomil, šum. pristav 8 grupe od šum. uprave Vozuća k Dir. šuma Sarajevo;

Stefković Vladislav, šum. pristav 8 grupe od šum. uprave Gacko, k šum. upravi u Busovaču;

Kutleša inž. Stjepan, šum. pristav 8 grupe od šum. uprave Vršac k šum. upravi Vitež;

Kasik inž. Oton, šum. pristav 8 grupe, od šum. uprave Vitež k šum. upravi Vareš.

Miodragović inž. Bogoljub, za direktora šuma 4 grupe 2 stepena iz Aleksinca u Niš;

Kelez inž. Marin, viši savjetnik Dir. šuma 4 grupe 2 stepena iz Aleksinca u Niš;

Kolarević inž. Stevan, viši savjetnik Dir. šuma 4 grupe 2 stepena iz Aleksinca u Niš;

Lozinski inž. Viktor, viši šum. pristav Direkcije šuma 7 grupe iz Aleksinca u Niš;

Čivša inž. Dušan, šum. viši pristav Direkcije šuma 7 grupe iz Aleksinca u Niš;

Nedok inž. Čedomil, viši šum. pristav Direkcije šuma 7 grupe iz Aleksinca u Niš;

Savić J. Bogdan, računarski kontrolor Direkcije šuma 7 grupe iz Aleksinca u Niš;

Živanović A. Branko, šumarski poverenik Direkcije šuma 7 grupe iz Aleksinca u Niš;

Sekulić inž. Kosta, šum. viši pristav 7 grupe šef šum. uprave Drežnik-Grad k Direkciji šuma Petrovaradinske im. opć. Sremska Mitrovica;

Demokidov inž. Gabriel, viši pristav 7 grupe i šef šum. uprave Morović za šefa šum. uprave ogulinske im. opć. Drežnik-Grad.

Budin J. Ivan, pom. tehnič. manipulant 9 grupe od Dir. šuma Tuzla k Dir. šuma Banjaluka;

Soljanik inž. Ivan, šum. pristav 8 grupe od sres. načelstva Podgorica k sreskom načelstvu u Čačak.

КОМИСИЈА ЗА ПОЛАГАЊЕ ДРЖАВНОГ СТРУЧНОГ ИСПИТА ЧИНОВНИЧКИХ ПРИПРАВНИКА ШУМАРСКЕ СТРУКЕ СА ФАКУЛТЕТСКОМ СПРЕМОМ

Господин Министар шума и рудника решењем од 2 јануара 1937 год. бр. 99, а на основу чл. 14 Закона о чиновницима и чл. 8 Правилника о полагању државног стручног испита чиновничких приправника шумарске струке са факултетском спремом одредио је за чланове испитне комисије за 1937 год. ову гг.:

Претседник испитне комисије:

г. Вучетић Сава, начелник Одељења за врховни шумарски надзор

Заменик претседника:

г. Др. Милетић Жарко, начелник Одељења за управу државних шума

Чланови испитивачи:

- 1) г. Симуновић Живан, инспектор Министарства шума и рудника
- 2) г. Перушић Андрија, инспектор Министарства шума и рудника
- 3) г. Чрнагој Болеслав, саветник Министарства шума и рудника
- 4) г. Шурић Стјепан, в. саветник Министарства шума и рудника

Заменици чланова испитивача:

- 1) г. Богићевић Александар, в. саветник Министарства шума и рудника
- 2) г. Остојић Петар, в. саветник Министарства шума и рудника
- 3) г. Манојловић Милан, в. саветник Министарства шума и рудника
- 4) г. Росић Сретен, в. саветник Министарства шума и рудника

Деловођа комисије:

г. Баранац Слободан, в. саветник Министарства шума и рудника
Заменик: г. Срећковић Љубомир, в. шумарски пристав Министарства шума и рудника

ISPRAVAK POGREŠAKA

U članku г. Ing. O. Miklau-a »Zastupanje šumske privrede u komorama«, štampanom na str. 631—651 Šumarskog Lista od prošle godine, potkrале su se neke važnije prepisivačke i štamparske pogreške. Molimo gg. čitaoce, da u spomenutom članku izvedu ove исправке:

- Na 634. strani, u 27. retku na mjesto »imala zastupnika, a šumarstvo« treba da stoji »i šumarstvo imali 24«.
- Na 636. strani, u 6. i 7. retku treba brisati »da se ispusti naziv Komora zemljoradnika i«.
- Na 636. strani u 13. retku iza »obih« treba umetnuti »u obliku«.
- Na 636. strani, u 26. retku u mjesto »ujedinjene« treba da stoji »ujedinjena«.
- Na 637. strani, u 26. retku u mjesto »upravama« treba da stoji »uprava«.
- Na 641. strani, u 17. retku u mjesto »pomenuto« treba da stoji »austrijsko šumarsko«.
- Na 645. strani, u 22. retku u mjesto »1930« treba da stoji »1932«.
- Na 646. strani prije prvog retka treba da se stave riječi »Nedržavnih kolektivnih i individualnih šuma ima:«
- Na 649. strani, u 4. retku u mjesto »primišljenom« treba da stoji »promišljenom«.

Uredništvo.

OGLASI

STEČAJ

za upravitelja univerzitetskog oglednog dobra »Natalijino« u Debelom Lugu.

Univerzitetu u Beogradu potreban je jedan šumarski stručnjak za upravitelja Univerzitetskog oglednog dobra »Natalijino« u Debelom Lugu, srez Porečki, Moravska banovina, te se ovim pozivaju šumarski stručnjaci, da se svojim prijavama obrate Rektoratu univerziteta u Beogradu najdalje do 15. marta 1937. godine.

Kandidati treba da ispunjavaju uslove iz §§ 1—5 Zakona o činovnicima i iz § 132 Zakona o šumama.

Stariji kandidati, koji u svoje doba nisu bili podložni polaganju praktičnog stručnog državnog ispita, mogu se isto tako prijaviti, ako odgovaraju ostalim uslovima.

Uz prijavu kandidati imaju da prilože i svoju pismenu izjavu o tome, da li žele

stupiti u službu, kao privatni činovnici — pod ugovorom i da prilože svoje zahtjeve u pogledu nagrade ili žele stupiti kao državni službenici uz odobrenje prelaza iz nadležstva u kome se nalaze i pod uslovima propisanim Zakonom o činovnicima.

Univerzitetska Domena Majdanpek u Beogradu.

Dr. Đoka Jovanović v. r.

GOZDNA DREVESNICA LJUBLJANSKE PODRUŽNICE J. Š. U. V MARIBORU

(Ustanovljena 1922)

CENIK 1937

	Starost	Višina cm	1000 kom.	1 kom. Dinara
Smreka, Picea excelsa	5-6 let. pres. izbrane	35/50	110.—	—
	» » »	20/35	80-90.—	—
	3-4 let. semenke	20/40	70-80.—	—
	2 » »	10/15	60.—	—
Beli bor, Pinus silvestris	2 » »	15/20	60.—	—
Črni bor, Pinus austriaca	2 » »	10/15	60.—	—
Gladki bor, Pinus strobus	3 let. presajenke	15/25	140.—	—
	2 let. semenke	10/15	120.—	—
Mecesen (ariš), Larix europaea	2 » »	20/40	100.—	—
Mecesen, japonski, Larix leptolepis	2 » »	30/50	400.—	—
Duglazija, zelena, Pseudotsuga Douglasii viridis	2 » »	15/20	400—500	—
Akacija (bagrem), Robinia pseudoacacia	2 » »	60/150	110.—	—
	1 » »	30/60	90.—	—
Hrast, dob (lužnjak), Quercus pedunculata	1 » »	15/20	100.—	—
Hrast, rdeči, Quercus rubra	1 » »	10	300.—	—
Jesen, domači, Fraxinus excelsior	2 » »	25/40	120.—	—
	1 » »	10/20	100.—	—
Jesen, amer. Fraxinus alba (americana)	2 » »	30/60	130.—	—
	1 » »	30	100.—	—
Kostanj, Castanea vesca	2 » »	40/80	300.—	—
	1 » »	20/40	300.—	—
Crni oreh, Juglans nigra	2 » »	50/80	250.—	—
Črna jelša, Alnus glutinosa	2 » »	60/150	130.—	—
	1 » »	20/60	100.—	—
Kanadska topola, Populus canadensis deltoidea	1 let. sadike	40/60	250.—	0.25
	potaknjenci (rezn.)	25	60.—	—
Vrba, Salix amygdalina (za pletenje košar)	» »	25	60.—	—
Jagned (jablan), Populus pyramidalis	4 letne sadike	150/200	—	3—4
	potaknjenci (rezn.)	25	70.—	—
Javor gorski, Acer pseudoplatanus	2 let. semenke	20/40	120.—	—
	1 » »	20	100.—	—
Brest, Ulmus montana	2 » »	30/60	150.—	—
Kristov trn, Gleditschia triacanthos	1 » »	20/40	120.—	—
Maclura aurantiaca	2 » »	20/30	120.—	—

ZA VRTOVE IN PARKE:

Duglazija, zelena, *Pseudotsuga Dougl-*

sii viridis	večletna presajenka	100	—	5.—
		50/100	—	2.—
Cipresa , <i>Chamaecyparis Lawsoniana</i>	» »	80/100	—	2.—
Sitka , <i>Picea sitkaënsis</i>	» »	100	—	5.—
Picea alba	» »	100	—	5.—
Srebrna smreka , <i>Picea pungens</i>	» »	80/120	—	35.—
	» »	50/80	—	20.—
Siva jelka , <i>Abies concolor</i>	» »	30/50	—	10.—
Oreh, domači , <i>Juglans regia</i>	» »	30	—	3.—
Hrast, močvirni , <i>Quercus palustris</i>	1 let. semenka	10/15	500.—	0.50
Lipa, velikolistna , <i>Tilia grandifolia</i>	večletna presajenka	200	—	5.—
Topola, balzamova , <i>Populus balsamea</i>	1 let. sadike	60/80	—	2.—
	potaknjenci (rezn.)	25	100.—	—
Nagnoj , <i>Cytisus laburnum</i>	večletna presajenka	20/50	—	2.—
Javor , <i>Acer dassycarpum</i>	3 let. semenke	100	—	2.—
Mahonia aquifolium	2 » »	25/30	—	2.—
Bor, korziški , <i>Pinus corsicana</i>	2 » »	10	100.—	0.50
Abies Nordmaniana	večletna presajenka	30	—	5.—
Pinus cembra , limba	» »	30	—	3.—

DOBAVNI POGOJI:

1. Pri naročilu je treba navesti točen naslov, pošto in železniško postajo.
2. Cene valjajo loco drevesnica. Za zavijanje (embalažo), tovarni list in prevoz do nakladalne železniške postaje ali pošte, računamo po vrsti in številu sadik primeren dodatek k navedenim cenam. Pri malih naročilih pa računamo Din. 20.—.
3. Sadike razpošiljamo, če se drugače ne zahteva, brzovozno in strukovno pakirane, pri jesenskem naročilu začetkom oktobra, pri pomladinskem pa od sredine marca naprej. Naročila izvršimo po možnosti v istem vrstnem redu, kakor su došla. Posebne želje naročnikov točno upoštevamo. Pošiljka gre od nakladalne postaje naprej na račun in nevarnost naročnika.
4. Pri naročilu posameznih, posebno lepih, izbranih komadov za parke, računamo za sadike dvojno ceno.
5. Sprejem naročila naročniku potrdimo in pošljemo račun s čekovno položnico. Naročilo izvršimo šele, ko so sadike plačane.
6. Vzorci pošljemo na zahtevo le protiv povzetju.
7. Sadike sproti dvignemo iz zemlje in odpošljemo sveže, točno po naročilu. Ako bi sadike ne odgovarjale naročilu, je tekom 24 ur, ko so došle na namembno postajo, sporočiti brzojavno upravi drevesnice, ki ukrene potrebno radi vrnitve sadik, če se z naročnikom ne dogovori drugače.
8. O dnevu odpošiljatve obvestimo naročnika z dopisnico na njegovo željo in stroške pa lahko tudi brzojavno.
9. Za vse spore je pristojno sresko sodišče v Mariboru.

Ugrenović: ISKORIŠČAVANJE ŠUMA, 4 knjige, 1139 strana, 464 slike.

Sve četiri knjige unaprvo plaćene (počevši od 1 januara 1937):

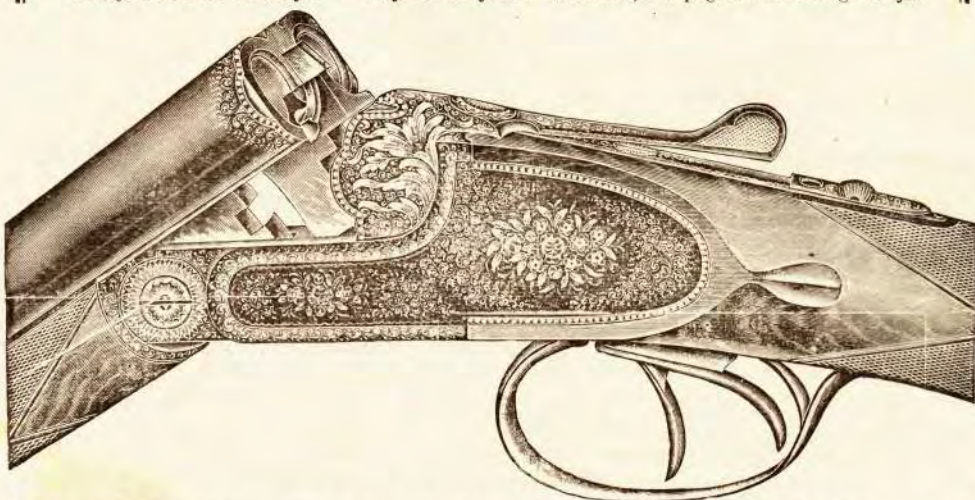
za studente, pripravnike, praktikante	Din 280.—
za ostale činovnike	Din 320.—
za sve ostale naručitelje	Din 360.—
Pojedina knjiga (izuzevši knjigu I)	Din 90.—

Narudžbe prima: **Dane Tomičić, Zagreb, Tehnički fakultet.** Ček. račun 38.910.

INDUSTRIJA ORUŽJA
BOROVNIK I VRBANIĆ
ZAGREB, Jurišićeva 9 kod Glavne pošte
Telefon 59-99

Preporuča svoj cij. gg. lovcima svoje prvorazredne puške, pištolje i sva lovački pribor.

PREUZIMAMO sve u puškarski zanat zasijecajuće popravke oružja te izvršujemo sve najsavjesnije. — Izradujemo lovačke puške po specijalnim narudžbama — Prodajemo naj-solidniju lovačku municiju. — Dajemo savjete i informacije u pogledu lovačkog oružja.

Preuzimamo prepariranje raznih životinja

Šumska industrija
Filipa Deutscha Sinovi
Vrhovčeva ulica 1 ZAGREB Telefon broj 30-47
Parna pilana u Turopolju.

Export najfinije hrastovine. — Na skladištu ima velike količine potpuno suhe hrastove gradje svih dimenzija

Utemeljeno godine 1860.

Utemeljeno godine 1860.

K R N D I J A

gospodarska i šumska industrija d. d.
u Zagrebu

Uprava gospodarstva i šumarstva
NAŠICE, SLAVONIJA

Proizvodi i eksportira svekolike
gospodarske i šumske proizvode

Domaća stručna djela iz područja šumarstva

Broj	Pisac	Naslov knjige	Nabavlja se kod	Cijena	
				Din	za stud. Din
1.	Balen J. dr.	O proredama	pisce Zemun, Karađorđeva 9	50.—	—
2.	"	Naš goli krš	"	115.—	—
3.	"	Pril. pozn. naših medit. šuma	"	50.—	—
4.	"	Pogl. na šumarstvo Bugarske	"	50.—	—
5.	"	Josip Kozarać	J. Š. U. Za (Kozarčeve poprsje)	15.—	—
6.	Balen-Sagadin	Zakon o šumama	Tiskara Narodnih Novina, Zgb.	50.—	—
7.	Baranac S.	Karta šuma imovnih općina	pisca. Bgd. Ministarstvo š.	25.—	20.—
8.	"	Naše šumar. i lovstvo (Za nar.)	"	20.—	15.—
9.	"	Pokr. ppljopr. izložba i škola (Šumarstvo)	"	15.—	—
10.	"	Kratke pouke iz šumarstva	"	20.—	—
11.	Borošić J.	Šematizam i status šum. osoblja	Bgd. Ministarstvo š.	50.—	—
12.	Borošić-Sarnavka	Zbornik šum. zakona i propisa	"	60.—	—
13.	Dimitrov T.	Molika (Prijevod s bug.)	O. Krstić, Bgd. Ministar. š.	10.—	—
14.	Fink E.	Kubični sadržaj klada	„Drvotrzac“, Zgb. Praška 6.	45.—	—
15.	"	Površina neobrub. dasaka	"	20.—	16.—
16.	"	Prerač. engl. stopa i palaca	"	5.—	4.—
17.	"	Površina srednjača (Centreplanks.)	"	20.—	16.—
18.	"	Kubature popruga (Irizera)	"	25.—	—
19.	Hufnagl-Ves.-Mil.	Praktično uređivanje šuma	J. Š. U. Zgh. Vukotinović. 2.	20.—	—
20.	Jekić M. Jov.	Prilozi za istoriju š. u Srbiji	pis. Bgd. Vojv. Dobrnja 52.	60.—	—
21.	Josifović M. dr.	Biljna patologija za šum.	St. Šerban. Bgd. Garašanin. 18.	70.—	60.—
22.	Jovanović Đ. dr.	Mehan. prerada drveta	pis. Bgd. Miloša Pacerca 25.	50.—	—
23.	Koprivnik V.	Pojam šume Poj. posjednika Prin. put.	pis. Bgd. Zadarska 10. 1.	30.—	25.—
24.	"	Jug. Lovčevi zapiski	"	30.—	—
25.	Levaković A. dr.	Dendrometrija	J. Š. U. Zgb. Vukotinović. 2.	članovi 70.— nečl. 50.— 100.—	članovi 50.— nečlan. 70.—
26.	Mađarević S.	Naše šume	pis. Zgb. Palmotićeva 68.	120.—	—
27.	Maletić Lj.	Uređenje bujica	Lotapajh. Zemun, Kr. Petra 11.	70.—	—
28.	"	Premer š. metod. slobodnih stab.	"	30.—	—
29.	"	Određivanje starosti šuma	"	16.—	—
30.	Marinović M. dr.	Privredni značaj lova	pis. Bgd. Južni bulevar 23.	60.—	40.—
31.	"	Šum. privredna geografija	pis. Bgd. Južni balenar 23.	300.—	—
32.	"	Značaj šuma u privr. i kult. životu naroda	Kr. Srpska Akademija Bgd.	10.—	—
33.	Marković Lj.	Šume našega juga	pis. Skoplje Bans. upr.	30.—	—
34.	Mihaldžić V.	Tab. za njem. bačv. robu	pisca Garečnica	50.—	40.—
35.	Miklavžić J.	Kmetško gozdarstvo	Ban. upr. šum. odsj. Ljubljana	8.—	—
36.	Miletić Ž. dr.	Šumarstvo Morav. banovine	pis. Bgd. Minist. šuma	15.—	—
37.	Nedeljković S.	Geodetska vežbanja I	pis. Zemun, šum. fakultet	50.—	—
38.	Nenadić Đ. dr.	Rač. vrijednosti šuma	J. Š. U. Zgb. Vukotinovićeva 2.	članovi 70.— nečlan. 50.— 100.—	članovi 50.— nečlan. 70.—
39.	Novak V.	Praktika za gozd. posest.	Kmetijska druž. ljubljana	6.—	—

Broj	Pisac	Naslov knjige	Nabavlja se kod	Cijena	
				Din	zastud. Din
40.	Penev N.	O molici (Prijev. s bug.)	Novaković, Skoplje. Dir. š.	6.—	—
41.	Petračić A. dr.	Uzgajanje šuma I. i II.	pis. Zgb. Vukotinovičeva 2.	100.—	—
42.	Petrović D. dr.	Š. i šum. privreda u Maked.	J. Š. U. Zgb. Vukotinovičeva 2.	140.—	—
43.	Ružić A.	Zak. o šum. (Projekat 1924. g.)	J. Š. U. " "	10.—	—
44.	Setinski V.	Bujice (Litografirano)	J. Š. U. " "	50.—	—
45.	Šivic-Žnidar.	Zb. lovs. predpisov z razl.	Udr. stud. šum. Zgb. Vukot. 2.	55.—	—
46.	Ugrenović A. dr.	Pola stoljeća šumarstva	Šivic, Ljubljana, Bans. upr.	76.—	platno
47.	"	Zakoni i prop. o šumama i p.	J. Š. U. Zagreb. Vukotin. 2.	64.—	karton
48.	"	Iskorišćavanje šuma I.	"Tipografija" d. d. Zgb.	200.—	—
49.	"	" II. Tehnol. drveta	D. Tomićić Zgb. Tehn. fakultet	120.—	—
50.	"	" III. Tehnika trg. drv. I.	"	80.—	70.—
51.	"	" IV. " " " II.	"	150.—	100.—
52.	Veseli D.	Zaštita šuma	pis. Sarajevo. Bolnička 15.	150.—	100.—
53.	"	Geodezija	"	30.—	25.—
54.	"	Lovstvo i ribarstvo	"	40.—	35.—
55.	"	Šumarska botanika	"	30.—	25.—
56.	"	Kadenje čampura	"	25.—	20.—
57.	"	Sistematika šum. drvija	"	15.—	12.—
58.	"	Pov. crtica o šum. Bos. i Her.	"	10.—	8.—
59.	"	Sušenje četina, šuma	"	15.—	12.—
60.	Zoričić M. dr.	Tumač Zakona o lovu	Tiskara Nar. Novina, Zgb.	10.—	8.—
				95.—	—

Upozorenje! Na sjednici od 15. XII. 1929. zaključila je Glavna uprava J. Š. U. da podupre domaće šumarske knjige oglašujući ih besplatno na otnim stranicama svoga glasila. Oglasi se šalju Jugoslovenskom šumarskom udruženju. Zagreb, Vukotinovičeva 2. —